

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
**Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ
ΤΟ 1889**

Η νεότερη ιστορία της Μονής Σταυροβουνίου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον νέο κτήτορά της, Ιεροδιάκονο Διονύσιο Χρηστίδη (1830-1902), γνωστό αγιογράφο και ασκητή, ο οποίος εγκαταβίωσε σε αυτήν στα τέλη του 19ου αιώνα και έθεσε τις βάσεις για τη μετέπειτα ακμή και πνευματική της ακτινοβολία. Προηγούμενως η Μονή είχε παραμείνει εγκαταλελειμμένη για κάποιο χρονικό διάστημα, πιθανότατα εξαιτίας των επιπτώσεων που είχαν στην Κύπρο τα τραγικά γεγονότα του 1821, οπότε σχεδόν όλα τα μοναστήρια του νησιού λεηλατήθηκαν από τους κατακτητές και απογυμνώθηκαν από την κινητή και ακίνητη περιουσία τους. Τα περισσότερα από αυτά δεν κατάφεραν να ανακάμψουν από τη μεγάλη καταστροφή, με αποτέλεσμα να καταπέσουν σε ερείπια, η δε μοναστηριακή τους περιουσία να ενοικιάζεται από την προϊσταμένη τους Εκκλησιαστική Αρχή¹.

Ανάμεσά τους περιλαμβάνονταν και η ιστορική Μονή του Σταυροβουνίου, που στα μέσα του 19ου αιώνα μετατράπηκε σε «καταφύγιο των κοράκων και των όφρων», όπως πολύ χαρακτηριστικά σημείωνε αρθρογράφος εφημερίδας των πρώτων χρόνων της Αγγλοκρατίας². Σύμφωνα με σχετικές καταγραφές σε κώδικα της Μητρόπολης Κιτίου, την περίοδο αυτή η κτηματική περιουσία της νοικιαζόταν σε διάφορους ιερωμένους και λαϊκούς, που καλλιεργούσαν τα κτήματά της³. Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε μέχρι το 1889, χρονιά κατά την οποία

---

1. Σύμφωνα με ανέκδοτο κατάστιχο, που φυλάσσεται στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου, το 1825 υπήρχαν στο νησί 67 μοναστήρια. Από αυτά πολύ λίγα εξακολούθησαν να λειτουργούν μετά τα μέσα του 19ου αιώνα. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα - Ιωάννη Θεοχαρίδη, «Μοναστηριακά δεδομένα σύμφωνα με το Κατάστιχο VI της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1825)», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 4(1999)241-309.

2. Το σχετικό απόσπασμα προέρχεται από τις εντυπώσεις του Γεωργίου Φραγκούδη από επίσκεψή του στη Μονή Σταυροβουνίου, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα της Λεμεσού *Αλήθεια*, 29/10.4.1891.

3. Οι αναφορές του Κώδικα αξιοποιήθηκαν στην πρόσφατη έκδοση για την ιστορία της Μονής. Βλ. Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου. Ιστορία - Αρχιτεκτονική - Κειμήλια*, Λευκωσία 1998, σ. 58-59.

εγκαταστάθηκε για δεύτερη φορά στη Μονή ο Διονύσιος Χρηστίδης⁴, ο οποίος μερίμνησε για την αναβίωσή της και τη συγκρότηση της πρώτης αδελφότητάς της στα νεότερα χρόνια⁵.

Ο Διονύσιος γεννήθηκε το 1830⁶ στην ενορία του Αγίου Κασσιανού, στη

4. Για τη ζωή του Διονυσίου γράφτηκαν κατά καιρούς διάφορα κείμενα, όπως Γέροντος Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές της Ι.Μ. Σταυροβουνίου Κύπρου και οι θλίψεις στην ζωή μας*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 15-17· Ηγουμένου Γερμανού Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, Λευκωσία 1982⁶, σ. 38-39· Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ο Γέροντας Διονύσιος (1816-1901)» *Ζωοποιός Σταυρός* 27(1986)2-3· Του ιδίου, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, Λευκωσία 1987, σ. 48-52 [= «Από το Μοναχολόγιο της Μονής μας. Ο Γέροντας Διονύσιος», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 20(1987)38-39]· Του ιδίου, «Επί τη εκατονταετηρίδι της επαναλειτουργίας της Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου (1889-1989)», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 29(1989)26-27· Γέροντος Ιωσήφ, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 15-19· Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 161-165· Βλασίου Σταυροβουνιώτη, *Πατερικόν της Νήσου Κύπρου*, Θεσσαλονίκη 1999³, σ. 166-167· Αριστείδη Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, Λευκωσία 2005⁵, σ. 93-94.

5. Για τον Διονύσιο και την επανίδρυση της Μονής δημοσιεύσαμε κατά το παρελθόν διάφορα κείμενα. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ο Γέροντας Διονύσιος Χρηστίδης (1830-1902)», στον τόμο: Σταύρου Φωτίου (επιμ.), *Αντιπελάργησις. Τόμος τιμητικός προς τον Αρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομον επί τη εικοσιπενταετηρίδι της αρχιερατικής αυτού Διακονίας*, Λευκωσία 1993, σ. 211-227· Του ιδίου, «Ο Γέροντας Διονύσιος Χρηστίδης», *Πολίτης*, 10.2.2002· Του ιδίου, «Η επανίδρυση της Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου και οι πρώτοι μοναχοί της», *Πολίτης*, 5.3.2000 [= *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 65(2001)67-71]. Ο εντοπισμός, όμως, νέων εγγράφων και άλλων μαρτυριών, μας υποχρεώνει να παρουσιάσουμε τη σχετική μελέτη στην παρούσα πιο ολοκληρωμένη μορφή. Η βοήθεια του Ηγουμένου της Μονής Σταυροβουνίου, Γέροντος Αθανασίου, υπήρξε και τον ευχαριστούμε θερμά για τις πολύτιμες πληροφορίες που μας παρείχε για τη νεότερη ιστορία του κυπριακού μοναχισμού.

6. Το ακριβές έτος της γέννησής του εξάγεται από τις νεκρολογίες που δημοσιεύτηκαν στον κυπριακό τύπο, όπου αναφέρεται ότι απεβίωσε σε ηλικία 72 ετών. Βλ. *Ένωσις*, 15/28.3.1902 [= *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 8]· *Νέον Έθνος*, 16/29.3.1902 .

Λευκωσία⁷. Όπως αναφέρεται σε προφορική παράδοση μακρινών απογόνων της οικογένειας της αδελφής του, η οποία είχε εγκατασταθεί στο χωριό Κόρνος, οι γονείς του κατάγονταν από την Τήνο, από όπου, προφανώς κατά τη διάρκεια της Ελληνικής επανάστασης του 1821 και της μεγάλης αναστάτωσης που προκλήθηκε στα νησιά του Αιγαίου, κατέφυγαν στην Κύπρο⁸. Ωστόσο, δεν διασώθηκαν ιστορικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν τα σχετικά και ούτε αναφέρεται οτιδήποτε στο Κατάστιχο του έτους 1825, το οποίο φυλάσσεται στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου και περιλαμβάνει τους άρρενες φορολογούμενους κατοίκους της ενορίας του Αγίου Κασσιανού⁹.

Ο ίδιος αναφέρει, σε τρεις τουλάχιστον περιπτώσεις, ότι ήταν Κύπριος στην καταγωγή: σε επιγραφή σε έργο του, που φυλάσσεται στη Μονή Αγίου Σάββα στην Παλαιστίνη, όπου σημειώνει ότι καταγόταν «ἐκ Κήπρου», σε αυτοβιογραφικό σημείωμά του, στο οποίο προσδιορίζει ότι ήταν «ἐκ πατρίδος Κύπρου, λευκοσιάτης»¹⁰, και σε έγγραφο ενοικίασης της Μονής Σταυροβουνίου, όπου υπογράφει ως «Διονύσιος Χρησιτίδης Ἱεροδιάκονος Κύπριος»¹¹. Παρόμοιες αναφορές για κυπριακή καταγωγή του γίνονται στον τύπο της εποχής¹², από τον περιηγητή Εμίλ Ντεσάμπ (Emile Deschamps), ο οποίος επισκέφθηκε τη Μονή 7. Η αναφορά για καταγωγή του από την ενορία του Αγίου Κασσιανού διασώθηκε στην προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου και αναφέρεται για πρώτη φορά, από ό,τι έχουμε υπόψη μας, από τον Νεοκλή Κυριαζή, *Ιστορικά ειδήσεις Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, Λάρνακα 1948, σ. 19.

8. Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 161.

9. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Κατάστιχο VI (1825)*, σ. 308-309, όπου δημοσιεύονται τα ονόματα των αρρένων κατοίκων της ενορίας του Αγίου Κασσιανού. Κανένα, όμως, από αυτά δεν συσχετίζεται με την Τήνο. Δυστυχώς, το *Κατάστιχο V (1830)*, το οποίο επίσης περιέχει ονόματα αρρένων φορολογουμένων που θα διαφώτιζαν περαιτέρω το θέμα, είναι ελλιπές και από αυτό απουσιάζουν οι σελίδες για την ενορία του Αγίου Κασσιανού.

10. Για τη σχετική επιγραφή στην ελαιογραφία, που φυλάσσεται στη Μονή του Αγίου Σάββα, θα γίνει αναφορά στη συνέχεια. Για το αυτοβιογραφικό σημείωμά του βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 4. Ένα απόσπασμα του τελευταίου δημοσιεύτηκε από τον Ν. Κυριαζή, *Ιστορικά ειδήσεις Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 24-25.

11. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 3.

12. Ενδεικτικά βλ. για παράδειγμα δημοσίευμα της εφημερίδας *Ένωσις*, 16/ 28.6.1899, όπου σημειώνεται ότι «ὁ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὁρει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀσκητικῶς διελθὼν νῦν δ' ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Σταυροβουνίου μονάζων ἤδη Κοινοβιάρχης κ. Διονύσιος» ήταν «Κύπριος εἰς τὴν πατρίδα».

Σταυροβουνίου το 1893¹³, καθώς και από διάφορους συγγραφείς, όπως τον Ξενοφώντα Φαρμακίδη (1875-1943), ο οποίος σε κείμενο, που έγραψε το 1927 και στηριζόταν σε αφηγήσεις Σταυροβουνιωτών μοναχών που τον γνώριζαν, όπως του Καλλίνικου, σημειώνει ότι ήταν Κύπριος στην καταγωγή και πως επέστρεψε από το Άγιο Όρος στη γενέτειρά του¹⁴, γεγονός που θέτει σε αμφισβήτηση τη σχετική παράδοση για καταγωγή του από την Τήνο.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα, στην πόλη και σε χωριά της επαρχίας Λάρνακας και στο Παραλίμνι, αγιογράφησε αρκετές εικόνες ο Αντώνιος Χρηστίδης, για τον οποίο δεν έχουμε υπόψη μας βιογραφικά στοιχεία και τυχόν συγγενική σχέση του με τον Διονύσιο. Έργα του Αντώνιου Χρηστίδη είναι, ανάμεσα σε άλλα, η μεγάλη τοιχογραφία του Αγίου Γεωργίου (1849), στον ομώνυμο ναό στο Παραλίμνι, οι εικόνες του Χριστού και των ευαγγελιστών Μάρκου, Ιωάννη, Ματθαίου και Λουκά (1867), που βρίσκονται στον άμβωνα του ναού της Παναγίας της Χρυσοπολίτισσας στη Λάρνακα, η προσκυνηματική εικόνα του Αγίου Λεοντίου (1872), στον ομώνυμο ναό στα Περβόλια και οι εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, του Προδρόμου και του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου (1895) στον ναό του Αγίου Γεωργίου Μαζωτού¹⁵. Στον ίδιο ανήκει επίσης η εικόνα της Παναγίας της Ελεούσας (1882), στον ομώνυμο ναό του χωριού Τριμήκλινη, όπως διαπιστώνουμε από σχετική επιγραφή. Ταύτιση του Αντωνίου και του Διονυσίου, που μπορεί να υποθεθεί λόγω της μετονομασίας κατά την κουρά σε μοναχό, δεν είναι δυνατή, αφού ο πρώτος εμφανίζεται να υπογράφει έργα του και μετά τη χειροτονία σε Ιεροδιάκονο του δευτέρου, καθώς και αρκετά χρόνια αργότερα, όταν ο Διονύσιος ήταν ήδη προϊστάμενος της Μονής Σταυροβουνίου. Ωστόσο, το κοινό επίθετο και το γεγονός ότι αμφότεροι υπήρξαν αγιογράφοι δημιουργεί την υπόνοια για συγγενική τους σχέση, κάτι που μόνο η εύρεση νεότερων στοιχείων μπορεί να τεκμηριώσει.

Για τα πρώτα χρόνια της ζωής του Διονυσίου δεν έχουν σωθεί σχετικές πληροφορίες. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, ο Διονύσιος διετέλεσε Ιεροδιάκονος στο Οικουμενικό 13. «Ο ερημίτης, αφού πέρασε είκοσι χρόνια της ζωής του σε κάποιο μοναστήρι του Αγίου Όρους, ξαναγύρισε την πατρίδα του, την Κύπρο, επιθυμώντας να ανεγείρει εκεί ένα παρόμοιο ίδρυμα». Βλ. Σταύρου Λαζαρίδη (επιμ.), *Emile Deschamps: Στη χώρα της Αφροδίτης. Από το ημερολόγιο ενός ταξιδιώτη*, Λευκωσία 2005, σ. 85.

14. Ξενοφώντος Φαρμακίδη, «Το Σταυροβούνι», *Απόστολος Βαρνάβας* 3(1931)633. Για τον Φαρμακίδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 443.

15. Σωφρονίου Μιχαηλίδη, *Ο ιερός ναός Παναγίας Χρυσοπολίτισσας Λάρνακος*, Λάρνακα 2005, σ. 91.

Πατριαρχείο και ακολούθως εγκαταστάθηκε στη σκήτη των Καυσοκαλυβίων, στην καλύβη «Άγιος Χαράλαμπος», στο Άγιο Όρος, όπου εκάρη μεγάλος μοναχός. Εκεί, όπως υποστηρίζεται, διδάχθηκε βυζαντινή μουσική και αγιογραφία, σύμφωνα με τα τότε πρότυπα που επικρατούσαν στον Άθωνα και τα οποία είχαν ρωσική και αναγεννησιακή επίδραση¹⁶. Ωστόσο, τα όσα αναφέρονται από την προφορική παράδοση δεν επιβεβαιώνονται από γραπτές μαρτυρίες.

Σύμφωνα με δημοσίευμα στην εφημερίδα της Λάρνακας «Ένωσις», που γράφτηκε με την ευκαιρία του θανάτου του από άτομο, το οποίο φαίνεται να γνώριζε πολύ καλά τον Διονύσιο και να είχε υπόψη του πολλές λεπτομέρειες για τη ζωή του, πιθανώς τον εκδότη και διευθυντή της, Χριστόδουλο Κουππά (1845-1918), ο μετέπειτα νέος κτήτορας της Μονής Σταυροβουνίου σε ηλικία τριάντα περίπου χρόνων υπηρέτησε ως Αρχιδιάκονος του Μητροπολίτη Κιτίου (1846-1864) Μελετίου Μοδινού, προφανώς στα τέλη της δεκαετίας του 1850 - αρχές της δεκαετίας του 1860. Όπως σημειώνεται σχετικά, ο νεαρός διάκονος, κατά την περίοδο της διαμονής του στη Μητρόπολη, διακρινόταν για το ήθος και την ευλάβειά του και ξεχώριζε για τη γλυκύτητα της φωνής του¹⁷. Στο ίδιο δημοσίευμα αναφέρεται επίσης, χωρίς να προσδιορίζεται επακριβώς χρονολογικά, ότι ο Διονύσιος εγκατέλειψε μετά από μερικά χρόνια την Κύπρο και μετέβη στο Άγιο Όρος, όπου διδάχθηκε αγιογραφία και βελτίωσε τις γνώσεις του στην

---

¹⁶. Για την παρουσία του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και την εγκαταβίωσή του ακολούθως στην καλύβη του Αγίου Χαράλαμπος, στο Άγιο Όρος, βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 48. Επίσης, βλ. τα όσα αναφέρει ο πρώην Σταυροβουνιώτης μοναχός Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές*, ό.π., σ. 15· Του ιδίου, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, ό.π., σ. 15.

¹⁷. «Ο μακαρίτης, τριακονταετής, προσήλθεν εις τήν Μητρόπολιν Κιτίου τῷ 1860, ἀρχιερεύοντος τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει Μελετίου, παρά τῷ ὁποίῳ διετέλει πρῶτος Ἱεροδιάκονος, κεκτημένος πρὸς τοῦτο οὐκ ὀλίγα προσόντα, ἤτοι συμπαθῆς τὴν ὄψιν, καλλίφωνος καὶ ὑπὸ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐμφορούμενος». Βλ. *Ένωσις*, 15/28.3.1902 [= *Εγγραφα και Δημοσιεύματα* 8]. Για τους Μητροπολίτη Κιτίου Μελέτιο Μοδινό και Χριστόδουλο Κουππά βλ. αντιστοίχως Σωφρόνιου Μιχαηλίδη, *Ιστορία της κατά Κίτιον Εκκλησίας*, Λάρνακα 1992, σ. 206-223 και Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 187.

εκκλησιαστική μουσική¹⁸.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1860, γνωρίζουμε ότι ο Διονύσιος βρισκόταν στην Κύπρο, όπου για κάποιο διάστημα προσποριζόταν τα αναγκαία για την επιβίωσή του ζωγραφίζοντας πορτραίτα μελών διαφόρων οικογενειών της Λεμεσού, όπως τα δύο γνωστά έργα «Προύχοντας» και «Μητέρα και παιδί», που φέρουν χρονολογίες 1862 και 1863 αντιστοίχως¹⁹. Στη συνέχεια τον συναντούμε, αποδεδειγμένα πια, στο Άγιο Όρος, όπως μαρτυρεί εικόνα του Αγίου Χαραλάμπους στην ομώνυμη Καλύβη, που αγιογράφησε το έτος 1869. Σύμφωνα με σχετική αναφορά, ο Διονύσιος διέμενε τότε σε παρακείμενη Καλύβη, που τιμάται στο Γενέσιο της Θεοτόκου²⁰. Όπως αναφέρει ο ίδιος σε αυτοβιογραφικό σημείωμά του σε Κώδικα της Μονής Σταυροβουνίου, χωρίς όμως να σημειώνει τη χρονολογία, στο Άγιο Όρος έγινε και μεγάλος μοναχός²¹.

Το γεγονός της γειννίασης της Καλύβης του Γενεσίου της Θεοτόκου με αυτήν του Αγίου Χαραλάμπους δημιουργεί αρκετά ερωτήματα κατά πόσο η προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου για εγκαταβίωσή του στην τελευταία ανταποκρίνεται προς την πραγματικότητα ή υπήρξε σύγχυση ανάμεσα στις δύο Καλύβες. Επίσης, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο η παράδοση αυτή προήλθε από την ύπαρξη της εικόνας του Αγίου Χαραλάμπους στην ομώνυμη Καλύβη. Ακόμη, δημιουργείται το ερώτημα κατά πόσο ο Διονύσιος εγκαταστάθηκε στην Καλύβη του Αγίου Χαραλάμπους, κατά την υποτιθέμενη πρώτη διαμονή του στον Άθωνα, ή αν μετακινήθηκε σε αυτήν από την Καλύβη Γενεσίου της Θεοτόκου μετά το 1869, που ζωγράφησε την εικόνα του

18. «Μετά τινα ἔτη, ἀποχωρήσας τῆς θέσεως ταύτης [τοῦ Ἀρχιδιακόνου], μετέβη εἰς Ἄγιον Ὅρος, περιβληθεὶς τό μοναχικόν σχῆμα. Ἐκεῖ κατέγινεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, ἐξέμαθεν δέ καί τήν ζωγραφικήν, ἐν ἧ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας προήχθη, γενόμενος κατόπιν ὁ πρῶτος ἐν τῇ νήσῳ μας ἀγιογράφος. Εἰς πολλάς τῶν ἐκκλησιῶν μας διακρίνεται ἡ ζωγραφική τέχνη τοῦ ἀοιδίου Διονυσίου, συνδυάζουσα τόν βυζαντινόν μετὰ τοῦ ρωσικοῦ ρυθμοῦ». Βλ. *Ἐνωσις*, 15/28.3.1902 [= *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 8].

19. Αγνής Μιχαηλίδου, *Λεμεσός, ἡ παλιά πολιτεία*, Λευκωσία 1981, σ. 16 καὶ 128, ὅπου δημοσιεύονται φωτογραφίες τῶν δύο πινάκων. Ἡ αναφορά στον Διονύσιο ὡς Ἱερομόναχο, που γίνεται στη λεζάντα τῶν δύο πινάκων, δὲν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

20. Μαξίμου Κουσοκαλυβίτου, *Ἀσκητικὲς Μορφές καὶ Διηγήσεις ἀπὸ τὸν Ἄθω*, Ἄγιον Ὅρος 2000, σ. 140. Τη σχετικὴ αναφορά ἔθεσε ὑπόψη μας ὁ μοναχὸς Χαρίτων Σταυροβουνιώτης, τὸν ὁποῖο καὶ ευχαριστοῦμε.

21. «Γράφω ἰδίως χερσὶ τὸν παρόντα Ἱερὸν Κώδικα ὁ ὑποφενώμενος Διονύσιος Ἱεροδιάκονος καὶ γενόμενος Μοναχὸς ἀνάξιος Μεγαλόσχημος εἰς Ἄγιον Ὅρος τοῦ Ἄθω». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 4.

Αγίου. Επίσης, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο αληθεύουν τα όσα αναφέρονται για παραμονή του στο Άγιο Όρος και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο πριν από το 1862, που εντοπίζεται ο πρώτος πίνακάς του στη Λεμεσό, ή μήπως την περίοδο αυτή έζησε στην Κύπρο, όπου διδάχθηκε από κάποιο ζωγράφο αγιογραφία, την οποία τελειοποίησε σε μεταγενέστερο στάδιο, όταν αποδεδειγμένα εγκατεβίωσε στον Άθωνα. Τα ερωτήματα αυτά μπορούν να απαντηθούν μόνο με την εύρεση ασφαλέστερων τεκμηρίων, όπως σχετικών εγγράφων ή χρονολογημένων εικόνων του.

Σε άγνωστο χρόνο, ο Διονύσιος μετέβη για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους, όπου παρέμεινε για κάποιο διάστημα. Εκεί αγιογράφησε ένα πολυπρόσωπο αχρονολόγητο έργο (ελαιογραφία) με περισσότερα από τριάντα πρόσωπα, που απεικονίζει την Κοίμηση του Αγίου Σάββα, και το οποίο τοποθετήθηκε στο κουβούκλιο, πάνω από τον τάφο του Αγίου, στο ιστορικό μοναστήρι του στην έρημο. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά σε σχετική επιγραφή, που βρίσκεται κάτω αριστερά, η ελαιογραφία έγινε «Δι' έξόδων Παϊσίου Μοναχοῦ ἐκ Μαδύτου», επιφανούς μοναχού, ο οποίος μερίμνησε για την αγιογράφιση και άλλων εικόνων στη Μονή του Αγίου Σάββα, όπως μία που φέρει χρονολογία 1849. Ο Διονύσιος υπέγραψε το έργο με τη φράση «Διά χειρός Διονυσίου Μοναχοῦ ἐκ Κήπρου», που βρίσκεται στο δεξιό κάτω μέρος. Το γεγονός ότι υπέγραψε θέτοντας δίπλα από το όνομά του τη λέξη μοναχός, φανερώνει ότι η μετάβασή του στα Ιεροσόλυμα έγινε μετά την εγκαταβίωσή του στο Άγιο Όρος, όπου, όπως έχει αναφερθεί, εκάρη μεγαλόσχημος μοναχός. Δεν διασώζονται, όμως, στοιχεία αν αυτή πραγματοποιήθηκε μετά την υποτιθέμενη πρώτη εγκατάστασή του στον Άθωνα ή μετά το 1869, οπότε είχε αποδεδειγμένα εγκαταβιώσει σε αυτόν. Ας σημειωθεί, ότι η ελαιογραφία με την Κοίμηση του Αγίου Σάββα αποτοιχίστηκε πριν από μερικά χρόνια, όταν έγινε ανακαίνιση του κουβουκλίου και του περιβάλλοντος χώρου, και σήμερα φυλάσσεται σε ειδικό χώρο στη Μονή²².

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, την οποία κατέγραψε ο πρωτοπόρος Κύπριος ιστοριοδίφης Νεοκλής Κυριαζής (1877-1956), το 1875 ο Διονύσιος βρισκόταν στην Κύπρο, όπου, επιθυμώντας προφανώς να ζήσει περισσότερο ασκητικά, διέμενε στην τοποθεσία «Φτελλεχιά» του χωριού Κόρνος, σε κελλί δίπλα από τη μικρή εκκλησία της Ζωοδόχου Πηγής, που, σύμφωνα με ατεκμηρίωτη πληροφορία, είχε ανεγείρει

---

22. Η βοήθεια του π. Ιωαννίκιου Αγιοσαββίτη για τον εντοπισμό του έργου και την καταγραφή των επιγραφών υπήρξε πολύτιμη και τον ευχαριστούμε θερμά.

ο ίδιος²³. Αναφέρεται ακόμη, χωρίς όμως να διασώζονται οποιεσδήποτε λεπτομέρειες, ότι για κάποιο διάστημα εγκαταβίωσε και στο ερειπωμένο τότε μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, κοντά στο χωριό Πεντάκωμο²⁴.

Ο ίδιος ο Διονύσιος παρασιωπά στο αυτοβιογραφικό του σημείωμα τις πτυχές αυτές της ζωής του. Σύμφωνα με τα γραφόμενά του, δημιουργείται η εντύπωση, ότι μέχρι το έτος 1875 παρέμενε στο Άγιο Όρος, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εγκαταβίωσή του στον Κόρνο και στον Άγιο Γεώργιο του Αλαμάνου είτε έγινε τη δεκαετία του 1860, είτε στις αρχές της δεκαετίας του 1880, πριν να εγκατασταθεί στο «Κελλίν του Μοναχού» στην Τροοδίτισσα, για το οποίο θα γίνει λόγος στη συνέχεια.

Όπως αναφέρει ο ίδιος, το 1875 επανήλθε στην Κύπρο από το Άγιο Όρος, μαζί με τον υποτακτικό του Πολύκαρπο, και ζήτησε από τον Μητροπολίτη Κιτίου (1868-1886) Κυπριανό Οικονομίδη να του παραχωρηθεί με ενοίκιο η Μονή Σταυροβουνίου για να την επαναλειτουργήσει ως κοινόβιο, κατά το πρότυπο των Μονών του Άθωνα. Το ίδιο έτος, εγκαταστάθηκε στη Μονή μαζί με τον υποτακτικό του, ο οποίος στη συνέχεια χειροτονήθηκε από τον Μητροπολίτη Κυπριανό, για τις ανάγκες της αδελφότητας, Ιερομόναχος και μετονομάστηκε σε Παΐσιο²⁵. Όπως αναφέρει ο Κύπριος ασκητής, εκτός από τη Μονή Σταυροβουνίου και τη γύρω

23. «Βλέπομεν ὅμως αὐτόν, κατά τό 1875, ἐγκατεστημένον εἰς Κελλίν ἐπί τῆς τοποθεσίας “Φτελλεσιά” τοῦ Κόρνου, μονάζοντα καί προσευχόμενον εἰς ὄν ναῖσκον ἀνήγειρε, πλησίον πηγῆς ἀγιάσματος ἐπ’ ὀνόματι τῆς Παναγίας». Βλ. Ν. Κυριαζή, *Ιστορικαί εἰδήσεις Ἱεράς Μονῆς Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 19. Επίσης βλ. Κώστα Παπαγεωργίου, *Κόρνος*, Λευκωσία 2007. Για τον Κυριαζή βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ὁ.π., σ. 194-195.

24. «Ὁ εἰς τήν Τροοδίτισσαν, εἰς τό “Τζελλίν” ἀσκητεύων Διονύσιος ὑπηρέτησεν καί ἐνταῦθα, βραδύτερον δέ καί εἰς τό Σταυροβουῖνι, ἀποθανών κατά τό 1902». Βλ. Νεοκλή Κυριαζή, *Τα μοναστήρια ἐν Κύπρῳ*, Λάρνακα 1950, σ. 32.

25. «Τό χιλιοστῶ ὀκτακοσιωστῶ ἐβδομικοστῶ πέμπτῳ ἔτος ἀπό Χριστοῦ ἐπί τῆς Ἱεραρχίας, τοῦ ἀηδίου Κυπριανοῦ, τοῦ χριματίσαντος Μητροπολίτου Κοιτίου ἐλθόν ἐγώ ὁ ταπινός Διονύσιος Ἱεροδιάκονος καί Μοναχός ἐκ τῆς πατρίδος Κύπρου, ἐλθόν λέγω, ἐξ Ἁγίου Ὀρους Ἄθω εἰς Κύπρον, μεθενός ἐτέρου ὑποτακτικοῦ μου Πολυκάρπου ὀνομαζομένου τόν ὀπίον κατόπην ἔκαμα Μοναχόν καί Ἱερομόναχον εἰς τήν ριθήσαν Μονήν, καί μετονόμασα αὐτῶν Παῖσιον, ἐζύτιστα τήν ριθήσαν Μονήν παρά τοῦ ἐν λόγῳ Μητροπολίτου ἦν καί ἔλαβων ἴνα πησῶ αὐτήν Θεοῦ μοι συνεργούντος Κοινόβιον καθός ὑπάρχωσι τιοῦτα καί ἐν Ἁγίῳ Ὄρῳ Ἄθω». Βλ. *Ἐγγραφα καί Δημοσιεύματα* 4. Για τον Παΐσιο, ο οποίος αργότερα εγκαταβίωσε στη Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, θα γίνει εκτενέστερη αναφορά στη συνέχεια. Για τον Μητροπολίτη Κιτίου Κυπριανό Οικονομίδη βλ. Σ. Μιχαηλίδη, *Ἱστορία τῆς κατὰ Κίτιον Ἐκκλησίας*, ὁ.π., σ. 232-292.

περιοχή, ενοικίασε και το Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας με τα παρακείμενα κτήματα και προσέλαβε στη νεοσύστατη αδελφότητα τρεις νέους μοναχούς. Οι συνθήκες, όμως, που αντιμετώπισαν ήταν εξαιρετικά δύσκολες, λόγω αφενός των πενιχρών εισοδημάτων από την κτηματική περιουσία, που δεν επαρκούσαν για τη διαβίωσή τους, και αφετέρου της άθλιας κατάστασης των μοναστηριακών κτισμάτων, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να υποχρεωθεί, όπως αναφέρει, μετά από δύομισυ χρόνια, να επιστρέψει στο Άγιο Όρος μαζί με τη συνοδεία του²⁶. Η αναχώρησή του για τον Άθωνα, όπως έμμεσα μπορούμε να συμπεράνουμε, πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1877, χρονολογία που σημειώνεται επίσης σε μεταγενέστερο δημοσίευμα, στο οποίο γίνεται αναφορά και στις μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπισε κατά τη διαμονή του στη Μονή²⁷.

Μετά από παραμονή μερικών χρόνων στο Άγιο Όρος, ο Διονύσιος επέστρεψε στην Κύπρο, όπου τον συναντούμε το 1882, μετά από τη σύμφωνη

---

26. «Μή ἐπαραχωρήθη, ὁμοῦ δέ μέ τήν Μονήν καί τῷ ὑπαυτίν μετόχιον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καθός καί τά κτήματα αὐτῆς τά περίξ διά συμβωλέου τοῦ ριθέντος Μητρωπολύτου. δαπανήσαντες λυπόν ἄρκετά χρίματα ὅτε Μητρωπολήτις καί ἐγώ ὁ ταπινός Διονύσιος πρός ἐπισκεβήν τῆς πρό πολλοῦ καταρρευσάσης σχεδόν Μονῆς ἐκατίκησα εἰς αὐτήν ὁμοῦ μέ τόν ριθέντα Παῖσιον Ἱερομόναχον καί ἐτέρους τρίς ἀδελφούς ἐπί δύο ἡμῶσι ἔτη ἀλλεπιδή καί δέν ἐπαρκοῦσαν τά ἔξωδα πρός τροφήν καί ἐτέρων ἐπιδιορθομάτων τῆς Μονῆς ἐκ τόν ἰσοδιμάτων τῆς ἡναγγάστην νά ἀναχορίσω πάλιν εἰς Ἅγιον Ὅρος ὁμοῦ μέ τήν συνοδίαν μου». Βλ. *Ἐγγραφα καί Δημοσιεύματα* 4.

27. «Τῷ 1875, ὁ ἐν μακαρία τῇ λήξει Ἀρχιερεὺς Κιτίου Κυπριανός παρέδωκεν ὑπ' ἐνοίκιον τήν Μονήν εἰς τόν Μοναχόν Ἱεροδιάκονον κ. Διονύσιον, ὁ ὁποῖος πράγματι σπουδαίας ἐπήνεγκεν εἰς τήν Μονήν βελτιώσεις, διορθώσας τά πλεῖστα τῶν κακῶς ἐχόντων. Κατά τήν ἐνοικίασιν αὐτοῦ οἱ προσερχόμενοι προσκυνηταί ἐτύγχανον φιλοξένου καί εὐγενοῦς περιποιήσεως, εὕρισκον καθαρά δωμάτια καί πάντα σχεδόν τά χρειώδη, διό πλείονες κατά τό διάστημα τοῦτο ἐπεσκέπτοντο τήν Μονήν, ἣτις ὑπό τήν ἀφιλοκερδή καί ἐπιμελημένην διεύθυνσιν τοῦ Μοναχοῦ Διονυσίου, ἤρξατο ἐκ τῆς καταπτώσεως ἀνακύπτουσα. Δυστυχῶς, ὅμως, οἱ κέραμοι τῆς οἰκοδομῆς, κυπριακῆς ὄντες κατασκευῆς, ἐπί τοσοῦτον εἶχον φθαρή, ὥστε τά τῆς βροχῆς ὕδατα κατέλουσον ἐσωτερικῶς ὅλα τά δωμάτια, μεγίστην ἐπενεγκόντα βλάβην καί ὑγρασίαν, ἐξ ἧς ἠσθένησαν πάντες οἱ τήν Μονήν κατοικοῦντες. Ἡ ἐπιδιόρθωσις τῶν κεράμων ἀπῆτει οὐ μικράν δαπάνην, πρός ἣν δέν ἦτο δυνατόν νά ἐπαρκέσωσι τά εἰσοδήματα τῆς Μονῆς, καίτοι ὁ Μοναχός Διονύσιος οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλά καί ὅσα εἰκονογραφῶν ἐκαρποῦτο, ὑπέρ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς προθύμως διέθετε. Τοῦτο ἠνάγκασε αὐτόν, ἄκοντα καί μετά λύπης, νά ἐγκαταλείψῃ τήν Μονήν, κατά τό ἔτος 1877, καί ν' ἀπέλθῃ εἰς τό Ἅγιον Ὅρος Ἄθω, ἵνα καί αὐτίς ταχθῇ εἰς τό ἐν αὐτῷ Κοινόβιον». Βλ. *Ἐνωσις*, 12/24.9.1894.

γνώμη του Ηγουμένου Τροοδιτίσσης (1854-1892) Γερμανού, που επικυρώθηκε από τον οικείο Μητροπολίτη Πάφου (1869-1888) Νεόφυτο²⁸, να εγκαθίσταται στην παρακείμενη στη Μονή τοποθεσία «Αναφανή», που αργότερα ονομάστηκε «Κελλίν του Μοναχού»²⁹. Όπως αναφέρεται στο σχετικό ενοικιαστήριο έγγραφο, ημερομηνίας 16 Αυγούστου 1882, πρόθεση του Διονυσίου ήταν να ανεγείρει στην τοποθεσία μοναχικό κελλί και να δημιουργήσει μικρό κήπο και αμπελώνα. Επίσης, σύμφωνα με το ίδιο έγγραφο, η Μονή θα καθίστατο κληρονόμος στην περίπτωση

---

28. Για τους Γερμανό και Νεόφυτο βλ. Ιωάννη Τσικνοπούλλου, *Η Ιερά Μονή της Τροοδιτίσσης*, Λευκωσία 1954, σ. 41-57· Του ιδίου, *Ιστορία της Εκκλησίας Πάφου*, Λευκωσία 1971, σ. 96-97, αντιστοίχως.

29. Για το «Κελλίν του Μοναχού» βλ. Ιωάννη Τσικνοπούλλου, *Η Ιερά Μονή της Τροοδιτίσσης*, ό.π., σ. 55. Το 1893, το «Κελλίν» παρεχωρήθη στον πολιτευτή Θεοφάνη Θεοδότου, ο οποίος καταγόταν από το γειτονικό χωριό Φοινί, που το μετέτρεψε σε εξοχική κατοικία. Αργότερα περιήλθε στην κυριότητα της Μονής της Τροοδιτίσσης. Βλ. Ιω. Τσικνοπούλλου, *Η Ιερά Μονή της Τροοδιτίσσης*, ό.π., σ. 58· Ν. Κυριαζή, *Ιστορικοί ειδήσεις Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 20· Αντρέα Φυλακτού (επιμ.), *Αρχείο Λοΐζου Φιλίππου. Ημερολόγιο Προσκόπων Πάφου (1915-1918)*, Λευκωσία 1992, σ. 81, 135.

θανάτου ή φυγής του³⁰.

Την περίοδο αυτή δίδαξε βυζαντινή μουσική στους μοναχούς της Μονής της Τροοδίτισσας³¹ και αγιογράφησε πολλές εικόνες για ναούς των χωριών της περιοχής, όπως για παράδειγμα αρκετές από αυτές που σήμερα κοσμούν το τέμπλο των ναών του Τιμίου Σταυρού και του Αγίου Γεωργίου στα γειτονικά χωριά Παλαιόμυλος και Μανδριά αντιστοίχως. Αγιογράφησε επίσης οκτώ εικόνες, οι οποίες τοποθετήθηκαν στο τέμπλο του καθολικού της Τροοδίτισσας, όπου, όπως αναφέρεται σε σχετική επιγραφή σε μία από αυτές, που απεικονίζει τον Αρχάγγελο Γαβριήλ, είναι έργο του «οϊκτροῦ Μοναχοῦ Διονυσίου», το 1884³². Στο «Κελλίν του Μοναχού», ο Διονύσιος παρέμεινε για έξι χρόνια, μέχρι τα τέλη του 1888.

Σύμφωνα με τον Γεώργιο Φραγκούδη (1869-1939), ο οποίος περιηγήθηκε 30. Το έγγραφο πρωτοδημοσίευσε ο Νεοκλής Κυριαζής από κώδικα της Μονής της Τροοδίτισσας και είναι το ακόλουθο: «Σήμερον, τήν δεκάτην ἕκτην τοῦ Αὐγούστου μηνός τοῦ 1882 ἔτους, ἡμέραν ἑβδομάδος Δευτέραν. Διά τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου δηλοποιοῦται ὅτι, ἀφ' ἑνός μὲν ὁ καθηγούμενος Τροοδιτίσης, κύριος Γερμανός, μετὰ τῶν λοιπῶν πατέρων τῆς Μονῆς, καί ἀφ' ἑτέρου ὁ κύρ Διονύσιος Χρησιτίδης, μοναχός, συνεφώνησαν ὡς ἑξῆς: Α. Ὁ κύρ Διονύσιος, ἔχων ἀνάγκην ἑνός Κελλίου, κήπου μικροῦ καί μικροῦ ἀμπελῶνος, ἔτι δέ καί ὕδατος, παρεκάλεσε τούς προμνησθέντας πατέρας, ὅπως παραχωρήσωσιν αὐτῷ τοῦτο, καί παρεχώρησαν ἀνάλογον τοποθεσίαν ἐκ τῶν πέριξ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Μονῆς, πρὸς τὰ μεσημβρινά τῆς Μονῆς, οἷαν ὁ ἴδιος ἐξελέξατο θέσιν, καλουμένην Ἐναφανή, ἔτι δέ καί ὕδωρ, τό ὁποῖον ἀναβρῦει μεταξύ τῆς Μονῆς καί τοῦ ἐκλεχθέντος ὑπ' αὐτοῦ τύπου, μεταξύ δύο πλατάνων καί ἄνωθεν περιβολίων τῆς Μονῆς. Β. Λαμβάνων ταῦτα ὁ Διονύσιος ὑπόσχεται νά διάγη βίον ἐνάρετον, ἐμπρέποντα τοῖς μοναχοῖς, διά τήν ἀνέγερσιν τῆς οἰκοδομῆς μεταφέρων ὕδωρ, οὔτε νά ἐνοικιάζη ἢ νά πωλῇ τό Κελλίν, ἢ ἄλλο του κτήμα, ὅτι, φεύγων μακράν, ἢ ἐκτός τῆς Κύπρου, ἢ θνήσκων, κληρονόμος του θά εἶναι ἡ Μονή, ὑφ' οὗς ὄρους δύναται ὁ ὑποτακτικός του ἢ συνάδελφος νά ζήσῃ εἰς τό Κελλίν. Κάθε χρέος του θά πληρώνεται ἀπό τήν κινητήν περιουσίαν του. Ἡ Μονή ἀναλαμβάνει τήν δαπάνην δίκης δι' ἀπαιτήσεις ἐπί τοῦ κήπου, τοποθεσίας Ἀμπελῶνος, ὑπ' ἄλλου τινός. Ἐγένετο ἐν Τροοδιτίσῃ, 16 Αὐγούστου 1882. Ὁ Ἡγούμενος Γερμανός βεβαιοῖ. Νεόφυτος Οἰκονόμος, Ἰωαννίκιος Ἱεροδιάκονος, Χαρίτων Ἱεροδιάκονος, Θεοφύλακτος Ἱεροδιάκονος, Διονύσιος Ἱεροδιάκονος καί Μοναχός ὑπόσχομαι ὡς ἄνωθεν. Ἐπικυροῦται τό γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς. Τῇ 16 Αὐγούστου 1882. Ὁ Πάφου Νεόφυτος». Βλ. Ν. Κυριαζή, *Ἱστορικά Εἰδήσεις Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 19-20.

31. Ἱερωνύμου Περισιτιάνη, *Ἱστορία των ελληλικῶν γραμμάτων. Από της τουρκικῆς κατακτήσεως μέχρι της αγγλικῆς κατοχῆς*, Λευκωσία 1930, σ. 285.

32. Ἰω. Τσικνοπούλλου, *Ἡ Ἱερά Μονή της Τροοδιτίσης*, ὁ.π., σ. 55, 81-82.

τότε το νησί, με σκοπό να συλλέξει πληροφορίες και ιστορικά στοιχεία για τη συγγραφή βιβλίου για την Κύπρο, ο «ασκητής ζωγράφος», όπως τον ονομάζει, προσποριζόταν τα προς το ζην από την αγιογράφηση εικόνων για τους ναούς των χωριών και των πόλεων του νησιού, καθώς και από την πώληση μικρών εικόνων στους Άγγλους στρατιώτες, οι οποίοι διέμεναν στο παρακείμενο στρατόπεδο του Τροόδους³³. Η αναφορά του Φραγκούδη στον Διονύσιο με το προσωνύμιο «ασκητής» αντικατοπτρίζει και τη φήμη που τον συνόδευε για την ησυχαστική και ενάρετη ζωή του.

Στο μεταξύ, μετά την αποχώρηση του Διονυσίου, τα κτήματα της Μονής Σταυροβουνίου νοικιάστηκαν, στα τέλη του 1877 - αρχές του 1878, στον Ιερομόναχο Ιωαννίκιο (1852-1930) από τη Βάβλα, ο οποίος τα καλλιεργούσε μέχρι το 1881 και ξανά από το 1884 μέχρι τον Ιούλιο του 1888, οπότε μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε τη Μονή ολοσχερώς³⁴. Σύμφωνα με τον Διονύσιο, το ενοίκιο που κατέβαλλε ο Ιωαννίκιος ανερχόταν στο ποσό των δεκαεπτά αγγλικών λιρών, ετησίως³⁵. Ο νέος ενοικιαστής, ο οποίος συνδέθηκε με την τραγική πτυχή της

33. «Παρά τήν μονήν ἀσκητής τις ζωγράφος ἀνήγειρε μικράν οἰκίαν, ἔνθα μονάζων ἀσχολεῖται οὐχί ἀνεπιτυχῶς περί τήν ἀγιογραφίαν. Πλεῖσται εἰκόνες τῶν ἐκκλησιῶν τῆς νήσου εἰσὶν ἔργα τῶν χειρῶν του καί οἱ Ἕλληνοὶ συχνάκις κατερχόμενοι τοῦ στρατοπέδου ἀγοράζουσι παρ' αὐτοῦ μικράς ἁγίων εἰκόνας». Βλ. Γεωργίου Φραγκούδη, *Κύπρις*, Αθήνα 1890, σ. 497. Για τον Γ. Φραγκούδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ὁ.π., σ. 451.

34. Για τη ζωή του Ιωαννικίου βλ. Ιωάννη Συκουτρή, «Μοναστήρια εν Κύπρω. Ἅγιος Μηνάς», *Κυπριακά Χρονικά* 2(1924)130· Ν. Κυριαζή, *Τα μοναστήρια εν Κύπρω*, ὁ.π., σ. 78· Αρχιμανδρίτη Λεοντίου Χατζηκώστα, «Οικονόμος Ιωαννίκιος τ' Ἁη Μηνά», *Τα Λεύκαρα* 19(1987)14-16· Κωστή Κοκκινόφτα, *Ιερά Μονή Αγίου Μηνά*, Λάρνακα 2001, σ. 21-22. Επίσης βλ. *Ισότης*, 25.1.1930, όπου δημοσιεύεται η είδηση του θανάτου του. Ας σημειωθεί, ότι ο Διονύσιος αναφέρει ότι ο Ιωαννίκιος υπήρξε ενοικιαστής της Μονής Σταυροβουνίου για μία δεκαετία, δηλαδή από τα τέλη του 1877- αρχές του 1878 μέχρι το 1888, προφανώς επειδή αγνοούσε πως μεταξύ των ετών 1881 έως 1884, όπως αναφέρεται σε βιογραφικά σημειώματά του, είχε ενοικιάσει την κτηματική περιουσία της Μονής του Αγίου Μηνά. Βλ. *Εγγραφα και Δημοσιεύματα* 4. Για την περίοδο 1881-1884 δεν έχουμε υπόψη μας το όνομα του ενοικιαστή της Μονής Σταυροβουνίου.

35. «Ὁ ἐν λόγῳ Ἀρχιερεὺς [ὁ Κιτίου Κυπριανὸς Οἰκονομίδης] ἐνίκησεν τήν ριθίαν Μονήν εἰς τόν Ἱερομόναχον Κ. Ἰωαννῆκιον ἐκ τοῦ χορίου τῆς Κύπρου ὀνομαζομένην βάβλαν. ἐνίκησεν εἰς αὐτόν καί τό παραυτῆ μετόχιον τῆς Μονῆς λέγων τήν Ἁγίαν Βαρβάραν μέ ὅλα της τά κτίματα καί λυπά ἰσωδίματα καί τυχερά τῆς Μονῆς διά λύρας Ἀγγλικῆς δεκαεπτά ἀριθμόν 17 τόν καθεκάστον χρόνον καί διά τὰς δύο ριθίσας Μονάς». Βλ. *Εγγραφα και Δημοσιεύματα* 4.

καταστροφής της Μονής, ήταν ένας από τους πολλούς Ιερομόναχους της εποχής, οι οποίοι διαβιούσαν στα χωριά της κυπριακής υπαίθρου, χωρίς να ανήκουν σε κάποια μοναστική αδελφότητα. Οι περισσότεροι από αυτούς επαγγέλλονταν τους Ιεροδιδασκάλους, ενώ αρκετοί άλλοι ενοικίαζαν από τις Μητροπόλεις και την Αρχιεπισκοπή την κτηματική περιουσία εγκαταλελειμμένων Μονών και ανελάμβαναν την υποχρέωση να περιποιούνται τα καθολικά τους και να τελούν τη θεία λειτουργία τη μέρα της πανήγυρής τους.

Εφημερίδα της εποχής σε δημοσίευσμά της αναφέρει ότι από την πυρκαγιά του 1888 κατεκάη το εσωτερικό του καθολικού και όλα τα ιερά κειμήλιά του, καθώς και ο σταυρός με το τεμάχιο του Τιμίου Ξύλου, που φυλασσόταν εκεί από τα πολύ παλαιά χρόνια³⁶, κάτι που όμως δεν συνέβη. Το τραγικό αυτό γεγονός έσπευσαν με επιστολή τους, ημερομηνίας 26 Ιουλίου 1888, να γνωστοποιήσουν στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου (1865-1900) Σωφρόνιο οι κάτοικοι του χωριού Κόρνος, αφού πληροφορήθηκαν τα σχετικά από τον εγχώριό τους παπά Χριστόδουλο, ο οποίος είχε την ευθύνη της επιστάσις της Μονής Σταυροβουνίου³⁷. Σύμφωνα με σχετικό δημοσίευμα, ο ενοικιαστής της κτηματικής περιουσίας της Μονής, Ιερομόναχος Ιωαννίκιος, είχε λάβει το κλειδί του καθολικού από τον παπά Χριστόδουλο και ανήλθε σε αυτήν, μαζί με τρεις προσκυνητές. Φαίνεται, όμως, ότι ξεχάστηκε κάποιο κερύ αναμμένο στον ναό, με αποτέλεσμα να προκληθεί η καταστροφική πυρκαγιά³⁸. Όπως σημειώνει ο Διονύσιος, ο Ιωαννίκιος

36. «Ἀπώλεια μεγίστη καὶ ἀνεπανόρθωτος, ζημιά τρομερὰ καὶ ἀνεκτίμητος, ἦν πάντες οἱ Κύπριοι βαρέως θὰ αἰσθανθῶσι συνέβη κατ' αὐτάς. Ἐν τῶν σπουδαιωτέρων ἱερῶν κειμηλίων, ἅτινα πρό χρόνων πολλῶν κέκτηται ἡ Νῆσος, ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν. Ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροβουνίου τίμιος καὶ ζωοποιός Σταυρός, ὁ ἐπικαλούμενος Θεοκρέμαστος, τόν ὁποῖον, ὡς ἡ ἱστορία ἀναφέρει, κατεσκεύασεν καὶ ἀνέθηκεν ἐκεῖ ἡ Ἁγία Ἑλένη, τό πολύτιμον καὶ ἱερόν τοῦτο σύμβολον, ὅπερ τοςάκις ἐναργῶς ἐθαυματούργησε, διὰ τῆς ἱαματικῆς αὐτοῦ χάριτος, ἐκάη, καί μετ' αὐτοῦ ἀπόλωντο πλεῖστα ὅσα ἐλπίδες εὐσεβῶν χριστιανῶν». Βλ. *Ἐνωσις*, 29/10.8.1888.

37. Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 1.

38. «Καθ' ἃς ἔχομεν πληροφορίας, τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν, περὶ δείλην, ὁ ἐνοικιαστής Ἰωαννίκιος, λαβὼν τό κλειδίον παρὰ τοῦ ἐπιστάτου τῆς Μονῆς, ἀνῆλθε μέ δύο ἄλλους καὶ μίαν γυναῖκα διὰ νά προσκυνήσῃ. Τὴν ἐπιούσαν, ὁ ἐπιστάτης Χατζῆ παπᾶ Χριστόδουλος, ἀνέβη διὰ ν' ἀνάψῃ, κατὰ τό σύνηθες, τὴν κανδήλαν, ὁπότε φεῦ! εὔρε τό ἔνδον τοῦ ναοῦ ὅλως ἀγνώριστον. Ὁ Σταυρός, ὁ θρόνος, αἱ εἰκόνες, αἱ κανδήλαι καὶ τόσα ἄλλα ἔκειντο ἐκεῖ στάκτη καὶ σποδός. Ἐξ ἀπροσεξίας φαίνεται τῶν ἀνελθόντων τὴν προτεραίαν, ἵνα προσκυνήσωσι, μετεδόθη τό πῦρ, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν φρικτὴν ταύτην καταστροφὴν». Βλ. *Ἐνωσις*, 29/10.8.1888.

είχε ομολογήσει δημόσια την εμπλοκή του εξ απροσεξίας στην πυρπόληση του ναού, αφού η φωτιά ξέσπασε μία ώρα περίπου μετά την αναχώρησή του³⁹. Παρόμοια αναφορά γίνεται και στα μεταγενέστερα δημοσιεύματα για την ιστορία της Μονής Σταυροβουνίου⁴⁰.

Όπως διαπίστωσε ο Αρχιμανδρίτης του κιτιακού θρόνου Μελέτιος, ο οποίος έσπευσε να επισκεφθεί τη Μονή μαζί με τον θρονικό επίτροπο Γεώργιο Ευστρατίου και τον επιστάτη παπά Χριστόδουλο, που διέμενε στο Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας, ο σταυρός με το Τίμιο Ξύλο είχε τελικά σωθεί από την πυρκαγιά και παραμένει ανέπαφος. Το συνταρακτικό αυτό γεγονός, ο Κύπριος κληρικός έσπευσε αμέσως να αναγγείλει με επιστολή, ημερομηνίας 29 Ιουλίου 1888, στον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο και να τον ενημερώσει ότι προτίθετο να συγκαλέσει τη θρονική επιτροπή για να συναποφασίσουν για τις μελλοντικές ενέργειές τους για την επιδιόρθωση της Μονής⁴¹. Επιπρόσθετες πληροφορίες για το ίδιο θέμα διασώζουν δημοσιεύματα εφημερίδων της εποχής, που αναφερόμενα στη χαρμόσυνη είδηση της διάσωσης του Τιμίου Ξύλου, σημειώνουν ότι τα πάντα στον ναό είχαν καταστραφεί από την πυρκαγιά, εκτός από το ιερό κειμήλιο, που βρισκόταν εντός προσκυνηματικού σταυρού, ο οποίος επίσης είχε καεί⁴².

Τις αμέσως επόμενες ημέρες, ο Μελέτιος μερίμνησε για την κατασκευή

39. «Ἐἰς τοῦς 1888 χρόνους ἀπὸ χριστοῦ ἔχων πάλιν ἐνικιασμένας τὰς ριθίσας Μονὰς ὁ ἐν λόγῳ Ἰωαννήκιος Ἱερομόναχος κρίμασιν ἐἰς ἴδε Κύριος ἐπυρπολήθη ὁ Ναὸς τῆς Ἱεράς Μονῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Θεοκρεμμάστου κατὰ μίνα Ἰούλιον ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ προΐρημένου Ἰωαννηκίου καθὸς ὁ ἴδιος ὁμολόγησεν ἐνώπιον πολλόν διότι μετὰ τὴν ἀναχορισὴν του ἐκ τῆς Ἄνω Μονῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ, οὔτε μίᾱ ὥρα σχεδὸν παρήλθε καὶ ἤρχισε ἡ πυρπόλυσις τοῦ Ναοῦ». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 4.

40. Για παράδειγμα, στο ιστορικό της Μονής, που δημοσιεύτηκε σε εφημερίδα των αρχών της δεκαετίας του 1920, αναφέρονται τα ακόλουθα: «Πλὴν, ὁ πρῶτος καὶ ἀρχαῖος ἐσωτερικὸς διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἔγινε παρανάλωμα τοῦ πυρός κατὰ τῆν πυρκαϊάν ἐπισυμβᾶσαν τῷ 1888, ἐξ ἀπροσεξίας μοναχοῦ τινος καλουμένου Ἰωαννικίου». Βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 2/15.10.1921.

41. Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 2.

42. «Τελευταία ὥρα! Ἐπληροφορήθημεν ὅτι μεταξύ τῶν σωρῶν τῆς αἰθάλης εὐρέθη τό τεμάχιον τοῦ Τιμίου Ξύλου, τό ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐμπεφυτευμένον, ἀνέπαφον καὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ πυρός». Βλ. *Ἐνωσις*, 29/10.8.1888. «[Ἐκάνη] καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Σταυροῦ, πλὴν τοῦ ἐν αὐτῷ ἐμπεφυτευμένου ἱεροῦ τεμαχίου τοῦ Τιμίου Ξύλου, ὅπερ εὐρέθη ἀνέπαφον μεταξύ τῆς τέφρας τῶν ἄλλων». Βλ. *Σάλπιγξ*, 6.8.1888.

νέου προσκυνηματικού Σταυρού, εντός του οποίου εναπέθεσε το Τίμιο Ξύλο⁴³. Επίσης, πρωτοστάτησε στη συλλογή εράνων για την ανοικοδόμηση του καθολικού της Μονής και την αντικατάσταση των καταστραφέντων κειμηλίων και εικόνων. Για τον σκοπό αυτό διεξήγαγε εράνους σε διάφορες περιοχές του νησιού, ενώ οι κάτοικοι του χωριού Αραδίππου ανήγγειλαν ότι θα πρόσφεραν τα απαραίτητα υλικά για την επιδιόρθωση των κτισμάτων⁴⁴.

Στο μεταξύ, ο χρόνος ενοικίασης των κτημάτων της Μονής από τον Ιερομόναχο Ιωαννίκιο είχε περατωθεί λίγες ημέρες πριν από την πυρκαγιά και είχε αναγγελθεί διά του τύπου η πρόθεση της θρονικής επιτροπής για την επανενοικίασή τους⁴⁵. Προφανώς, μετά την καταστροφή του ναού είχε αποκλειστεί παντελώς η περίπτωση ο νέος ενοικιαστής να είναι και πάλιν ο Ιωαννίκιος.

Την περίοδο αυτή, ο Διονύσιος διέμενε στο «Κελλίν του Μοναχού», όπου πληροφορήθηκε τα σχετικά για την πυρκαγιά. Αποφάσισε τότε να ενοικιάσει ξανά τη Μονή Σταυροβουνίου και, αφού την ανακαινίσει, να την επαναλειτουργήσει με βάση το αθωνικό τυπικό και να επαναφέρει τον κοινοβιακό μοναχισμό στο νησί. Επειδή ο μητροπολιτικός θρόνος Κιτίου χήρευε από το 1886, που απεβίωσε ο Μητροπολίτης Κυπριανός, ο Διονύσιος απευθύνθηκε για το θέμα αυτό στον Αρχιμανδρίτη Μελέτιο και στη θρονική επιτροπή, που αποδέχθηκαν το αίτημά του.

43. Η σχετική πληροφορία αντλείται από δημοσίευμα εφημερίδας των μέσων της δεκαετίας του 1890: «Ἐκεῖ [εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σταυροῦ] ἐν συγκινήσει μετ' ἄλλων ἀνεῦρε μεταξύ τῶν σωρῶν τῆς τέφρας τὸν ἐκ Τιμίου Ξύλου μικρὸν Σταυρὸν, ὅλως ἀπρόσβλητον καὶ ἀναλλοίωτον ὑπὸ τοῦ παμφάγου πυρός, ὃν ἐκόμισεν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Τῇ φροντίδι τοῦ ἰδίου Ἀρχιμανδρίτου κατεσκευάσθη νέος μέγας Σταυρός, ἐν ᾧ εὐλαβῶς ἐναπετέθη ὁ ἐκ Τιμίου Ξύλου μικρός». Βλ. *Ἐνωσις*, 16/28.9.1894.

44. «Τὴν λήξασαν ἐβδομάδα ὁ διδάσκαλος Κυπριανὸς Παυλίδης, κομίζων ἐπιστολὴν τῆς διαχειριστικῆς τοῦ θρόνου Κιτιέων ἐπιτροπῆς, μετέβη εἰς Λευκωσίαν πρὸς εἰσπραξιν συνδρομῶν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἀνακαινίσιν τῶν ἐν αὐτῇ ἀποτεφρωθέντων ἀντικειμένων... Δημόσιος ἔπαινος ὄντως ὀφείλεται τοῖς φιλοπόνοις κατοίκοις τῆς κωμοπόλεως Ἀραδίππου, οἵτινες τῆς προτάσεως τῆς Α. Πανοσιότητος τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Κιτιέων κ. Μελετίου ἀσμένως ἀκροασάμενοι ὑπεσχέθησαν νὰ προμηθεύσωσιν τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς ἐπισκευὴν τῆς ρηθείσης Μονῆς, κομίζοντες μάλιστα αὐτὴν ἐπὶ τόπου». Βλ. *Ἐνωσις*, 18/30.8.1888.

45. «Ἐνοικιάζονται τὰ κτήματα τῶν ἱερῶν μοναστηρίων Σταυροῦ, ἐπιλεγομένου Θεοκρεμάστου, καὶ Ἀγίας Βαρβάρας. Ὁ θέλων νὰ τὰ ἐνοικιάσῃ ἀποταθῆτω πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἐν ἀπουσίᾳ ἡμῶν πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ θρόνου τῶν Κιτιέων. Ἐν τῇ Μητροπόλει Λάρνακος, τῇ 8ῃ Ἰουλίου 1888. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος». Βλ. *Ἐνωσις*, 4/16.8.1888.

Κατέληξαν τότε σε κοινή συμφωνία, τόσο για την ενοικίαση των κτημάτων, όσο και για την επαναλειτουργία της Μονής, οπότε συνέταξαν σχετικό συμφωνητικό έγγραφο, ημερομηνίας 24 Ιανουαρίου 1889, που επεκύρωσε ο Τοποτηρητής του μητροπολιτικού θρόνου Κιτίου, Αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος.

Από τη μελέτη του σχετικού εγγράφου αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες για τη ζωή των Κυπρίων μοναχών της εποχής, τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν για τις γεωργικές τους ασχολίες, τις γενικότερες αντιλήψεις που υπήρχαν για τον μοναχισμό στους κύκλους των Μητροπόλεων και πολλά άλλα. Σύμφωνα με αυτό, ο Διονύσιος όφειλε ετησίως να πληρώνει δεκαοκτώ λίρες και να παραδίδει είκοσι οκάδες μέλι στη Μητρόπολη Κιτίου, ως ενοίκιο για τη Μονή Σταυροβουνίου, το Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας με τα παρακείμενα κτήματά του, αριθμό ελιών στα χωριά Κόρνος, Δελίκηπος και Μοσφιλωτή, αμπελώνα στο χωριό Σια, κήπους, αμπελώνα και ελιές στο χωριό Πυργά και νερόμυλο στο χωριό Αγία Άννα. Ο ασκητής μοναχός δεσμευόταν να αναπτύξει την κτηματική περιουσία με φύτευση νέων αμπελώνων και εμβολιασμό άγριων δένδρων, ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις, που θα εξασφάλιζαν τη διαβίωση αδελφότητας στο εγγύς μέλλον. Ανελάμβανε επίσης την υποχρέωση της καταβολής των φορολογικών επιβαρύνσεων της Μονής προς την Κυβέρνηση.

Σύμφωνα με το έγγραφο, στον Διονύσιο παραχωρήθηκε από τη θρονική επιτροπή το ποσό των χρημάτων, που είχαν συλλεγεί μέχρι τότε για την ανοικοδόμηση της Μονής, το οποίο θα χρησιμοποιούσε για την επισκευή του καθολικού και των μοναστηριακών κτισμάτων. Όπως αναφέρεται στη σχετική συμφωνία, όφειλε εντός του 1889 να τοποθετήσει νέα ευρωπαϊκά κεραμίδια στον ναό και στα μοναστηριακά δωμάτια, το αμέσως επόμενο έτος να στερεώσει τον δυτικό τοίχο και να επιδιορθώσει ό,τι χρειαζόταν επισκευή στη Μονή και στο Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας και εντός μιας τετραετίας να αντικαταστήσει το τέμπλο, τα στασίδια και να αγιογραφήσει νέες εικόνες, στη θέση αυτών που είχαν καταστραφεί από τη φωτιά. Υποχρεωνόταν ακόμη να μεριμνά, ώστε το κτηριακό συγκρότημα της Μονής και του Μετοχίου της Αγίας Βαρβάρας να διατηρείται σε καλή κατάσταση.

Με βάση τη συμφωνία, ο Διονύσιος όφειλε να διατηρεί βιβλίο με τα έσοδα και τα έξοδα της Μονής, το οποίο θα υποβαλλόταν σε τακτικά χρονικά διαστήματα στον Μητροπολίτη Κιτίου για έλεγχο. Ακόμη σημειωνόταν, ότι δεν επιτρεπόταν να συνάπτει δάνειο, χωρίς την έγκριση του Μητροπολίτη, όπως και ότι, σε περίπτωση που αποφάσιζε να εγκαταλείψει τη Μονή, δεν θα είχε οποιεσδήποτε οικονομικές απαιτήσεις για τυχόν επιπρόσθετα έξοδα για την επιδιόρθωση και συντήρησή της.

Στο συμφωνητικό έγγραφο αναφέρονται και αρκετές λεπτομέρειες για τη διαχείριση των αφιερωμάτων των πιστών προς τη Μονή Σταυροβουνίου. Όπως σημειώνεται, ο Διονύσιος όφειλε να διατηρεί σχετικό βιβλίο, όπου να αναγράφει τα στοιχεία του δωρητή και το είδος του αφιερώματος. Όσα δε από αυτά δεν ήσαν

αναλώσιμα, όπως χρήματα, λάδι και κερί, θα παρέμεναν εσαεί περιουσιακά στοιχεία της Μονής και ούτε ο εκάστοτε προϊστάμενός της, ούτε ο οικείος Μητροπολίτης είχαν δικαίωμα να εκποιήσουν. Λαμβανόταν πρόνοια, όμως, ότι, σε περίπτωση που παρουσιαζόταν άμεση ανάγκη για την οικονομική επιβίωση της Μονής ή την επιτέλεση κάποιων έργων ανακαίνισής της, να επιτρέπεται να πωληθούν όσα δεν ήταν απαραίτητα. Ακόμη, διευκρινιζόταν ότι ο Διονύσιος είχε το δικαίωμα να διεξάγει ζητεία στη μητροπολιτική περιφέρεια Κιτίου και να χρησιμοποιεί τα προσφερόμενα χρήματα για τις ανάγκες της Μονής. Στην περίπτωση δε που παρουσιαζόταν περίσσειμα, αυτό θα κατετίθετο σε τραπεζικό λογαριασμό μέχρι να ανέλθει στο ποσό των 300 λιρών, οπότε τα μισά θα χρησιμοποιούνταν για κάποιο κοινωφελή σκοπό και τα άλλα μισά θα παρέμεναν για τυχόν έκτακτες ανάγκες της Μονής.

Αρκετές από τις παραγράφους της συμφωνίας ενοικίασης της Μονής Σταυροβουνίου στον Διονύσιο σχετίζονται με την υποχρέωσή του να δημιουργήσει αδελφότητα, με πατέρες παρομοίου μοναχικού φρονήματος με τον ίδιο. Οι μοναχοί αυτοί είχαν την υποχρέωση να πολιτεύονται σύμφωνα με τους κανονισμούς, τους οποίους συνέταξε ο Διονύσιος, κατά το πρότυπο των κοινοβιακών μοναστηριών του Αγίου Όρους, και οι οποίοι θα υποβάλλονταν στον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο προς έγκριση. Στο συμφωνητικό έγγραφο γίνεται ακόμη αναφορά στις οικονομικές διαφορές που ενδεχομένως να δημιουργούνταν στις περιπτώσεις μοναχών, οι οποίοι θα αποσύρονταν από τη Μονή, και λαμβανόταν πρόνοια για την επίλυσή τους, όπως και στις περιπτώσεις μοναχών, οι οποίοι θα διαβιούσαν κατά τρόπο ανεπίτρεπτο για το σχήμα τους, οπότε θα μεριμνούσε, είτε για τη διόρθωσή τους, είτε για τη διαγραφή τους από την αδελφότητα. Είναι αξιοσημείωτο, ότι ειδική πρόνοια στη συμφωνία απαγόρευε την εισδοχή στη Μονή δοκίμων μικρότερων των είκοσι ετών, γεγονός που φανερώνει την αυστηρή προσήλωση του Διονυσίου στις αρχές των παλαιών μοναστηριών, που είχαν παρόμοια διάταξη.

Στο έγγραφο αναφέρεται ακόμη, ότι μόνο έως οκτώ μοναχοί μπορούσαν να εγκαταβιώσουν στη Μονή, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα συντήρησής τους από τα εισοδήματά της, και πως, στην περίπτωση που συμπληρωνόταν ο αριθμός αυτός, για να γίνει δεκτός οποιοσδήποτε νέος μοναχός έπρεπε να αφιερώσει στη Μονή το αντίστοιχο ποσό χρημάτων, που αναλογούσε στα έξοδά του. Επίσης, σημειώνεται ότι μετά τη δημιουργία αδελφότητας θα γινόταν και η εκλογή Ηγουμένου, ο οποίος θα ήταν ισόβιος. Τέλος, αναφέρεται ότι στην περίπτωση που ο Μητροπολίτης Κιτίου ή η θρονική επιτροπή είχαν διαφορές με τον προϊστάμενο της Μονής, τότε αυτές θα λύονταν κατά τρόπο οριστικό από τον Αρχιεπίσκοπο του νησιού⁴⁶.

46. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 3. Για το ίδιο έγγραφο βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ο Γέροντας Διονύσιος Χρηστίδης», *ό.π.*, σ. 224-226.

Μεγάλο μέρος της απαιτούμενης δαπάνης για την αρχική ανακαίνιση της Μονής καλύφθηκε από τα έσοδα του Διονυσίου από την αγιογράφηση εικόνων, αφού, όπως πληροφορούμαστε από τον ισολογισμό της Μονής Σταυροβουνίου για τα έτη 1889 και 1890, αυτά ανέρχονταν σε 14440 γρόσια (8008 για το 1889 και 6432 για το 1890) σε σύνολο 48228 γροσίων που ήταν την ίδια περίοδο τα συνολικά έσοδα⁴⁷. Τα χρήματα αυτά, όμως, δεν επαρκούσαν για τις απαιτήσεις της ανοικοδόμησης, γεγονός που ώθησε τον Διονύσιο να διεξαγάγει εράνους στην Κύπρο, την Αίγυπτο και το Άγιο Όρος. Την ίδια περίοδο επεχείρησε, ανεπιτυχώς, να μεταβεί και στη Ρωσία.

Οι πληροφορίες που έχουμε για τους εράνους που πραγματοποίησε στην Κύπρο προέρχονται από επιστολή του, ημερομηνίας 4 Αυγούστου 1890, προς τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο, με την οποία ζητεί να επιτραπεί στον Ιερομόναχο Παΐσιο να περιέλθει για τον σκοπό αυτό την αρχιεπισκοπική περιφέρεια⁴⁸. Ας σημειωθεί, ότι οι εισφορές που συνελέγησαν καταγράφηκαν στους προαναφερθέντες ισολογισμούς της Μονής Σταυροβουνίου για την περίοδο 1889-1890. Στους ίδιους ισολογισμούς αναφέρονται επίσης και εισφορές πιστών, που έγιναν μέσω του Αρχιμανδρίτη της Μητρόπολης Κιτίου Μελετίου, ο οποίος, όπως έχει αναφερθεί, στήριξε με θέρμη το έργο της ανοικοδόμησης της Μονής⁴⁹.

Αναφορά στο ίδιο θέμα γίνεται και στον κυπριακό τύπο της εποχής, όπου σημειώνεται ότι ο Διονύσιος προτίθετο να πραγματοποιήσει εράνους στη μητροπολιτική περιφέρεια Κιτίου. Στα σχετικά δημοσιεύματα τονιζόταν ο ενθουσιασμός με τον οποίο ο ασκητής μοναχός είχε καταπιαστεί με τις εργασίες επιδιόρθωσης του ναού και των μοναστηριακών κτισμάτων από τις πρώτες μέρες της επανεγκατάστασής του στη Μονή Σταυροβουνίου και καλούνταν οι Κύπριοι να

47. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα 7*, όπου ο ισολογισμός των ετών 1889-1890 επισυνάπτεται στην επιστολή του Αρχιμανδρίτη Μελετίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο. Ας σημειωθεί, ότι ο ισολογισμός φέρει επικεφαλίδα τις χρονολογίες 1889-1891, καλύπτει, όμως, μόνο τα έτη 1889-1890, αφού υπεβλήθη στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου στις 13 Ιανουαρίου του 1891.

48. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα 7*.

49. Για το μεν 1889 αναφέρεται ότι έγιναν εισφορές 4078 γρόσια από διάφορους προς τη Μονή Σταυροβουνίου και άλλα 3276 μέσω του Αρχιμανδρίτη Μελετίου, για το δε 1890 σημειώνονται συνολικά έσοδα 9808 γρόσια. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα 7*.

προσφέρουν ό,τι μπορούσε έκαστος, ώστε να ενισχυθούν οι προσπάθειές του⁵⁰. Σημειωνόταν ακόμη, ότι κατάφερε σε σύντομο χρονικό διάστημα να ολοκληρώσει τις πρώτες επιδιορθώσεις του καθολικού και του περιβάλλοντος χώρου και είχε ξεκινήσει την ανακατασκευή του δύσβατου δρόμου προς τη Μονή, ώστε να τον καταστήσει προσιτό για τους προσκυνητές. Σύμφωνα με τα σχετικά δημοσιεύματα, οι τελευταίοι εντυπωσιάζονταν από την εκκλησιαστική τάξη που επικρατούσε στη Μονή και την ευγένεια και φιλόφρονη διάθεση του Διονυσίου⁵¹. Επίσης, αναφερόταν η πρόθεσή του να καταστήσει τη Μονή πραγματικό κοινόβιο για όσους επιθυμούσαν να μονάσουν και προβαλλόταν η πνευματική διάσταση του εγχειρήματος, που άξιζε, κατά τα γραφόμενα, τη στήριξη των πιστών⁵².

50. «Ὁ Μοναχός κ. Διονύσιος, ὁ ἀπό τινος ἐνοικιάσας τήν ἐπί τοῦ Σταυροβουνίου Μονήν, ἀποστέλλει κατ' αὐτάς εἰς τήν ἐπαρχίαν τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τόν Ἱερομόναχον κ. Παῖσιον, πρὸς ἄθροισιν συνδρομῶν ὑπέρ τῆς ρηθείσης Μονῆς. Ἐπίσης δέ ὁ ἴδιος κ. Διονύσιος θέλει περιέλθῃ ὅσον οὐπω τήν ἐπαρχίαν τῆς Α.Π. τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου διά τόν αὐτόν σκοπόν... Εὐελπιστοῦμεν λοιπόν, ὅτι πάντες οἱ Χριστιανοί προθύμως θέλουν εἰσενέγκῃ τόν ὀβολόν των διά τόν ἱερόν τοῦτον σκοπόν, διότι ἄλλως μεγίστη ἀνευλάβεια καί ἀσύγγνωστος ἀδιαφορία θέλει θεωρηθῆ ἢ ἄρνησις συνδρομῆς διά τό Μοναστήριον τοῦ Σταυροβουνίου». Βλ. *Ἐνωσις*, 10/22.8.1890.

51. «Δικαίως καί πρεπόντως δέον μετ' ἐπαίνων νά γίνηται μνεία περί τῶν καλῶν πράξεων καί ἀγαθῶν διαθέσεων ἐκείνων, εἰς οὓς οἱ ἀρχηγοί ἐμπιστεύονται τήν διεύθυνσιν κτήματός τινος ἢ καταστήματος. Μετά τοιούτων ἐπαίνων δέον νά μνημονεύσωμεν τοῦ καλοῦ καί ρέκτου κ. Διονυσίου μοναχοῦ, εἰς ὃν πρό τινος καιροῦ ἐνεπιστεύθη ἡ διεύθυνσις τῆς ἐπί τοῦ Σταυροβουνίου Ἱερᾶς τοῦ Σταυροῦ Μονῆς, ἣν ἐσχάτως ἐπεσκέφθημεν. Καί πρῶτον ἐπελάβετο τῆς ἀνιδρύσεως νέων καί ἐπιδιορθώσεως τῶν παλαιῶν δωματίων, ἀνεκαίνισε πάντα τά ἐντός καί ἐκτός, ἅ τινα διακρίνει καθαριότης μοναδική, ἐκτελεῖ τὰς ἀκολουθίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τάξεως λαμπρᾶς καί ἁρμονίας, καί ἐν γένει τά πάντα, συνδυαζόμενα μετὰ τῆς καλῆς καί εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς τοῦ Ὁσιωτάτου τούτου μοναχοῦ, προὔξενησαν ἡμῖν μεγάλην εὐχαρίστησιν. Καί αὐτόν δέ τόν δύσβατον δρόμον, τόν πρὸς τήν Μονήν ἄνω ἄγοντα, μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας διώρθωσεν». Βλ. *Σάλπιγξ*, 22.9.1890.

52. «Τήν ἐπί τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου ἐπί λαμπρᾶς θέσεως ἐκτισμένην καί ὡς φρούριον περιτειχισμένην ἀρχαίαν Μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τοῦ ὡς ἐκ τοῦ ὕψους ἐπικαλουμένου Θεοκρεμάστου, ἀνέλαβε μετὰ πολλοῦ ζήλου καί μερίμνης νά διορθώσῃ καί ἐπισκευάσῃ καί ἀληθές ἐνδιαίτημα τῶν ἀπό τῆς τύρβης τοῦ κόσμου ἀποχωρούντων νά καταστήσῃ ὁ Ἱεροδιάκονος Διονύσιος Μοναχός... Ὁ κ. Διονύσιος καί τόν ναόν ἤρχισε νά ἐπισκευάζῃ καί τά δωμάτια καί εἰκόνας, καθ' ὃ ἄριστος ἀγιογράφος, νά ζωγραφίσῃ προτίθεται». Βλ. *Σάλπιγξ*, 3.6.1889.

Για τις επισκέψεις και τους εράνους που πραγματοποίησε στην Αίγυπτο και το Άγιο Όρος και την πρόθεσή του για μετάβαση στη Ρωσία πληροφορούμαστε επίσης από έγγραφα του Αρχείου της Αρχιεπισκοπής Κύπρου και δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου. Η μετάβασή του στην Αίγυπτο, όπου την περίοδο αυτή διαβιούσε μεγάλος αριθμός Ελλήνων, αναφέρεται στους προαναφερθέντες ιστολογισμούς ότι πραγματοποιήθηκε το 1889⁵³ και σημειώνεται επίσης στον κυπριακό τύπο του 19ου αιώνα⁵⁴.

Για την επίσκεψή του στο Άγιο Όρος πληροφορούμαστε αρχικά από δημοσίευμα εφημερίδας της Λάρνακας, τον Οκτώβριο του 1890, που βασίζεται σε ανάλογο εφημερίδας της Κωνσταντινούπολης. Όπως αναφέρεται, κάποιος μοναχός από τη Μονή του «Τιμίου Σταυρού της Κύπρου» διαπραγματευόταν την πώληση σταυρού με Τιμίο Ξύλο σε Ρώσους μοναχούς της σκήτης του Προφήτη Ηλία, γεγονός που καυτηριάστηκε και ζητήθηκε από τις Εκκλησιαστικές Αρχές να επιληφθούν του ζητήματος και να προστατεύσουν τα ιερά κειμήλια του τόπου⁵⁵. Το ίδιο γεγονός, από σχετικό άρθρο εφημερίδας της Σμύρνης, αναδημοσίευσε και η εφημερίδα της Λεμεσού «Σάλπιγξ», η οποία κάλεσε τον Αρχιεπίσκοπο του νησιού να διερευνήσει το ζήτημα και να ανακαλύψει ποιος ήταν ο μοναχός, που είχε

53. Σύμφωνα με το σχετικό έγγραφο, ο έρανος στην Αίγυπτο απέδωσε συνολικά 6658 γρόσια. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 7.

54. «'Αλλά βλέπων ὅτι αὕτη [ἡ ἐκ Κύπρου συνδρομή] μόνη δέν ἐξήρκει, ἵνα τά πάντα ὡς ἐπόθει ἐπισκευασθῶσιν, αὐτός ὁ ἴδιος περιῆλθεν τήν Αἴγυπτον ἐξαιτούμενος ὑπέρ τῆς πυρποληθείσης Μονῆς τήν συνδρομήν τῶν εὐσεβῶν, ἰδία τῶν Κυπρίων». Βλ. *Ένωσις*, 23/5.10.1894.

55. «Μετά λύπης ἀνέγνωμεν ἐν τῇ "Κωνσταντινουπόλει", ὅτι... μεταξύ ἄλλων τινῶν ἱεροσύλων πωλήσεων μοναχός ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τῆς Κύπρου διεπραγματεύθη μετά τῆς σκήτης τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ζητήσας 600 λίρας διά τήν πώλησιν Σταυροῦ περιέχοντος Τιμίον Ξύλον, ἀλλά τῶν Ρώσων μή δόντων πλέον τῶν 100 ἐματαιώθη εὐτυχῶς ἡ πώλησις τοῦ κειμηλίου τούτου. Ὁ Ἀγνοοῦντες τήν πιστότητα τῆς εἰδήσεως ταύτης θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν ν' ἀναδημοσιεύσωμεν αὐτήν, ὅπως ἐρευνήσωσιν οἱ ἀρμόδιοι, καί ἐξασφαλίσωσιν ἐν τῷ μέλλοντι τά ἐν Κύπρῳ περισωθέντα ἱερά κειμήλια». Βλ. *Ένωσις*, 26/7.11.1890.

διαπράξει την ενέργεια αυτή⁵⁶.

Ωστόσο, τα γεγονότα δεν ήταν ακριβώς έτσι, όπως είχαν παρουσιαστεί. Έρευνα της τελευταίας εφημερίδας κατέδειξε ότι οι Ρώσοι μοναχοί του Αγίου Όρους ήταν αυτοί οι οποίοι προσπάθησαν να αγοράσουν μικρό Σταυρό με Τίμιο Ξύλο, που έφερε μαζί του ο Κύπριος μοναχός, που δεν ήταν άλλος από τον Διονύσιο Χρηστίδη. Όπως διευκρίνιζε σχετικά αρθρογράφος της «Σάλπιγγος», ο Διονύσιος, που βρισκόταν τότε στον Άθωνα, προφανώς στην προσπάθειά του να συλλέξει χρήματα για την ανοικοδόμηση της Μονής, είτε με εράνους, είτε με παραγγελίες αγιογράφησης εικόνων, αρνήθηκε να διαπραγματευτεί την πώληση του ιερού κειμηλίου. Ξεχωριστό ενδιαφέρον, όμως, για τη γενικότερη αντίληψη που είχαν οι Κύπριοι της εποχής για το ήθος και την προσωπικότητα του ασκητή μοναχού παρουσιάζει η συνέχεια του άρθρου, όπου σημειώνεται πως όταν γράφονταν τα σχετικά δεν ήταν γνωστό το όνομα του εμπλεκόμενου Κύπριου μοναχού. Όταν δε γνωστοποιήθηκε ότι αυτός ήταν ο Διονύσιος, αποκλείστηκε, λόγω του ήθους και της εντιμότητάς του, που ήταν καθολικά αποδεκτή, κάθε περίπτωση για εμπλοκή του σε τέτοια ύποπτη και ανόσια ενέργεια⁵⁷.

56. «Ἐν τῇ ἀξιολόγῳ εφημερίδι “Ἀρμονία” Σμύρνης, ἡμερομηνίας 18 Ὀκτωβρίου 1890, μεταξύ τινῶν ἄλλων πληροφοριῶν, ἅς ἔχει περί τοῦ Ἁγίου Ὀρους, ἀναγινώσκομεν καί τά ἐξῆς: “Ἐτερος μοναχός ἐκ τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τῆς Κύπρου διεπραγματεύθη μετά τῆς σκῆτης τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ζητήσας 600 λίρας, τήν πώλησιν σταυροῦ περιέχοντος Τίμιον Ξύλον, ἀλλά τῶν Ρώσων μὴ δόντων πλέον τῶν 100 ἔματαιώθη εὐτυχῶς καί ἡ πώλησις τοῦ κειμηλίου τούτου”. Τίς ἄραγε ὁ κλέπτης οὗτος, ὅστις ὑπὸ ἔνδυμα μοναχοῦ κατώρθωσε νά ἀπατᾷ τήν Ἐκκλησίαν; Ἀνάγκη ἢ Α.Μ. ὁ Ἀρχιεπίσκοπος νά ζητήσῃ καί λάβῃ πληροφορίας ἐξ Ἁγίου Ὀρους περί τοῦ πράγματος καί δὴ τοῦ προσώπου τούτου, διὰ νά γνωσθῇ τίς οὗτος καί ἐάν πράγματι δέν κατώρθωσε νά πωλήσῃ τό ἱερόν κειμήλιον». Βλ. *Σάλπιγξ*, 27.10.1890.

57. «Ἐρευνήσαντες καλῶς περί τοῦ πράγματος τούτου ἐλάβομεν τάς ἐξῆς ἀσφαλεῖς πληροφορίες, καί παρ’ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς. Ὁ μοναχός παρὰ τοῦ ὁποίου προσεπάθησαν οἱ ἐν τῷ ὄρει Ρῶσοι Μοναχοί νά ἀγοράσωσι σταυρόν ἐμπεριέχοντα Τίμιον Ξύλον εἶναι ὁ κ. Διονύσιος, ὁ νῦν ἐπιστάτης τῆς ἐπί τοῦ Ὀλύμπου Μονῆς τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Θεοκρεμάστου ἐπιλεγομένου, τοῦ ὁποίου (Διονυσίου) ὁ μέγας καί ἱερός ὑπὲρ τῆς Μονῆς ταύτης ζῆλος εἶναι πασίγνωστος. Πράγματι, ὅτε οὗτος πρό τινος καιροῦ εὐρίσκετο εἰς τό Ἅγιον Ὄρος, προέτειναν εἰς αὐτόν νά ἀγοράσωσιν ἓν μικρόν σταυρόν ἰδικόν του, ὃν ἔφερον μεθ’ ἑαυτοῦ, ἀλλά οὗτος ἀπεποιήθη. Τό ἐν τῇ Μονῇ ἱερόν κειμήλιον εὐρίσκεται ἐν τῇ θέσει του, ἐντός τοῦ μεγάλου σταυροῦ ἐσφραγισμένον, ὡς ἦτο ἀπ’ ἀρχῆς. Σημειωτέον δέ ἐνταῦθα ὅτι, ὅτε ἀνεγράφομεν τήν εἶδησιν ἐκείνην οὐδέ σκιά κἄν ὑπονοίας περί τοῦ Διονυσίου διῆλθεν τῆς ιδέας μας. Ἄλλον μοναχόν ἐφανταζόμεθα, ζήσαντα πρό τοῦ Διονυσίου ἐν τῷ ὄρει». Βλ. *Σάλπιγξ*, 15.12.1890.

Για την πρόθεση του Διονυσίου να μεταβεί και να πραγματοποιήσει εράνους στη Ρωσία πληροφορούμαστε από επιστολή, ημερομηνίας 13 Ιανουαρίου 1891, του Αρχιμανδρίτη Μελετίου και των μελών της θρονικής επιτροπής Κιτίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο, ο οποίος εκτελούσε και πάλιν καθήκοντα Τοποτηρητή του μητροπολιτικού θρόνου, μετά τον θάνατο του Μητροπολίτη Κιτίου (1889-1890) Χρυσάνθου Ιωαννίδη⁵⁸. Από δεύτερη επιστολή, που εστάλη στις 21 Ιανουαρίου 1891 από τους ίδιους και πάλιν προς τον Σωφρόνιο, σημειώνεται ανάμεσα στα άλλα ότι μαζί με τον Διονύσιο θα μετέβαινε στη Ρωσία και ο Ιερομόναχος Δοσίθεος⁵⁹. Ωστόσο, για άγνωστο λόγο, το ταξίδι αυτό δεν πραγματοποιήθηκε, ίσως εξαιτίας των πολλών δυσκολιών που είχε να αντιμετωπίσει ο επίδοξος ταξιδιώτης από την άγνοια της γλώσσας, το αχανές της χώρας και την έλλειψη γνωριμιών, που θα βοηθούσαν στη διεξαγωγή εράνου⁶⁰.

Παρά τις πολλές αντιξοότητες που αντιμετώπισε, ο Διονύσιος κατάφερε, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1890, να προστεθούν στο κτήριο της Μονής Σταυροβουνίου νέα κελλιά, να ανοικοδομηθούν τα παλαιά, να αντικατασταθούν τα κυπριακής κατασκευής κεραμίδια της στέγης με άλλα, να φυτευτούν αρκετές εκτάσεις γης, να δημιουργηθούν νέοι κήποι με νομευτικά φυτά και αμπελώνες και να σχηματιστεί μικρό κοπάδι γαλακτοφόρων ζώων, με αποτέλεσμα η Μονή να

58. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 7.

59. Το σχετικό έγγραφο (βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον ΛΒ΄. Κιτιακός Θρόνος*, αρ. 128) δημοσιεύτηκε από τον Ανδρέα Τηλλυρίδη, νυν Μητροπολίτη Κένυας Μακάριο, *Συμβολή στις σχέσεις των Ορθοδόξων Εκκλησιών Κύπρου - Ρωσίας*, Λευκωσία 1989, σ. 73-75, όπου, όμως, σημειώνεται ότι ο Διονύσιος ανήκε σε αδελφότητα που εγκαταβίωνε την περίοδο αυτή στη Μονή Τιμίου Σταυρού Ομόδους και όχι στη Μονή Σταυροβουνίου.

60. Στη ματαίωση του ταξιδιού αναφέρεται επιστολή, ημερομηνίας 18 Φεβρουαρίου 1891, του Αρχιμανδρίτη Μελετίου και του μέλους της θρονικής επιτροπής Κιτίου Γεωργίου Ευστρατίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο. Βλ. Α. Τηλλυρίδη, *Συμβολή στις σχέσεις των Ορθοδόξων Εκκλησιών Κύπρου - Ρωσίας*, ό.π., σ. 75. Στο ίδιο ζήτημα αναφέρεται και εφημερίδα της εποχής: «Καί ἐν αὐτῇ τῇ Ρωσσίᾳ, διεκαίετο ὑπὸ τοῦ πόθου νά ἐνεργήσῃ αὐτοπροσώπως συνδρομάς ὑπέρ τῆς προσφιλεστάτης αὐτῷ Μονῆς, ἀλλά δυστυχῶς, ὡς μή ὄφειλε, προσέκρουσεν εἰς κωλύματα καί οὕτω ὁ ἀγαθός αὐτοῦ σκοπός ἐματαιώθη». Βλ. *Ένωσις*, 23/5.10.1894.

καταστεί αυτάρκης σε αγαθά και να μπορεί να αυτοσυντηρείται⁶¹.

Ας σημειωθεί, ότι στα πρώτα χρόνια της επανεγκατάστασης του Διονυσίου στη Μονή Σταυροβουνίου αναφέρεται ένα περίεργο περιστατικό, που σχετίζεται με την εμφάνιση στην περιοχή μιας ληστοσυμμορίας, τον Οκτώβριο του 1892, πιθανώς αυτής του φυγόδικου Γιαλλούρη. Όπως αναγράφεται σχετικά, η παρουσία της κινητοποίησε τους κατοίκους του χωριού Κόρνος, οι οποίοι ενημέρωσαν τον ασκητή μοναχό, για να λάβει τα μέτρα του από ενδεχόμενη επιδρομή στη Μονή. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται, ο Διονύσιος μερίμνησε άμεσα για τη διασφάλιση των πολύτιμων αντικειμένων και απεσύρθη στο Μετόχιο στον Κόρνο, αφήνοντας στη Μονή ένα λαϊκό υπηρέτη και τον κατά σάρκα αδελφό του, για τον οποίο, όμως, δεν έχουμε υπόψη μας οποιαδήποτε βιογραφικά στοιχεία. Πράγματι, το βράδυ οι ληστές μετέβησαν στη Μονή, αλλά τελικά δεν εισήλθαν σε αυτήν και ούτε δημιούργησαν οποιοδήποτε πρόβλημα, γεγονός που συνέτεινε ώστε αρθρογράφος εφημερίδας να διερωτάται κατά πόσον η εκεί παρουσία τους οφειλόταν σε μεταμέλεια για την πρότερη ζωή τους και απόφαση να ζήσουν την

---

61. Ενδεικτικό για το θέμα είναι το ακόλουθο δημοσίευμα: «Ἐπεσκεύασεν τό στέγασμα τῆς Μονῆς, καθ' ὀλοκληρίαν, ἀντικαταστήσας τὰς παλαιὰς κυπριακὰς κεράμους διὰ νέων τῆς Εὐρώπης, καθωράϊσε διὰ νέου κονιάματος τὴν Μονὴν καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη, ἅτινα ἢ φλέξις καὶ ὁ πυκνὸς τῆς πυρκαϊᾶς καπνὸς εἶχον καταμαυρίσει, καὶ ἐνὶ λόγῳ οὐ μόνον πάντα τὰ πυρποληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ περιωθέντα παλαιὰ καὶ ἐφθαρμένα ἀνεκαίνισε... Δέν περιωρίσθη δέ εἰς ταῦτα μόνον ὁ ἐνεργητικὸς καὶ δραστήριος Μοναχὸς κ. Διονύσιος, ἀλλὰ καὶ τὰ κτήματα τῆς Μονῆς ὑπὲρ αὐτῆς διεχώρισε καὶ ἐπεμελήθη, σχηματίσας καὶ μικρὸν ἔτι ποίμνιον». Βλ. *Ἐνωσις*, 23/5.10.1894.

υπόλοιπη εν μετανοία⁶². Ας σημειωθεί, ότι στο ίδιο γεγονός αναφέρεται το 1893 και ο Γάλλος περιηγητής Εμίλ Ντεσάμπ, ο οποίος αναφέρει ονομαστικά τον Γιαλλούρη ως τον αρχηγό της συμμορίας, που περιπλανιόταν στα βουνά του Σταυροβουνίου⁶³.

Την ίδια περίοδο, ο Διονύσιος συνέχισε να ασκεί το διακόνημα του αγιογράφου και να κατασκευάζει εικόνες για τους ναούς των χωριών και των πόλεων της Κύπρου. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται και οι εικόνες του τέμπλου του καθολικού της Μονής Σταυροβουνίου, οι οποίες, σύμφωνα με επιγραφή που βρίσκεται στην εικόνα του Χριστού, έγιναν το 1892: «Ἐπασαι αἱ κατά σειράν ἅγιοι εἰκόνες / ἐζωγραφήθησαν χειρί τοῦ ἐν Ἱεροδιακόνοις / Διονυσίου Μοναχοῦ / τό 1892». Ἔργο του είναι επίσης η μεγάλη προσκυνηματική εικόνα της Αγίας Βαρβάρας στο ομώνυμο Μετόχιο, την οποία αγιογράφησε το 1898: «Δέησις τοῦ δούλου σου / Διονυσίου Μοναχοῦ Ζωγράφου. / 1898». Από τις πολλές εκκλησίες των χωριών, όπου βρίσκονται εικόνες του, αναφέρεται ενδεικτικά ο ναός του

62. «Τήν πρωΐαν τῆς προπαρελθούσης Δευτέρας, Χριστιανοί κάτοικοι τοῦ 4

περίπου ὠρῶν ἀπέχοντος τῆς Λάρνακος χωρίου Κόρνος, εἰδοποίησαν τόν ἐπί τοῦ Σταυροβουνίου διαμένοντα ἐνοικιαστήν τῆς Μονῆς, ὀσιώτατον Μοναχόν κ. Διονύσιον, ὅτι λησταί ὑπῆρχον εἰς τά πέριξ καί κατά συνέπειαν φρόνιμον ἦτο νά ἀσφαλιστῆ. Οὗτος δέ, συνάξας ἐν σπουδῇ τά τιμαλφέστερα τῶν πραγμάτων ἀπεσύρθη εἰς τό χωρίον Κόρνος, καταλιπὼν ἐν τῇ Μονῇ τόν ἀδελφόν του μεθ' ἑνός ὑπηρετοῦ. Τῇ ἑσπέρα τῆς ἐπιούσης Τρίτης εἶδον οὗτοι, κατά τήν ὑπώρειαν τοῦ βουνοῦ, πέντε ἄτομα ὡς ἀστακούς ὀπλισμένα, ἅτινα ἀνεπαύοντο καθήμενα. Τῇ δέ Τετάρτῃ, ἐπίσης νύκτωρ, οἱ ἄγνωστοι ἐκεῖνοι ἀνῆλθον εἰς τήν κορυφήν καί στάντες παρά τήν θύραν συνδιελέγοντο χαμηλῇ τῇ φωνῇ καί ἐφαίνοντο σκεπτόμενοι περί τοῦ πρακτέου... Ἐπί ἱκανήν λοιπόν σκεφθεῖσαν ὥραν ἀπῆλθον, γενόμενοι ἄφαντοι εἰς τά βουνώδη ἐκεῖνα μέρη. Ποία συμμορία ἄραγε εἶναι ἡ πέριξ τοῦ Σταυροβουνίου ἐμφανισθεῖσα; Ἡ τοῦ Γιαλλούρη ἢ νέα τις ἄλλη; Καί τί ἐζήτηι εἰς τά μέρη ἐκεῖνα ἀνελθοῦσα μέχρι τῆς Μονῆς καί δοκιμάσασα ν' ἀνοίξῃ τόν πυλῶνα τῆς; Μή τά ἀποτελοῦντα αὐτήν πρόσωπα, ἀπαγοητευθέντα πλέον ἐκ τοῦ ληστικῆς ἐπαγγέλματος, διότι περιῆλθον τό πλεῖστον τῆς νήσου μέρος χωρίς νά εὔρωσι τήν ἐλαχίστην ἀντίστασιν, οὐδέ νά ἀνταλλάξωσι πυροβολισμούς, ἀπεφάσιον αὐτήν τήν φοράν νά ἐνδυσθῶσι τά ράσα καί νά μονάσωσι, διερχόμενοι τό ἐπίλοιπον τοῦ βίου των ἐν προσευχῇ καί νηστεία; Ἴδωμεν». Βλ. *Ἐνωσις*, 16/28.10.1892.

63. «Τα ερημικά και δύσβατα βουνά έχουν συχνά επιλεγεί ως κρυψώνας από τους κλέφτες και τους δολοφόνους. Ο διαβόητος Γιαλλούρης, που έσπειρε τον τρόπο στο νησί για έναν περίπου χρόνο, κυνηγημένος από την αγγλική αστυνομία, βρήκε για κάποιο καιρό εδώ καταφύγιο. Γι' αυτό και ο ερημίτης εγκατέλειψε το ερημητήριό του». Βλ. Στ. Λαζαρίδη, *Emile Deschamps: Στη χώρα της Αφροδίτης*, ό.π., σ. 86.

Αγίου Φωκά στην Αθναίνου, όπου οι εικόνες του τέμπλου ανήκουν στον χρωστήρα του, σύμφωνα και με σχετική δηλωτική επιγραφή, που εντοπίζεται στην προσκυνηματική εικόνα του Αγίου Φωκά: «Διονύσιος Μ[οναχός]. 1895»⁶⁴.

Ο Διονύσιος έχαιρε μεγάλης φήμης και εθεωρείτο από τους σύγχρονους του ως ο σημαντικότερος αγιογράφος του νησιού. Στον κυπριακό τύπο εντοπίζονται πολλά σχετικά σχόλια, όπως, για παράδειγμα, δημοσίευμα που αναφέρεται στον θαυμασμό των κατοίκων των Αθηνών για έργο του, που απεικόνιζε τις Μυροφόρες γυναίκες, το οποίο μεταφέρθηκε στην ελληνική πρωτεύουσα, το 1899, από τον Έλληνα πρόξενο στην Κύπρο Γεώργιο Φιλήμονα. Όπως αναφέρεται, το πρωτότυπο του έργου αυτού φυλασσόταν στον ρωσικό ναό της Αγίας Μαγδαληνής, στο Όρος των Ελαιών, στην Παλαιστίνη, και ο Διονύσιος είχε ζωγραφίσει αντίγραφο του από φωτογραφία, που του είχε παραδώσει ο Φιλήμων. Στη συνέχεια, ο τελευταίος το αφιέρωσε στον ναό του Αγίου Γεωργίου των Αθηνών, όπου ετελείτο πανήγυρη στη μνήμη των Μυροφόρων, και στον οποίο οι προσερχόμενοι είχαν την ευκαιρία να εκτιμήσουν την καλλιτεχνική του αξία⁶⁵. Εξάλλου, η βράβευσή του, το 1901, από καλλιτεχνική επιτροπή για το έργο του «Μυστικός Δείπνος» στην κυπριακή έκθεση που έγινε στην ελληνική πρωτεύουσα, με πρωτοβουλία του Κύπριου λόγιου Γεωργίου Φραγκούδη, αποτελεί και την έμπρακτη επιβεβαίωση της φήμης για τη σπουδαιότητα της τέχνης του και του

64. Παπαχρυσοστόμου Γεωργίου, *Ο Άγιος Φωκάς και ο ιερός ναός του στην Αθναίνου*, Κύπρος 2001, σ. 46.

65. «Ὁ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὅρει ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀσκητικῶς διελθὼν, νῦν δ' ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Σταυροβουνίου μονάζων ἤδη Κοινοβιάρχης κ. Διονύσιος, Κύπριος τὴν πατρίδα, ὁ δι' ἐνθέου ζήλου ἀνορθώσας τὴν ἐπὶ τοῦ ρηθέντος βουνοῦ καταρρέουσαν Ἁγίαν καὶ Σταυροπηγιακὴν Μονὴν τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου Θεοκρεμάστου, κατὰ παραγγελίαν τοῦ ἐν Κύπρῳ Προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἀξιοτίμου κ. Γ. Φιλήμονος, τὸ παρελθόν ἔτος εἶχε φιλοτεχνήσει, ὡς πρότυπον ἔχων φωτογραφικὴν ἀποτύπωσιν, λαμπρὰν εἰκόνα τῶν Μυροφόρων. Τὴν εἰκόνα ταύτην, ὁ κ. Φιλήμων, κατὰ τὴν πρό δύο περίπου μηνῶν μετάβασιν του εἰς Ἀθήνας, εὐλαβῶς ἀφιέρωσεν εἰς τὸν αὐτόθι ναὸν τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἔνθα κατ' ἔθος, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν Μυροφόρων τελεῖται πανήγυρις. Οἱ προσκυνηταί, κατὰ χιλιάδας ἔνεκα τούτου προσερχόμενοι, ἠσπάζοντο καὶ τὴν ρηθεῖσαν εἰκόνα, ἀποθαυμάζοντες τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν τέχνην τοῦ ζωγράφου, ἀπολαύοντες μὲν ἱκανῆς καλλιτεχνικῆς φήμης, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ, ἐξαιρετικῶς δ' ἐπιτυχόντος κατὰ τὴν φιλοτέχνησιν τῆς ἐν λόγῳ εἰκόνας... Τὸ πρωτότυπον τῆς εἰκόνας εἶναι κατατεθειμένον ἐν τῷ μεγαλοπρέπῳ Ρωσικῷ Ναῶ τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς, ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν». Βλ. *Ἐνωσις*, 16/28.6.1899.

ενδιαφέροντος με το οποίο αντιμετωπιζόταν⁶⁶.

Η ζωγραφική του Διονυσίου εδραζόταν στις αναγεννησιακές αισθητικές αντιλήψεις, τις οποίες, πιθανότατα, διδάχθηκε και αφομοίωσε κατά την παρουσία του στο Άγιο Όρος. Σταδιακά, η τέχνη αυτή, «με τις γλυκερές εκφράσεις, τον φυσιοκρατικό τρόπο απόδοσης των προσώπων και με την τεχνική της ελαιογραφίας», εκτόπισε στην Κύπρο την τέχνη της σχολής Κορνάρου με τη δυτικότροπη ζωγραφική και τα στρογγυλά πρόσωπα με τα λεπτά χαρακτηριστικά, που είχε κυριαρχήσει από τα τέλη του 18ου αιώνα. Εκτός από τον Διονύσιο και τους Σταυροβουνιώτες μοναχούς, οι οποίοι μαθήτευσαν στο αγιογραφικό εργαστήριο του, όπως τον μετέπειτα Ηγούμενο Βαρνάβα, η τέχνη αυτή εκπροσωπήθηκε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα στο νησί και από τους εκ Καϊμακλίου αγιορείτες αυτόδελφους μοναχούς Κύριλλο και Νήφωνα και τους μαθητές τους, όπως τους τρεις αυτόδελφους μοναχούς της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, Χαρίτωνα, Στέφανο και Βαρνάβα⁶⁷.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι ανάμεσα στους αγιογράφους μαθητές του Διονυσίου περιλαμβάνεται και ο μετέπειτα αξιόλογος πεζογράφος Νίκος Νικολαΐδης (1884-1956), ο οποίος ήταν τότε πολύ νέος και ορφανός από πατέρα και μητέρα⁶⁸. Δεν διασώθηκαν πολλές πληροφορίες για την επίδραση που άσκησε ο ασκητής μοναχός στον νεαρό λογοτέχνη και τον χρόνο διαμονής του τελευταίου στη Μονή Σταυροβουνίου, που προσδιορίζεται στα τέλη της δεκαετίας του 1890. Ωστόσο είναι βέβαιο ότι θα τον βοήθησε να εξοικειωθεί με την αγιογραφία και να μελετήσει και μορφωθεί στο φιλόξενο περιβάλλον της Μονής. Όπως μαρτυρεί ο Γιάννης Λεύκης (1899-1991), ο Νικολαΐδης μιλούσε πάντοτε με πολύ σεβασμό για τον Διονύσιο, διότι «ήταν εκείνος που του έδωσε σοφές συμβουλές» στην πιο

66. Βλ. *Νέον Έθνος*, 7/20.7.1901· Γεωργίου Φραγκούδη, *Κυπριακή Έκθεσις εν Αθήναις*, Αθήνα 1901, σ. 82. Στον τόμο της ιστορίας της Μονής Σταυροβουνίου δημοσιεύτηκαν μερικές φωτογραφίες χαρακτηριστικών εικόνων του Διονυσίου, όπως αυτές του Χριστού ως Νυμφίου (1870), του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου (1892), της Γέννησης του Χριστού (1892), του Ιωάννη του Πρόδρομου και του Ιωάννη του Θεολόγου (δεκαετία του 1890). Βλ. Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 215-216.

67. Κώστα Γερασίμου, «Ανασύροντας από την αφάνεια τους ταπεινούς αγιογράφους των εκκλησιών της Μητροπόλεως Μόρφου», στον τόμο: Λευκής Μιχαηλίδου (επιμ.), *Ιερά Μητρόπολις Μόρφου. 2000 χρόνια Τέχνης και Αγιότητας*, Λευκωσία 2000, σ. 174. Για τους Κύριλλο και Νήφωνα βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Τα νεανικά χρόνια του Αρχιεπισκόπου Κύπρου Λεοντίου», *Επετηρίς Κυπριακής Εταιρείας Ιστορικών Σπουδών* 6(2003)224-229.

68. Για τη ζωή του Νικολαΐδη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 298-299, όπου και βιβλιογραφία.

κρίσιμη φάση της ζωής του⁶⁹.

Επίσης, στον Νικολαΐδη οφείλεται το ωραιότατο πορτραίτο του Διονυσίου, που σήμερα βρίσκεται στη συλλογή της Αρχιεπισκοπής Κύπρου⁷⁰ και το οποίο πρωτοπαρουσιάστηκε σε έκθεση έργων του το 1919, στη Λεμεσό⁷¹. Το έργο αυτό, μαζί με ακόμη ένα, που απεικόνιζε τον πρωθυπουργό της Ελλάδας Ελευθέριο Βενιζέλο, είχαν προκαλέσει ιδιαίτερη αίσθηση και θεωρήθηκαν τα κορυφαία του

---

69. Γράφει ο Γιάννης Λεύκης σε επιστολή του προς την Ελένη Βοΐσκου τα ακόλουθα: «Στο Σταυροβούνι είχε πάει κι' ο Νικολαΐδης κ' είχε μείνει εκεί για ένα διάστημα, όπως μου 'λεγε. Δε ξέρω όμως πότε. Ούτε πόσο. Ούτε γιατί ακριβώς είχε πάει. Για να γίνει "δόκιμος"; για να διδαχτεί εκκλησιαστική μουσική; για να μάθει αγιογραφία; Δεν ξέρω. Δεν έτυχε να μου πει. Το μόνο που έλεγε, και το έλεγε συχνά, ήτανε πως τότες στα κρίσιμα του χρόνια, που δεν ήξερε ακόμη ποιο δρόμο να τραβήξει, και που ένιωθε, όπως έλεγε, να τον σπρώχνει μια πληθωρική ορμή για να κάνει κάτι, για να γίνει κάτι, ο "πάτερ Διονύσιος" ήτανε εκείνος που του έδωσε "σοφές" συμβουλές. Γι' αυτό και μιλούσε πάντα με αγάπη και σεβασμό γι' αυτόν». Βλ. Ελένης Βοΐσκου, *Και αύριο Νίκος Νικολαΐδης. Ένας σταθμός στη Λογοτεχνία μας*, Αθήνα 1983, σ. 430. Ωστόσο, ο ίδιος ο Νικολαΐδης, αργότερα, σε αφήγηση για το πώς προέκυψε η ζωγραφική στη ζωή του, δεν ανέφερε οτιδήποτε για τη θητεία του κοντά στον Διονύσιο. Βλ. Τεύκρου Ανθία, «Υστερα από μια συνομιλία. Ο ζωγράφος Νίκος Νικολαΐδης», *Ελευθερία*, 19.7.1939. Για τον Λεύκη βλ. Αρ. Κουδουνάρη, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων*, ό.π., σ. 221.

70. Ανδρέα Τηλλυρίδη, «Εκατό χρόνια από την επανίδρυση της Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου. Ο Ηγούμενος Διονύσιος Χρηστίδης. Ένας πίνακάς του, έργο του Νίκου Νικολαΐδη του Κυπρίου», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 29(1989)28-30 [= *Η Κύπρος μας* 44(1989)27-29].

71. Σε παρουσίαση της έκθεσης, που έγινε στην εφημερίδα «Ηχώ της Κύπρου», το 1919, και που αναδημοσιεύτηκε το 1981 στο περιοδικό «Νέα Εποχή», ο Γιάννης Λεύκης σημείωσε τα ακόλουθα για τον πίνακα: «Ο "Πάτερ Διονύσιος", ο πεθαμένος τώρα πια καλόγερος, που τον ξαναζωντανεύει η αγάπη ενός καλλιτέχνη. Λίγοι χωρίς άλλο θα ξέρουνε πως ο απλοϊκός εκείνος ασκητευτής του Σταυροβουνιού με τη φωτεινή του γνώμη οδήγησε την τυφλήν ορμή ενός παιδιού, που έγινε σήμερα μεγάλος καλλιτέχνης. Κι έβαλε όλη την ψυχή του στην εικόνα του ο ζωγράφος, και ζωντάνεψε τη μορφή εκείνου που σαν στοργικός πατέρας του μίλησε». Βλ. Γιάννη Λεύκη Παπαγγέλου, «Νίκος Νικολαΐδης. Ματιές στην καλλιτεχνική του έκθεση», *Νέα Εποχή* 151(1981)642.

καλλιτέχνη⁷².

Όπως γνωρίζουμε από διάφορες πηγές, ο Νικολαΐδης διδάχθηκε συστηματικότερα την αγιογραφική τέχνη από κάποιον αγιογράφο ονόματι Θεοχαρίδη⁷³. Άσκησε δε, στα μέσα της δεκαετίας του 1900, το επάγγελμα του αγιογράφου, οπότε περιπλανήθηκε στα χωριά της κυπριακής υπαίθρου, και ειδικά της Πιτσιλιάς, όπως για παράδειγμα στον Ασκά, όπου σώζονται εικόνες του σε ναούς της κοινότητας⁷⁴.

Ας σημειωθεί, ότι εκτός από τον Νικολαΐδη, μας είναι γνωστός ακόμη ένας νεαρός, ο οποίος την ίδια περίοδο μαθήτευσε κοντά στον Διονύσιο. Πρόκειται για τον φωτογράφο και αγιογράφο Μιχαήλ Λ. Χριστοδουλίδη (1877-1967), ο οποίος ασχολήθηκε περιστασιακά και με τη ζωγραφική με προτίμηση στις προσωπογραφίες και το τοπίο. Δυστυχώς περισσότερες πληροφορίες για τον χρόνο που διέμεινε στο Σταυροβούνι και τη σχέση του με τον ασκητή - αγιογράφο ελλείπουν⁷⁵.

Οι σύγχρονοί του θεωρούσαν τον Διονύσιο πρότυπο μοναχού, και στον κυπριακό τύπο γράφτηκαν αρκετά κείμενα για το έργο και την προσωπικότητά του. Άλλωστε στη μικρή και κλειστή κυπριακή κοινωνία των πρώτων χρόνων της Αγγλοκρατίας, άνθρωποι σαν τον νέο κτήτορα της Μονής Σταυροβουνίου, ενάρετοι, ασκητικοί και με μεγάλη αγάπη για την τέχνη, προσήλκυαν αμέσως το ενδιαφέρον όσων ασχολούνταν με τα γράμματα. Ανάμεσά τους περιλαμβάνεται και ο ευπαίδευτος λογιστής Ευριπίδης Ιερωνυμίδης, ο οποίος αφιέρωσε στη μνήμη του βιβλίο, όπου τον αποκαλεί «Καλλιτέχνη - Καλόγηρο - Ρήγα», δηλαδή φορέα

---

72. Ενδεικτικό είναι το ακόλουθο δημοσίευμα εφημερίδας της εποχής: «Τὴν περασμένη Κυριακὴ εἰς τὸν Σύλλογον τῶν Φιλελευθέρων ἔγινε καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις τῶν ἔργων τοῦ κ. Νίκου Νικολαΐδη, ζωγράφου καὶ διηγηματογράφου. Ὅλα τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς τοῦ καλοῦ ζωγράφου ἤρρεσαν καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐπωλήθησαν εἰς καλὴν τιμὴν. Τέλεια δὲ ἦσαν ἓνας καλόγηρος τοῦ Σταυροβουνίου καὶ μία μεγάλη εἰκόνα τοῦ κ. Βενιζέλου». Βλ. *Ἐνωσις*, 24/6.11.1919.

73. Ελένης Νικήτα, «Αναφορά στον εικαστικό Νίκο Νικολαΐδη», στον τόμο: Λευτέρη Παπαλεοντίου (επιμ.), *Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος (1884-1956). Μία επανεκτίμηση του έργου του*, Αθήνα 2007, σ. 364-365.

74. Ελ. Νικήτα, «Αναφορά στον εικαστικό Νίκο Νικολαΐδη», *ό.π.*, σ. 368.

Φωτογραφίες των τεσσάρων εικόνων του, που σώζονται στις εκκλησίες του Ασκά, όπου φαίνεται η επίδραση του Διονυσίου στο έργο του, δημοσιεύτηκαν πρόσφατα από τον π. Ανδρέα Δημοσθένους, *Ο Ασκάς και οι εκκλησίες του*, Λευκωσία 2008, σ. 78, 93, 100.

75. Ελένης Νικήτα, *Η εικαστική κίνηση στην Κύπρο. Από τις αρχές του αιώνα μας ως την Ανεξαρτησία*, Λευκωσία 1997, σ. 12.

μιας πρωτόγνωρης για τους Κυπρίους της εποχής αρχοντιάς⁷⁶. Η ασκητική φυσιογνωμία και η βιβλική γενειάδα του προκαλούσαν δέος και σεβασμό στους επισκέπτες της Μονής, που δεν παρέλειπαν να αναφέρουν τα σχετικά στις εντυπώσεις τους από τη μετάβασή τους στο ιστορικό μοναστήρι⁷⁷.

Ανάμεσα στους επισκέπτες της Μονής, οι οποίοι γνώρισαν και διέσωσαν σε κείμενό τους περιγραφή της προσωπικότητας του Διονυσίου και της αγάπης του προς την αγιογραφία, περιλαμβάνεται και ο Γάλλος Εμίλ Ντεσάμπ, ο οποίος φιλοξενήθηκε για τρεις ημέρες στο Σταυροβούνι, το 1893. Όπως αναφέρει, όταν έφθασε στη Μονή, ο Διονύσιος τον υποδέχθηκε θερμά και τον οδήγησε στο αρχονταρίκι, το οποίο του προκάλεσε κατάπληξη από την ευπρέπεια και τις ωραιότητες ελαιογραφίες και χρωμολιθογραφίες που στόλιζαν τους τοίχους του. Στη συνέχεια, του δόθηκε η ευκαιρία να συνομιλήσει με τον ασκητή μοναχό και να διαπιστώσει την αγάπη του για την τέχνη και να καταγράψει στο κείμενό του τις αισθητικές του αντιλήψεις, που εκφράζονταν στη γενικότερη διαρρύθμιση των διαφόρων χώρων της Μονής⁷⁸.

Ο Διονύσιος έζησε, καθόλο το διάστημα της παραμονής του στη Μονή 76. Ευριπίδη Ιερωνυμίδα, *Παγκύπριοι, Πανελλήνιοι και Παγκόσμιοι Ορίζοντες*, Λευκωσία 1919, σ. 17-18. Μεγάλο τμήμα του βιβλίου πρωτοδημοσιεύτηκε σε συνέχειες στην εφημερίδα *Ελευθερία*, 1/14.9.1918, 8/21.9.1918, 15/28.9.1918.

77. «Ἡ εἴσοδος ἐν τῇ Μονῇ, ὡς νῦν ἔχει, εὐαρέστους προξενεῖ ἐντυπώσεις, διότι μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην πορείαν [ὁ ἐπισκέπτης] βλέπει ἤδη αἴθουσαν καλῶς ἐπιπλωμένην καὶ διάφορα δωμάτια ἐν οἷς βασιλεύει ἡ καθαριότης καὶ ἡ φιλοκαλία. Ἡ σεβασμία μορφή τοῦ Ἱεροδιακόνου μοναχοῦ Διονυσίου προβάλλει τότε συγχρόνως, ὑπενθυμίζουσα τῷ ἐπισκέπτι τὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει (Ἄθω) μοναχικὸν βίον. Τὸν ναόν καὶ ὅλα τὰ δωμάτια στεγάζουσι θόλοι προσφάτως κεκονιαμένοι, πανταχοῦ δέ τῆς Μονῆς βλέπει τις τρανὰ τεκμήρια ἐπιμελείας καὶ τάξεως». Βλ. *Ἐνωσις*, 30/11.9.1894.

78. «Μπαίνουμε μέσα στο κτήριο από γεφυράκι κτισμένο πρόσφατα, που είναι πριν την πύλη και την αυλή. Ο ερημίτης μας υποδέχεται και μας προσκαλεί στο αρχονταρίκι, ένα πραγματικό σαλόνι καλά επιπλωμένο, σύμφωνα με τις συνήθειες του τόπου, πολύ καθαρό με πολλές ελαιογραφίες και χρωμολιθογραφίες. Με την προκατάληψη που είχαμε στη Γαλλία για τους ερημίτες και τα ερημητήρια, έμεινα κατάπληκτος αντικρίζοντας έναν χώρο αστικού ύφους της Ανατολής. Αλλά οι εκπλήξεις μου δεν τελείωσαν εδώ. Τον Διονύσιο ενδιαφέρει και η ζωγραφική. Ψηλά σε έναν από τους τοίχους, σε καλά ορατό σημείο, είναι ζωγραφισμένη μια μορφή του Χριστού, αντίγραφο δεν ξέρω από πού, εικόνα πολύ ωραία για έναν Κύπριο αναχωρητή, ο οποίος κοκκινίζοντας από περηφάνια και χαμογελώντας με άνεση, μας αποκαλύπτει τον δημιουργό του, αφού ζήτησε προηγουμένως τη γνώμη μας για την καλλιτεχνική του αξία». Βλ. Στ. Λαζαρίδη, *Emile Deschamps: Στη χώρα της Αφροδίτης*, ό.π., σ. 83-84.

Σταυροβουνίου, βίο αναχωρητικό σε μικρό κελλί στα νότια της Μονής, όπου ασκούσε το διακόνημα του αγιογράφου. Στη Μονή ανερχόταν μόνο τα Σαββατοκυριάκα, οπότε μεριμνούσε για την πνευματική καθοδήγηση της αδελφότητας και την επίλυση των διαφόρων διοικητικών ζητημάτων⁷⁹. Δικαίως έφερε λοιπόν από τους συγχρόνους του το επίθετο του «ησυχαστή»⁸⁰, όπως σημειώνεται σε Κώδικα της Μονής, δηλαδή του ανθρώπου του Θεού, ο οποίος ζούσε συνεχώς και αδιαλείπτως προσευχόμενος. Αξίζει, όμως, να σημειωθεί, ότι, παρά την απομόνωσή του, εξακολούθησε μέχρι τον θάνατό του να ενδιαφέρεται για τον αγιασμό των πιστών, που αδυνατούσαν να μεταβούν για προσκύνημα στο ιστορικό μοναστήρι. Γι' αυτό και κατά καιρούς μετέφερε σε διάφορα μέρη της Κύπρου, όπως στη Λάρνακα, τον Νοέμβριο του 1897, τον Σταυρό με το Τιμίο Ξύλο και τα ιερά λείψανα της Αγίας Βαρβάρας, η οποία εθεωρείτο προστάτιδα από την επιδημία της ευλογιάς⁸¹.

Τους τελευταίους μήνες της ζωής του, ο Διονύσιος ταλαιπωρήθηκε από την ασθένεια της δυσουρίας⁸², που τον υποχρέωσε να μετακινηθεί για κάποιο διάστημα στο Μετόχιο της Μονής στο χωριό Κόρνος⁸³, όπου διέμενε η οικογένεια της

---

79. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 51-52.

80. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 5.

81. «Μεθαύριον Παρασκευήν, καθ' ἣν ἑορτάζομεν τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, ὁ ὀσιώτατος Διονύσιος Μοναχός, Διευθυντής τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, κατελθὼν ἐπὶ τούτῳ θά περιφέρῃ δι' ἀγιασμοῦ τὰ Σεπτὰ κειμήλια τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ λείψανα τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, ἧτις εἶναι ὁ ἰατρός τῆς παρ' ἡμῖν ἐπιπολαζούσης εἰδεχθοῦς ἐπιδημίας τῆς εὐλογιάς». Βλ. *Ένωσις*, 19/1.12.1897. Για την Αγία Βαρβάρα και τις λαϊκές δοξασίες, που τη συνδέουν με τη δημόδη ιατρική της Κύπρου βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Η τιμή προς την Αγία Βαρβάρα στην Κύπρο», *Αγία Βαρβάρα* 47(2006)1-10.

82. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 5.

83. Η Μονή Σταυροβουνίου ενοικίαζε το Μετόχιο του Κόρνου σε χωρικούς των παρακείμενων χωριών, όπως διαπιστώνεται από σχετική αγγελία που δημοσιεύτηκε στον τύπο της εποχής: «Ἐνοικιάζεται τό ἐν τῷ χωρίῳ Κόρνῳ οἶκημα τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τοῦ ἐπιλεγομένου Θεοκρεμάστου. Διά πλειοτέρας πληροφορίας ἀπευθυνθήτωσαν οἱ βουλόμενοι εἰς τό γραφεῖον τῆς Ἐνώσεως». Βλ. *Ένωσις*, 10/23.7.1900.

αδελφής του, Σταυρούλας Αντωνιάδου⁸⁴, η οποία μερίμνησε για την ιατρική περίθαλψή του. Εκεί απεβίωσε στις 24 Φεβρουαρίου του 1902, σε ηλικία 72 ετών⁸⁵. Η σορός του μεταφέρθηκε στην αγαπημένη του Μονή Σταυροβουνίου, όπου και ετάφη⁸⁶. Με διαθήκη, την οποία συνέταξε στις 15 Ιανουαρίου 1900, άφησε τη νεοσύστατη αδελφότητα της Μονής του κληρονόμο των λιγοστών περιουσιακών του στοιχείων. Αυτά αποτελούνταν από τα σύνεργα της ζωγραφικής του τέχνης και διάφορα εκκλησιαστικά αντικείμενα, όπως εικόνες, σταυρούς, βιβλία

84. «Πάσχουσα πρό πολλοῦ ἐξ ἄσθματος, ἀπεβίωσε τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐν Κόρνῳ ἢ ἐνάρετος δέσποινα Σταυροῦλα Εὐαγ. Ἀντωνιάδου, ἀδελφὴ τοῦ ἀειμνήστου Κοινοβιάρχου τοῦ Σταυροβουνίου Διονυσίου. Ἡ μακαρίτις ὑπῆρξε σύζυγος ἐνάρετος καὶ μήτηρ φιλόστοργος, ἤγε τὸ 55ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, καταλείπει δ' ἓναν υἱόν καὶ δύο θυγατέρας». Βλ. *Ἐνωσις*, 20/3.5.1912. Επίσης βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 21/5.5.1912. Από την αναφορά στην ηλικία της Σταυρούλας Αντωνιάδου εξάγεται ότι γεννήθηκε το 1857, ήταν δηλαδή, αν ανταποκρίνονται προς την πραγματικότητα τα όσα αναφέρει ο αρθρογράφος της εφημερίδας, κατά 27 χρόνια μικρότερη σε ηλικία από τον αδελφό της, Διονύσιο!

85. Η ακριβής ημερομηνία θανάτου του Διονυσίου διασώθηκε στην προφορική παράδοση της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου και καταγράφηκε από τον μετέπειτα Ηγούμενο Γερμανό Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 38. Ωστόσο, στα «Απομνημονεύματα της Μονής Σταυροβουνίου», που γράφτηκαν το 1910, αναφέρεται ότι απεβίωσε στις 28 Φεβρουαρίου του 1901 (βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 5), ενώ από δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου γνωρίζουμε ότι ο θάνατός του συνέβη τον Φεβρουάριο του 1902, χωρίς να προσδιορίζεται επακριβώς η ημερομηνία (βλ. *Ἐνωσις*, 15/28.3.1902 [= *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 8]: *Νέον Ἔθνος*, 16/29.3.1902). Στην τελευταία έκδοση του ιστορικού της Μονής έγινε δεκτή η ημερομηνία θανάτου που αναφέρεται στα «Απομνημονεύματα» και η χρονολογία που καταγράφεται στον κυπριακό τύπο, δηλαδή η 28η Φεβρουαρίου 1902 (βλ. Μονής Σταυροβουνίου, *Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 164). Ας σημειωθεί, ότι μία μέρα πριν από τον θάνατο του Διονυσίου καταγράφηκαν τα περιουσιακά στοιχεία της Μονής και συντάχθηκε σχετικό έγγραφο, που επεκύρωσε ο αρχιδιάκονος της Μητρόπολης Κιτίου Αγάπιος (Βλ. Ν. Κυριαζή, *Ἱστορικαὶ εἰδήσεις Ἱεράς Μονής Σταυροβουνίου*, ό.π, σ. 26-27).

86. Για την ταφή του αναφέρονται τα ακόλουθα στα «Απομνημονεύματα» της Μονής Σταυροβουνίου, που γράφτηκαν το 1910: «Μετηνέχθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐκ Κόρνου εἰς Σταυροβοῦνι, ὅπου κατετέθη ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι κοιμητηρίῳ πρὸς τὸν Ν. τοῦ βουνοῦ, ἔνθα καὶ ἡσυχαστικὸν δωμάτιον εἶχε κτίσει, ἐν ᾧ καὶ εἰργάζετο ὡς ἡσυχαστής. Τὰ δ' ὄσῳα του μετὰ τριετίαν, κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν Ἀθῶν, μετηνέχθησαν εἰς τὸ ὑπόγειον τοῦ ἡσυχαστηρίου, τεθείσης οὕτω ἀρχῆς κοιμητηρίου». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 5.

θεολογικού και μουσικού περιεχομένου, καθώς και μερικά λείψανα Αγίων. Εκτελεστή της διαθήκης όρισε τον Νικόλαο Τουρμούση από τη Λάρνακα, ο οποίος μετέβη, στις 6 Απριλίου 1903, στη Μονή και προέβη στις σχετικές διευθετήσεις των διαφόρων διατάξεων της⁸⁷.

Στον κυπριακό τύπο έχουν εντοπιστεί δύο κείμενα, που αναφέρονται στον θάνατό του, από τα οποία αντλήθηκαν πολύτιμες πληροφορίες. Ειδικά το πρώτο από αυτά, που δημοσιεύτηκε, όπως έχει αναφερθεί, στην εφημερίδα της Λάρνακας «Ένωσις» από άνθρωπο, ο οποίος γνώριζε αρκετά καλά τον Διονύσιο και παρακολούθησε από κοντά τις σκληρές προσπάθειές του για την ανασύσταση της Μονής Σταυροβουνίου αποτελεί μοναδική ψηφίδα για την ανασύνθεση των διαφόρων πτυχών της ζωής του. Σύμφωνα με όσα αναφέρει, μετά την επανεγκατάστασή του στη Μονή, ο Διονύσιος εργάστηκε αρχικά για να στερεώσει την τοιχοποιία του ναού και να επισκευάσει τον θόλο, καθώς και για να επιδιορθώσει τα μοναστηριακά κτήρια. Επίσης, μερίμνησε για την κτηματική περιουσία της Μονής και τις δενδροκαλλιέργειές της, ώστε η νεοσύστατη αδελφότητα να εξασφαλίζει τα προς το ζην.

Το ίδιο κείμενο διασώζει επίσης πολύτιμες πληροφορίες για τον χαρακτήρα και την ασκητικότητα του Διονυσίου, που, όπως αναφέρει, ήταν «τύπος και υπογραμμός» για τους δέκα περίπου μοναχούς, που εγκαταβίωναν στο ιστορικό μοναστήρι. Σημειώνει ακόμη, ότι ήταν άνθρωπος σεμνοπρεπής και κάτοχος πολλών θεολογικών θεμάτων, τα οποία γνώριζε «εξ αντιλήψεως και πείρας», φράση που υπονοεί ότι ήταν άνθρωπος προσευχής και άσκησης. Όπως άλλωστε έχει αναφερθεί, ο Διονύσιος διατηρούσε μικρή προσωπική βιβλιοθήκη, η οποία περιελάμβανε βιβλία θεολογικού περιεχομένου και εκκλησιαστικής μουσικής. Φαίνεται, όμως, από το αυτοβιογραφικό σημείωμά του, ότι δεν έτυχε συστηματικής παιδείας και ούτε είχε φοιτήσει σε κάποιο από τα λιγοστά σχολαρχεία που λειτουργούσαν την περίοδο αυτή στο νησί. Τα πολλά ορθογραφικά λάθη που κάνει φανερώνουν άνθρωπο αυτοδίδακτο, που έμαθε πιθανότατα μόνος του να γράφει και να διαβάζει. Μπορούσε, ωστόσο, να εκφράζεται σε γλώσσα ρέουσα και πλήρως κατανοητή, χωρίς λάθη και παραλείψεις⁸⁸.

Στο κείμενο προστίθεται επίσης, ότι ο ασκητής μοναχός διακρινόταν για τη φιλοξενία και τη φιλική του διάθεση προς τους επισκέπτες, γεγονός που συνέτεινε ώστε αρκετοί προσκυνητές να προσέρχονται στη Μονή για να προσκυνήσουν και

87. Το έγγραφο της διαθήκης και η πράξη παράδοσης των περιουσιακών στοιχείων του Διονυσίου στους πατέρες της Μονής Σταυροβουνίου καταγράφηκαν σε Κώδικα της Μονής, από όπου δημοσιεύτηκαν από τον Ν. Κυριαζή, *Ιστορικά ειδήσεις Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 25-26.

88. Όπως έχει αναφερθεί, το αυτοβιογραφικό σημείωμά του δημοσιεύεται στη συνέχεια της ανά χειράς εργασίας. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 4.

να συνομιλήσουν μαζί του⁸⁹. Ας σημειωθεί ωστόσο, ότι οι κανονισμοί που συνέταξε, κατά τα πρότυπα των Μονών του Αγίου Όρους, δεν επέτρεπαν τη διαμονή τους στη Μονή για περισσότερο από ένα βράδυ ή σε μερικές περιπτώσεις επισκεπτών, οι οποίοι προέρχονταν από μακρινές κοινοτητες, και για ένα δεύτερο, αφού ήθελε να προστατεύεται η αδελφότητα από τους πολλούς περισπασμούς, που ήταν δυνατό να δημιουργήσει η παρατεταμένη παραμονή φιλοξενουμένων⁹⁰.

Σύμφωνα με τη μοναστηριακή παράδοση, τα τέλη του νέου κτήριο της Μονής Σταυροβουνίου ήταν οσιακά, τα δε οστά του βρέθηκαν κατά την εκταφή τους, τρία χρόνια αργότερα, «να αποπνέουν λεπτήν ευωδίαν»⁹¹.

Η πρώτη αδελφότητα

Σταδιακά, μετά την επαναλειτουργία της Μονής Σταυροβουνίου, σχηματίστηκε γύρω από τον Διονύσιο η πρώτη αδελφότητα στη νεότερη ιστορία της, η οποία περιελάμβανε μερικούς από τους πιο ονομαστούς για την ασκητικότητα του βίου τους Κύπριους μοναχούς του 20ού αιώνα. Τότε εισήχθη στην Κύπρο, για πρώτη φορά μετά την Τουρκοκρατία, ο θεσμός της μοναχικής κουράς, αφού προηγουμένως η ένταξη του υποψήφιου μοναχού στην αδελφότητα

89. Βλ. *Ένωσις*, 15/28.3.1902 [= *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 8]. Στο δεύτερο κείμενο, που δημοσιεύτηκε στον τύπο της εποχής και αναφέρεται στον θάνατό του, σημειώνονται τα ακόλουθα: «Ἀπεβίωσεν πρό τινος ἐν Κόρνῳ, ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν, ὁ Μοναχός Διονύσιος, ἀνὴρ εὐσεβῆς καὶ φιλόχριστος, ἀπολαύων γενικῆς ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Ἀναλαβὼν ἀπὸ ἐτῶν τὴν διαχείρισιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου οὔτε κόπων, οὔτε θυσιῶν ἐφείσθη, ὅπως βελτιώσῃ σπουδαίως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἀνακαινίσῃ ὅσα ἔπαθεν ὑπὸ τῆς πρό αὐτοῦ ἐκραγείσης πυρκαϊᾶς. Τῇ ἐνεργείᾳ δ' αὐτοῦ συνεστήθη αὐτόθι κοινόβιον ἐκ δεκάδος περίπου μοναχῶν. Ὁ μακαρίτης ἦτο πολὺ καλὸς γνώστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ κάλλιστος ἀγιογράφος, κοσμήσας διὰ τοῦ χρωστῆρος του πλείστους ναοὺς τῆς νήσου». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 16/29.3.1902.

90. «Νόμος τῆς Μονῆς περὶ ξένων, ἐπὶ Διονυσίου κατὰ τὰ ἐν Ἄθῳ τεθεῖς, ἦνε ὅπως οἱ ξένοι παραμένωσι (ἐν) τῇ Μονῇ 2 ἡμέρας καὶ 1 νύκτα ἢ τό πολὺ 2 νύκτας». Βλ. Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, *Κώδιξ Δ'*, σ. 8β. Παρόμοια αναφορά γίνεται και στο ακόλουθο δημοσίευμα εφημερίδας του έτους 1927: «Παρεκλήθημεν ὑπὸ τῶν φίλων πατέρων τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου νά φέρωμεν εἰς γνῶσιν τῶν εὐσεβῶν προσκυνητῶν ὅτι, συμφώνως πρὸς τοὺς κανονισμοὺς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς των, ἡ διαμονὴ ἐν τῇ Μονῇ δέν πρέπει νά ὑπερβαίνῃ τὰς 24 ὥρας διὰ τοὺς ἐκ τῶν πλησίον χωρίων καὶ πόλεων καὶ τὰς 48 διὰ τοὺς προερχομένους ἀπὸ ἀπομακρυσμένας πόλεις καὶ χωρία». Βλ. *Ἐλευθερία*, 27.8.1927. Επίσης βλ. *Νέον Ἔθνος*, 3.9.1927.

91. Μονής Σταυροβουνίου, *Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 165.

κάποιου μοναστηριού γινόταν με τη χειροτονία του σε διάκονο, μετά από δοκιμασία περίπου έξι χρόνων. Όπως αναφέρεται στον τύπο της εποχής, στα τέλη του 1891, τρία δηλαδή χρόνια μετά την επανίδρυσή της, η αδελφότητα αποτελείτο από έξι μοναχούς⁹². Το 1893, όμως, σύμφωνα με τον Γάλλο περιηγητή Ντεσάμπ, διέμενε στη Μονή μόνο ο Διονύσιος με δύο δοκίμους και έναν λαϊκό υπηρέτη⁹³. Ένα χρόνο αργότερα, επισκέπτης σημείωνε σε άρθρο του, ότι στη Μονή εγκαταβίωναν πέντε συνολικά άτομα, δύο ιερωμένοι και τρεις δόκιμοι, οι οποίοι ζούσαν βίο ασκητικό, κατά τα πρότυπα των Μονών του Αγίου Όρους, και διδάσκονταν αγιογραφία και εκκλησιαστική μουσική από τον προϊστάμενο Διονύσιο⁹⁴. Στη δε νεκρολογία του τελευταίου, στα 1902, αναφέρεται ότι η νεοσύστατη αδελφότητα περιελάμβανε δέκα μοναχούς⁹⁵.

Οι αριθμοί αυτοί που αναφέρονται για τους μοναχούς της Μονής Σταυροβουνίου είναι πιθανόν να μην ανταποκρίνονται για πολλούς λόγους στην αλήθεια, αφού μπορεί να μην καταγράφηκαν κάποιοι που απουσίαζαν σε δουλειές στα Μετόχια της Μονής, ή ακόμη και να θεωρήθηκαν επισκέπτες ιερωμένοι ως μέλη της αδελφότητας. Το βέβαιο είναι ότι, από τα προαναφερθέντα έγγραφα και συγκεκριμένες αναφορές σε δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου της εποχής, στα πρώτα χρόνια της εγκαταβίωσης του Διονυσίου διέμεναν σε αυτήν δύο Ιερομόναχοι: οι Παΐσιος και Δοσίθεος.

Ο Ιερομόναχος Παΐσιος

Ο Παΐσιος είναι γνωστός από την πρώτη εγκατάσταση του Διονυσίου Χρηστίδη στο Σταυροβούνι το 1875, αφού, όπως αναφέρθηκε, είχε επιστρέψει μαζί του στην Κύπρο από το Άγιο Όρος και χειροτονήθηκε Ιερομόναχος. Στη συνέχεια,

92. «Πρό τριῶν ὄμως ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ὁ μοναχός Διονύσιος, ὅστις, πολλά χρήματα ἐξοδεύσας, ἐπεδιόρθωσε ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τόσον καλὰ τὴν ἄλλοτε ἐγκαταλελειμμένην ταύτην μονήν... ἔχει δέ ἕξι περίπου μοναχούς». Βλ. *Αλήθεια*, 29/10.4.1891.

93. «[Ο Διονύσιος] ἔχει ἕναν υπηρέτη καὶ δύο δοκίμους». Βλ. Στ. Λαζαρίδη (επιμ), *Emile Deschamps: Στη χώρα της Αφροδίτης*, ὁ.π., σ. 86.

94. «Τὴν Μονὴν ἤδη οἰκοῦσι πέντε ἄτομα, ὧν δύο ἱερωμένοι, τὰ δ' ἕτερα δόκιμοι, διάγοντα βίον ἀσκητικόν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, τὴν δίαιταν τῆς τραπέζης καὶ πᾶσαν τὴν διαγωγὴν, ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ Κοινοβίου τοῦ Ἁγίου Ὀρους Ἄθω, διδασκόμενα δέ ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου μοναχοῦ τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, ἣν ἐπίσης καλῶς ἐπίσταται ὁ κ. Διονύσιος». Βλ. *Ἐνωσις*, 23/5.10.1894.

95. «Τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ [τοῦ Διονυσίου] συνέστησεν κοινόβιον ἐκ δεκάδος περίπου μοναχῶν, μεθ' ὧν συνέζη ἐν ἀδελφότητι, καὶ οἷς οὗτος ἐγένετο ἐν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ τύπος καὶ ὑπογραμμός». Βλ. *Ἐνωσις*, 15/28.3.1902.

όμως, μετέβη και πάλιν στο Άγιο Όρος, στα τέλη του 1877, όταν ο Διονύσιος υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει, λόγω των ανυπέβλητων δυσκολιών, την προσπάθεια ανοικοδόμησης της Μονής. Εκεί παρέμεινε για κάποιο χρονικό διάστημα και στη συνέχεια επέστρεψε στην Κύπρο για να εγκαταβιώσει ξανά στο Σταυροβούνι, όπου τον συναντούμε τον Αύγουστο του 1890, να συμμετέχει στη διεξαγωγή εράνων για την ανοικοδόμησή του⁹⁶. Υπήρξε, κατά πάσα πιθανότητα, ο πρώτος μοναχός, που ανέλαβε καθήκοντα εφημερίου, καλύπτοντας έτσι τις λειτουργικές ανάγκες της νεοσύστατης αδελφότητας. Μετά από σύντομο χρονικό διάστημα, όμως, για άγνωστο λόγο, εγκατέλειψε τη Μονή Σταυροβουνίου και κατέφυγε στην εγκαταλελειμμένη τότε Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, την οποία και ανακαίνισε. Τον Απρίλιο του 1895, είχε ήδη προσθέσει νέα κελλιά στο μοναστηριακό συγκρότημα και σκόπευε να ανεγείρει μεγαλύτερο ναό από τον τότε υπάρχοντα⁹⁷. Σε μεταγενέστερο χρόνο εγκατέλειψε τη Μονή του Αγίου Γεωργίου και μετέβη ξανά στο Άγιο Όρος, από όπου επανέκαμψε αργότερα στην Κύπρο. Απεβίωσε το 1931 στο χωριό Μοναγρούλλι, όπου φιλοξενείτο από τον ιερέα της κοινότητας και ενοικιαστή της Μονής του Αγίου Γεωργίου, παπά Δημήτρη⁹⁸.

Σύμφωνα με μελετητή της ιστορίας της Μονής του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, ο Παΐσιος καταγόταν από το χωριό Άρσος Λεμεσού και είχε διατελέσει δάσκαλος στο Μοναγρούλλι γύρω στο 1880, προφανώς μετά την επιστροφή του από τον Άθωνα, όπου, όπως έχει αναφερθεί, είχε μεταβεί μαζί με τον Διονύσιο, το 1877. Ο ίδιος μελετητής αναφέρει επίσης, ότι ο Κύπριος Ιερομόναχος, μετά την εγκατάλειψη της Μονής του Αγίου Γεωργίου, κατέφυγε στα 1910 στη Μονή του Αγίου Παύλου στο Άγιο Όρος, από όπου επανέκαμψε στη συνέχεια στην Κύπρο⁹⁹.

96. Βλ. τα όσα αναφέρονται προηγουμένως στις υποσημειώσεις 25-26.

97. «Ὁ διευθυντής καί ἐπιστάτης τῆς Μονῆς Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλαμάνου, κειμένης πλησίον τοῦ χωρίου Μοναγρούλλου καί συντηρουμένης ἐξ αὐτοῦ, Ὁσιώτατος Παῖσιος Ἱερομόναχος, ὅστις ἔκτισεν ἐξ ἰδίων του τά τῆς Μονῆς δωμάτια καί ἐκόσμησεν αὐτήν μέ διάφορα δένδρα, προτίθεται νῦν νά καταρρίψῃ τήν ὑπάρχουσαν ἐκκλησίαν, ὡς μικράν, καί νά κτίσῃ ἄλλην μεγαλυτέραν». Βλ. *Σάλπιγξ*, 29.4.1895.

98. «Ἀπεβίωσεν ἐν τῷ χωρίῳ Μοναγρούλλου ὁ Ἱερομόναχος Παῖσιος, ἐν ἡλικίᾳ 100 ἐτῶν. Ἐνωρίς ἠσπάσθη τό μοναχικόν σχῆμα... Κατά τά τελευταῖα του ἔτη ἐφιλοξενεῖτο εἰς τήν οἰκίαν τοῦ σεβαστοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου παπαῖ Δημήτρη». Βλ. *Αλήθεια*, 24.4.1931.

99. Αντώνη Παπαευαγόρου, *Ιστορία της Ιεράς Μονής Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου*, Λεμεσός 1964, σ. 11-23, όπου όμως δεν γίνεται καμία αναφορά για τη σχέση του με τον Διονύσιο και την εγκαταβίωσή του στη Μονή Σταυροβουνίου.

Ο Ιερομόναχος Δοσίθεος

Ο Δοσίθεος υπήρξε ο αμέσως επόμενος ιερομόναχος, ο οποίος υπηρέτησε στη Μονή Σταυροβουνίου. Το όνομά του αναγράφεται στην προαναφερθείσα επιστολή, ημερομηνίας 21 Ιανουαρίου 1891, του Αρχιμανδρίτη Μελετίου και των μελών της θρονικής επιτροπής Κιτίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο, με την οποία τον ενημέρωναν για την πρόθεση του Διονυσίου Χρηστίδη να μεταβεί στη Ρωσία για διεξαγωγή εράνων¹⁰⁰. Στη συνέχεια, όμως, για άγνωστο λόγο, ο Δοσίθεος εγκατέλειψε τη Μονή και, στα τέλη του 1891 ή στις αρχές του 1892, ανέλαβε καθήκοντα εφημερίου στο εκκλησάκι του Αγίου Ιακώβου του Πέρση, στη Λευκωσία. Στα μεταγενέστερα χρόνια διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο για την αναζωπύρωση του γυναικείου μοναχισμού στο νησί, αφού το εκκλησάκι αυτό αποτέλεσε καταφύγιο όσων γυναικών επιθυμούσαν να μονάσουν¹⁰¹.

Πολύτιμες πληροφορίες για τη σχέση του με τη Μονή Σταυροβουνίου σε αυτά τα πρώτα χρόνια της επανίδρυσής της, αντλούμε από έγγραφα, που σχετίζονται με τη διένεξη ανάμεσα στον Δοσίθεο και την Ιερά Σύνοδο, που ξέσπασε το 1917-1918, εξαιτίας της άρνησής του να αποχωρήσει από το εκκλησάκι του Αγίου Ιακώβου, όταν η Σύνοδος αποφάσισε να ιδρύσει Εκθετοτροφείο στα δωμάτια που το περιέβαλλαν. Κλήθηκε τότε να απολογηθεί για τη στάση του στη συνεδρία της Συνόδου, στις 2 Μαρτίου 1917, οπότε στην απολογία του ανέφερε ότι, για να αποχωρήσει, διεκδικούσε δικαιώματα από εργασία συνολικά τριάντα χρόνων στο εκκλησάκι και στους κήπους του. Όπως εξήγησε, καταγόταν από την Κυθρέα και είχε διατελέσει δόκιμος για τέσσερα χρόνια, κοντά στον Ιερομόναχο Καλλίστρατο από την Κωνσταντινούπολη, ο οποίος διέμενε στον Άγιο Ιάκωβο. Στη συνέχεια, με τη συναίνεση του τελευταίου, εγκαταβίωσε στο Σταυροβούνι, όπου μετά από πάροδο δύο έως τριών μηνών χειροτονήθηκε Ιερομόναχος από τον Αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο, μετά από αίτηση του Διονυσίου Χρηστίδη. Όμως, όπως ανέφερε, η υγεία του είχε στο μεταξύ κλονισθεί, με αποτέλεσμα, μετά από άλλους τέσσερις μήνες, να επανακάμψει στον

100. Βλ. τα όσα αναφέρονται σχετικά στην υποσημείωση 59.

101. Για τον Δοσίθεο βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ο γυναικείος μοναχισμός στην Κύπρο», *Πολιτιστική Κύπρος* 2(1997)55-57. Του ιδίου, «Ο Ιερομόναχος Καλλίστρατος του Τράχωνα (1862-1934)», *Εκκλησιαστικός Κήρυκας* 8(2002)90-91.

Άγιο Ιάκωβο¹⁰².

Τελικά, η άρνηση του Δοσιθέου να εγκαταλείψει το εκκλησάκι υποχρέωσε τη Σύνοδο να τον καθαιρέσει και να τον καλέσει να επανεγκατασταθεί στη Μονή Σταυροβουνίου, που ήταν η πρώτη μετάνοιά του, διαφορετικά θα του αφαιρούσε και αυτό το σχήμα του μοναχού¹⁰³. Ο Δοσίθεος υπάκουσε και δύο χρόνια αργότερα, τον Φεβρουάριο του 1920, ζήτησε με επιστολή του επιείκεια, εκφράζοντας μεταμέλεια για την πρότερη στάση του¹⁰⁴. Τελικά, ο Κύπριος Ιερομόναχος αποκαταστάθηκε στο ιερατικό του λειτούργημα, τον Μάιο του 1921, μετά από εισήγηση του Αρχιεπισκόπου Κύπρου (1916-1933) Κυρίλλου Γ', οπότε και

102. «Εἶμαι Ἱερομόναχος καί ὀνομάζομαι Δοσίθεος. Κατάγομαι ἐκ Κυθραίας· ἡ πρώτη μου μετάνοια ὑπῆρξεν ὁ Ἅγιος Ἰάκωβος. Ἀπό τό χωρίον μου ἦλθον εἰς Λευκωσίαν καί εἰργαζόμεν ὡς τεχνίτης. Ἐγνωρίσθην μετά τοῦ τότε ἐν Ἀγίῳ Ἰακώβῳ κατοικοῦντος Καλλιστράτου, παρ' ᾧ ἐπί τετραετίαν διετέλεσα δόκιμος. Τῇ συναινέσει τοῦ Καλλιστράτου μετέβην εἰς Σταυροβοῦνι, ἵνα δοκιμασθῶ, ἄν θά εἶναι καλλίτερον ἐκεῖ· εἰς Σταυροβοῦνι ἔκαμα 2-3 μῆνας καί εἶτα ἐχειροτονήθην Ἱερομόναχος, ὑπό τοῦ Σωφρονίου τῇ αἰτήσει τοῦ τότε Ἡγουμένου Διονυσίου. Ἐμείνα εἰς Σταυροβοῦνι ἀκόμη 4 μῆνας καί ἔπειτα, ἐπειδή ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία μου, τῇ συστάσει τοῦ ἱατροῦ καί τῇ προσκλήσει τοῦ Καλλιστράτου, ἐπανεκάμψα εἰς Ἅγιον Ἰάκωβον... Ὁ Καλλίστρατος κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· ἦτο μοναχός». Βλ. Αρχεῖο Ἱεράς Αρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Κώδιξ Β' 1916-1917. Πρακτικά Ἱεράς Συνόδου. Μάρτιος 1916 - 25 Νοεμβρίου 1917*, σ. 271-280.

103. «Κατόπιν ἐπανελλημμένων ἀπειθειῶν πρὸς τὴν ἀνωτάτην Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν καθηρέθη τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης ὁ παπᾶ Δοσίθεος, τέως ἐφημέριος τοῦ παρεκκλησίου Ἁγίου Ἰακώβου. Ἡ Ἱερά Σύνοδος ὑπεβίβασε τοῦτον εἰς τὴν θέσιν ἀπλοῦ μοναχοῦ καί διατάσσει, ὅπως μεταβῇ εἰς τό μοναστήριον δι' ὃ ἐκάρη μοναχός, ἦτοι εἰς τὴν Μονὴν Σταυροβουνίου, ἐν ἣ δέ περιπτώσει καί πάλιν ἀπειθήσῃ, θά ἀφαιρεθῇ αὐτῷ καί τό σχῆμα». Βλ. *Ελευθερία*, 24/6.4.1918. Επίσης βλ. Ἱεράς Συνόδου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, «Καθαίρεσις Ἱερομονάχου», *Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ* 8(1918)109-112, ὅπου παρατίθεται τό ἐγγραφο με τὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου γιὰ τὴν καθάιρεση τοῦ Δοσιθέου.

104. «Ὁ Ἱερομόναχος Δοσίθεος, ὅστις καθὼ ἐπανελλημμένως ἀπειθήσας εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν εἶχε καταδικασθῆ ὑπὸ τῆς Ἱεράς Συνόδου εἰς καθαίρεσιν, ἀπέστειλεν ἐκ τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου, ὅπου νῦν μετέβη, ἔγγραφον δῆλωσιν διὰ τῆς ὁποίας, καταδικάζων αὐτός τὴν προτέραν ἀντιπειθαρχικὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν συμπεριφορὰν του, ἐκφράζει μεταμέλειαν καί ἐξαιτεῖται τὴν ἐπιείκειαν τῆς Ἱεράς Συνόδου». Βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 15/28.2.1920. Επίσης βλ. *Ελευθερία*, 29/13.3.1920.

επέστρεψε στη Λευκωσία¹⁰⁵.

Οι αυτάδελφοι Βαρνάβας, Καλλίνικος και Γρηγόριος

Ο νέος κτήτορας της Μονής Σταυροβουνίου, Διονύσιος Χρησιδής, στο αυτοβιογραφικό σημείωμα, που έγραψε λίγο πριν από τον θάνατό του, δεν αναφέρει οτιδήποτε για τους Παΐσιο και Δοσίθεο. Ίσως αυτό να οφείλεται στο ότι κατέγραψε μόνο τα ονόματα όσων μοναχών εγκαταβίωναν στη Μονή στις αρχές του 20ού αιώνα, που ήσαν οι αυτάδελφοι Βαρνάβας (1864-1948), Καλλίνικος (†1943) και Ιερομόναχος Γρηγόριος (1869-1932) από το Καϊμακλί, οι επίσης αυτάδελφοι Δαμασκηνός (1869-1942) και Παΐσιος (1870-1950) από την Αραδίππου, ο μετέπειτα Ιερομόναχος Μακάριος (1879-1957) από την Ασγάτα, καθώς και τρεις νεαροί δόκιμοι, των οποίων δεν σημειώνει τα ονόματα¹⁰⁶.

Οι τρεις πρώτοι συνδέθηκαν άμεσα με την ιστορία της Μονής, στην οποία υπηρέτησαν μέχρι τον θάνατό τους: ο Βαρνάβας ως Επιστάτης (1902-1911) και στη συνέχεια ως Ηγούμενος (1911-1948), και οι Καλλίνικος και Γρηγόριος από διάφορα άλλα διακονήματα. Σύμφωνα με τον Διονύσιο, οι τρεις τους είχαν καρεί μοναχοί στο Άγιο Όρος, όπου διέμεναν σε διάφορες μονές και σκήτες για μία περίπου δεκαετία. Στη συνέχεια, όμως, σε χρόνο που δεν διευκρινίζει, εγκαταβίωσαν, μετά από πρόσκλησή του, στη Μονή Σταυροβουνίου, όπου, το 1898, ο Γρηγόριος χειροτονήθηκε Ιερομόναχος από τον Μητροπολίτη Κιτίου (1895-1919) και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Κύπρου (1909-1916) Κύριλλο¹⁰⁷.

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση της αδελφότητας, οι τρεις μοναχοί επέστρεψαν στην Κύπρο το 1890 από το Άγιο Όρος, όπου είχαν παραμείνει για

---

105. «Κατ' εἰσῆγησιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡ Σύνοδος ἀπεκατέστησεν εἰς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα τόν καθαιρεθέντα Ἱερομόναχον Δοσίθεον, δείξαντα εἰλικρινῆ μεταμέλειαν». Βλ. *Ελευθερία*, 8/21.5.1921. Επίσης βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 8/21.5.1921.

106. Βλ. *Ἐγγραφα και Δημοσιεύματα* 4.

107. «Ἐκατήκισα αὐτήν καί ἀπό Μοναχούς ἐσαγώγους, κυπρίους καί αὐτούς ἐκ τοῦ χορίου καημακλή ὃν τὰ ὀνόματα εἰσῆ ταῦτα Γρηγόριος Ἱερομόναχος τόν ὀπίον ἐχιρωτόνισα διά τήν ριθίσαν Μονήν ἐπί τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου κιτιέων Κ. Κυρίλλου κατά τῷ ἔτος 1898. πρὸς τοῦτης δέ καί δύο αὐταδέλφους τοῦ ριθέντος Ἱερομονάχου, Βαρνάβαν καί καλλίνικον τούς Μοναχούς, ἡ ὀπίη ἐχιματίσαν περίπου τόν δέκα ἐτῶν εἰς Μονάς καί σκύτας τοῦ Ἁγίου Ὀρους Ἄθω καί γυνόμενη ἐκίσε Μεγαλόσχιμη». Βλ. *Ἐγγραφα και Δημοσιεύματα* 4.

δέκα περίπου χρόνια¹⁰⁸. Η αναφορά για παραμονή τους για δέκα χρόνια στον Άθωνα επιβεβαιώνεται από το προαναφερθέν αυτοβιογραφικό σημείωμα του Διονυσίου, όχι όμως και η χρονολογία 1890. Και αυτό γιατί σε μια τέτοια περίπτωση εξάγεται ότι η αναχώρησή τους για το Άγιο Όρος πραγματοποιήθηκε το 1880, έτος κατά το οποίο ο μεγαλύτερος των αδελφών Βαρνάβας ήταν δεκαέξι χρόνων, ο δεύτερος Καλλίνικος, για τον οποίο δεν έχουμε ακριβή χρονολογία γεννήσεως, γύρω στα δεκατέσσερα και ο Γρηγόριος έντεκα, γεγονός που, προφανώς, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό¹⁰⁹. Ορθότερη, μάλλον, φαίνεται η χρονολογία 1888 για την αναχώρηση και 1897 για την επάνοδό τους, που δίνεται σε δημοσιεύσεις για τον βίο του Ιερομόναχου Γρηγορίου, στις οποίες θα γίνει αναφορά στη συνέχεια.

Στον κυπριακό τύπο του 1890 αναφέρεται μετάβαση νεαρών από το Καϊμακλί στο Άγιο Όρος, ενδεικτικό του φιλομοναχικού κλίματος που υπήρχε

---

108. «Θέλοντας ὁ Γέροντας Διονύσιος νά ἀναδείξῃ τή Μονή του πρότυπο κοινόβιο ἔπεισε καί τούς τρεῖς ἀδελφούς νά ἐγκαταλείψουν γύρω στό 1890, μετά ἀπό δεκαετῆ ἄσκησι, τόν γηραιό ἄθωνα καί νά ἀνασυστήσουν μαζί του τή Μονή τοῦ Σταυροβουνίου». Βλ. Ιεράς Μονῆς Σταυροβουνίου, *Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 165. Ἀπό ὅ,τι ἔχουμε υπόψη μας, πρώτη φορά γίνεται ἀναφορά σε επάνοδό τους στην Κύπρο το ἔτος 1890 ἀπό τον μετέπειτα Ἡγούμενο Γερμανό Σταυροβουνιώτη, *Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 41.

109. Τα ἔτη γεννήσεως των Βαρνάβα καὶ Γρηγορίου εἶναι γνωστά ἀπό διάφορες πηγές, στις οποίες θα γίνει ἀναφορά στη συνέχεια. Ὅτι μεγαλύτερος των τριῶν ἀδελφῶν ἦταν ὁ Βαρνάβας καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ Καλλίνικος καὶ Γρηγόριος μας εἶναι γνωστό ἀπό ἀφήγησι του νυν Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου Γέροντος Ἀθανασίου.

στην κοινότητα¹¹⁰. Δεν έχουμε, όμως, υπόψη μας αν το σχετικό δημοσίευμα σχετίζεται με τους τρεις αυτάδελφους, που, όπως έχει αναφερθεί, αναχώρησαν για τον Άθωνα μάλλον το 1888, ή αν πρόκειται για τους επίσης αυτάδελφους Κύριλλο και Νήφωνα, γνωστούς αγιογράφους από την ίδια κοινότητα¹¹¹, που την περίοδο αυτή μετέβηκαν στο Άγιο Όρος, ή ακόμη για άλλη ομάδα νεαρών κατοίκων, για τους οποίους δεν γνωρίζουμε πολλές λεπτομέρειες. Ανάμεσα στους τελευταίους περιλαμβάνεται και ο πρώτος εξάδελφος των μετέπειτα Σταυροβουνιωτών μοναχών, Πέτρος, που ακολούθησε τον Βαρνάβα στη Μονή Καρακάλλου, όπου και παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του. Εκεί τον συνάντησε, στα τέλη της δεκαετίας του 1930, ο μετέπειτα Μητροπολίτης Πάφου (1959-1973) Γεννάδιος, ο οποίος αναφέρει ότι ήταν τότε αντιπρόσωπος της Μονής Καρακάλλου στην Ιερά Σύναξη του Αγίου Όρους¹¹².

Ο Ηγούμενος Βαρνάβας

Ο Βαρνάβας γεννήθηκε το 1864 στο προάστιο της Λευκωσίας Καϊμακλί¹¹³ και, όπως έχει αναφερθεί, για μία δεκαετία περίπου, από το 1888 μέχρι το 1897, διέμενε μαζί με τα αδέρφια του, Καλλίνικο και Γρηγόριο, στο Άγιο Όρος. Σύμφωνα

---

110. «Ἐάν ἀληθῆ εἶπον ἡμῖν, ἄλκιμοι τινες νεανῖαι καί ξυνωρίς νεανίδων μή ἀψαμένων ἔτι τῆς ἡβης, ἐκ τοῦ χωρίου Καϊμακλίου, ἐγκαταλείψαντες τοὺς τε γονεῖς καί πατρίδα των ἀνεχώρησαν εἰς Ἅγιον Ὅρος, ἵνα ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς κακουχίας τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ἄγνωστοι οἱ λόγοι οἱ ὠθήσαντες τὰ ὄντα ταῦτα εἰς τοιοῦτο διάβημα. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι καί ἄλλοτε τινές τῶν κατοίκων τοῦ αὐτοῦ χωρίου ἠθέλησαν ν' ἀγιάσωσιν, ἀλλ' ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τῶν συγγενῶν των. Φρονοῦμεν ὅτι οἱ τε γονεῖς καί ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ἔχουσι καθῆκον νὰ ἐμποδίζωσι διὰ παντός μέσου τὰς τοιαύτας μεταναστεύσεις, ἐάν μάλιστα ἀληθεύῃ τὸ ἄδόμενον ὅτι ὁ προξενητὴς τοῦ μοναχικοῦ ράσου καί τῆς δερματίνης ζώνης εἶνε κληρικὸς τις». Βλ. *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 30/11.4.1890. Οι νεάνιδες, που αναφέρονται στο ανωτέρω δημοσίευμα, είναι προφανώς οι εκ Καϊμακλίου υποψήφιοι μοναχές, οι οποίες μετέβηκαν τότε στη Χίο, όπου εγκαταβίωσαν. Στις αρχές του 20ού αιώνα, όμως, επέστρεψαν στην Κύπρο και αρχικά σύχναζαν στο μονύδριο του Αγίου Ιακώβου του Πέρση, κοντά στον προαναφερθέντα Ιερομόναχο Δοσίθεο, ενώ στη συνέχεια ίδρυσαν το γυναικείο μοναστήρι της Μεταμόρφωσης στη γενέτειρά τους. Βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ο γυναικείος μοναχισμός στην Κύπρο», *ό.π.*, σ. 55-68.

111. Για τους Κύριλλο και Νήφωνα βλ. τα όσα έχουν αναφερθεί προηγουμένως στην υποσημείωση 67.

112. Γενναδίου Μαχαιριώτη, «Εντυπώσεις εκ του Αγίου Όρους», *Απόστολος Βαρνάβας* 2(1930)44.

113. Ηγουμένου Γερμανού Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, *ό.π.*, σ. 39.

με την προφορική παράδοση της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, ο κατά κόσμον Σταύρος Χαραλαμπίδης, το γένος Χατζηχαραλάμπους Κουρσουμπά, έμαθε τα πρώτα του γράμματα στο Καϊμακλί, όπου και άσκησε το επάγγελμα του οικοδόμου. Στη συνέχεια, όμως, μαζί με τα αδέρφια του και κρυφά από τους γονείς τους, εγκατέλειψαν την Κύπρο και κατέφυγαν στο Άγιο Όρος¹¹⁴.

Ο μετέπειτα Ηγούμενος Σταυροβουνίου εγκαταβίωσε στη Μονή Καρακάλλου, όπου έγινε μεγάλος μοναχός και έλαβε το όνομα του ιδρυτή και προστάτη της Εκκλησίας της Κύπρου, ενώ οι Καλλίνικος και Γρηγόριος κοινοβίασαν στη Σκήτη της Αγίας Άννας, στην Καλύβη του Αγίου Γεωργίου. Στη Μονή Καρακάλλου δέσποζε τότε η φυσιογνωμία του μετέπειτα Ηγουμένου της, γνωστού Γέροντα Κοδράτου (1859-1940), με τον οποίο ο νεαρός Καϊμακλιώτης μοναχός συνδέθηκε πνευματικά. Στο δε Αρχείο της Μονής Σταυροβουνίου σώζεται επιστολή του Κοδράτου, με την οποία εκφράζει τη χαρά και αγαλλίασή του, που ένα πνευματικό του παιδί αγωνιζόταν, για να καταστήσει τη Μονή της μετάνοιάς του σύμφωνη με τα πρότυπα των Μονών του Αγίου Όρους¹¹⁵.

Το 1897, ο Βαρνάβας επέστρεψε στην Κύπρο και, όπως έχει αναφερθεί, εγκαταβίωσε στη Μονή Σταυροβουνίου, όπου, το 1902, μετά τον θάνατο του Διονυσίου Χρηστίδη και κατ' εντολήν του, ανέλαβε τη διεύθυνσή της¹¹⁶, διακόνημα στο οποίο υπηρέτησε μέχρι τον θάνατό του. Ωστόσο, η ενθρόνισή του στη θέση του Ηγουμένου έγινε μόλις στα 1911, από τον νέο Μητροπολίτη Κιτίου (1910-1918) Μελέτιο Μεταξάκη, παρόντος και του Μητροπολίτη Πάφου (1910-1929) Ιακώβου Αντζουλάτου¹¹⁷, προφανώς επειδή ο μέχρι τότε Μητροπολίτης Κύριλλος θεωρούσε ότι τα μέλη της αδελφότητας δεν ήταν αρκετά για να αποκτήσουν

114. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 52 [= *Ζωοποιός Σταυρός* 28(1986)6-7]. Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 165.

115. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 53. Για τον Ηγούμενο Κοδράτο βλ. Αρχιμ. Χερουβείμ, *Κοδράτος Καρακαλληνός*, Αθήνα 1986.

116. «Μετά τόν θάνατον τοῦ μακαρίτου Διονυσίου ἀνέλαβον τήν διεύθυνσιν τῆς μονῆς, διά ψήφου τῶν Πατέρων καί κατ' ἐντολήν τοῦ μακαρίτου, ὁ ἐλάχιστος ἐν μοναχοῖς Βαρνάβας, περί οὗ ἐμνήσθη Διονύσιος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ». Βλ. *Εγγραφα και Δημοσιεύματα* 5.

117. «Ὁ Μητροπολίτης Κιτίου προεχειρίσατο αὐτόν ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς ἡγουμένον ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ, ἐνώπιον πάντων τῶν ἀδελφῶν καί ἐπί παρουσίᾳ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Πάφου, τῇ 24ῃ τοῦ μηνός [Φεβρουαρίου]». Βλ. Αωνύμου, «Προχειρήσις Ηγουμένου», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 1(1911)121. Επίσης βλ. Αωνύμου, «Εκκλησιαστικά Χρονικά», *Ο Χριστιανός* 1(1911)48· *Νέον Ἔθνος*, 26/11.3.1911· *Φωνή της Κύπρου*, 5/18.3.1911· *Πατρῖς*, 10/23.3.1911.

Ηγούμενο αντί για προϊστάμενο. Ας σημειωθεί, ότι επί των ημερών του Βαρνάβα έγιναν και τα εγκαίνια του ναού της Μονής από τον διάδοχο του Μεταξάκη, νέο Μητροπολίτη Κιτίου (1918-1937) Νικόδημο Μυλωνά, τον Οκτώβριο του 1925¹¹⁸.

Ο Βαρνάβας εργάστηκε σκληρά καθόλη τη διάρκεια του βίου του για την προαγωγή της Μονής, που επί των ημερών του γνώρισε αξιοσημείωτη πνευματική ακμή. Διακρινόταν για την αυστηρή τήρηση των πνευματικών του καθηκόντων και ξεχώριζε για την απλότητα, την ακτημοσύνη και πραότητά του, αρετές που μετέδιδε στους υπόλοιπους μοναχούς, διά του παραδείγματός του. Ήταν βαθύτατα ταπεινός, αφιερωμένος στην προσευχή και την άσκηση και απέφευγε κάθε τιμή και επίδειξη, εμπνέοντας με τον βίο και τον λόγο του. Παρά το γεγονός ότι, όταν θα αναλάμβανε την ηγουμενία, πιάστηκε να χειροτονηθεί Ιερομόναχος, εντούτοις προτίμησε, για λόγους ταπεινώσης, να παραμείνει απλός μοναχός. Όπως διασώθηκε στην προφορική παράδοση μελών της αδελφότητας, ήταν τέτοια η καταδεκτικότητά του, που όταν ο μάγειρας άλεσε όσπρια σε χειρόμυλο, που δεν είχε προσέξει ότι περιείχε τρίμματα από λιβάνι, με αποτέλεσμα το φαγητό να γίνει πικρό και κανείς από τους πατέρες να μη φάει, αυτός δεν είπε τίποτα, αλλά στο τέλος της τράπεζας συνέστησε να είναι όλοι πιο προσεκτικοί. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του υπέφερε από κήλη, αλλά ουδέποτε παραμέλησε τον ατομικό του «κανόνα» και τις γονυκλισίες, όπως και τις διάφορες χειρωνακτικές εργασίες, που συνέχισε να επιτελεί με θέρμη¹¹⁹.

Αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Βαρνάβας συνέχισε με ζήλο το έργο του προκατόχου του και μερίμνησε για την ολοκλήρωση της ανοικοδόμησης των μοναστηριακών κτισμάτων και την προσθήκη νέων. Το 1909 ανήγειρε εκ βάθρων τη δυτική πτέρυγα της Μονής, που περιελάμβανε οκτώ νέα

---

118. «Ἐπειδὴ ὑπῆρχον ἐνδείξεις, ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σταυροβουνίου ναὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου δὲν εἶχε ποτὲ ἐγκαινιασθῆ, ἐτελέσθησαν τὴν νύκτα τοῦ παρελθόντος Σαββάτου τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ, ὑπὸ τῆς Α.Π. τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου». Βλ. *Ελευθερία*, 21.10.1925.

119. Το περιστατικό με το λιβάνι αναφέρεται από τον πρώην Σταυροβουνιώτη μοναχό Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές*, ὁ.π., σ. 8-9. Του ιδίου, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, ὁ.π., σ. 23-24. Για μια λεπτομερή περιγραφή των αρετών του βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 52-54 [= *Ζωποιοὺς Σταυρὸς* 28(1986)6-7]. Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 165-168. Επίσης βλ. Βενεδίκτου Εγγλεζάκη, «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀπὸ το 1878 μέχρι το 1955», στον τόμο: Δήμου Λευκωσίας, *Κυπριακά 1878-1955*, Λευκωσία 1986, σ. 53.

δωμάτια για τις ανάγκες της αδελφότητας και τη φιλοξενία επισκεπτών¹²⁰. Για να καταστεί δυνατή η ολοκλήρωση του έργου, ο Βαρνάβας χρειάστηκε να επισκεφθεί διάφορες περιοχές του νησιού και να ζητήσει τη συνδρομή των πιστών, που φαίνεται ότι ανταποκρίθηκαν σε μεγάλο βαθμό¹²¹. Τη δεκαετία του 1920, ανήγειρε επίσης νέα δωμάτια στο Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας¹²².

Ακόμη, μερίμνησε για τη διαπλάτυση του στενού δρομίσκου, που ένωνε το Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας με τη Μονή Σταυροβουνίου, αφού πέτυχε την έγκριση της κάλυψης του ενός τρίτου της δαπάνης από την τοπική Κυβέρνηση¹²³. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 1914¹²⁴ και ολοκληρώθηκαν τέσσερα χρόνια αργότερα, γεγονός που επέτρεψε, για πρώτη φορά, την επίσκεψη προσκυνητών στη Μονή με χρήση άμαξας¹²⁵. Έργα διαπλάτυσης του δρόμου έγιναν βέβαια και αργότερα,

---

120. «Κατά τό 1909 προσετέθησαν εις τό δυτικόν μέρος τῆς Μονῆς νέα δωμάτια». Βλ. *Κήρυξ*, 15.9.1917 [= Πέτρου Ολυμπίου, *Κυπριακαί Σελίδες*, Αλεξάνδρεια 1923, σ. 23]. «Οἱ Μοναχοί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου καταγίνονται εις ἀνέγερσιν ὀκτώ νέων δωματίων πρός ἄνετον φιλοξενίαν τῶν προσκυνητῶν. Τό ἔργον των, ὅμως, δέεται τῆς ἀρωγῆς τῶν Ὁρθοδόξων καί ἐλπίζομεν ὅτι θά παρασχεθῇ αὕτη ἐκθύμως». Βλ. *Νέον Ἐθνος*, 11/24.10.1908.

121. «Κατ' αὐτάς εὐρίσκεται ἐνταῦθα πρός συλλογὴν ἐράνων, ὑπέρ οἰκοδομικῶν τινων συμπληρώσεων ἐν τῇ περιφήμῳ καί ἱστορικῇ Μονῇ Σταυροβουνίου, ὁ Ὅσιώτατος διευθύνων Μοναχός κ. Βαρνάβας. Προτρέπομεν πάντας τοὺς εὐσεβεῖς, ὅπως ἐπιτελέσωσι τό καθῆκον των». Βλ. *Σάλπιγξ*, 30.10.1908. Επίσης βλ. *Αλήθεια*, 30.10.1908.

122. Βλ. *Ελευθερία*, 4.6.1927.

123. «Δημόσιος ἔπαινος ὀφείλεται εις τόν Ὅσιώτατον Μοναχόν κ. Βαρνάβαν, ὁ ἡγούμενον τῆς ἐν Σταυροβουνίῳ ἀδελφότητος, ὅστις δι' ἀόκνων ἐνεργειῶν ἐπέτυχε τὴν συνδρομὴν τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τό ἕν τρίτον τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης, πρός κατασκευὴν ἀμαξιτῆς ὁδοῦ». Βλ. *Ἐνωσις*, 3/16.4.1914.

124. «Τῇ πρωτοβουλία καί τῷ μεγάλῳ ζήλῳ τῶν μοναχῶν τοῦ Σταυροβουνίου ὑπέρ τῆς προαγωγῆς τῆς Μονῆς των διενεργεῖται, ὡς πληροφορούμεθα, ἡ κατασκευὴ ἀμαξιτοῦ δρόμου πρός εὐκολίαν τῶν προσκυνητῶν ἀπό Μετοχίου Ἁγίας Βαρβάρας μέχρι τοποθεσίας Σταυροπέυκου». Βλ. *Κήρυξ*, 23.5.1914. Επίσης βλ. *Φωνή τῆς Κύπρου*, 30/12.9.1914· *Ἐνωσις*, 29/11.9.1914.

125. «Εὐχαρίστως πληροφορούμεθα, ὅτι ἀπεπερατώθη ἡ ἀπὸ Ἁγίας Βαρβάρας μέχρι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου ἀμαξιτός, διευκολύνουσα ἤδη πλήρως τὴν δι' ἀμάξης μεταβάσιν προσκυνητῶν». Βλ. *Νέον Ἐθνος*, 21/3.5.1916. Επίσης βλ. *Ελευθερία*, 11/24.8.1918· *Φωνή τῆς Κύπρου*, 11/24.8.1918.

όπως στα 1924¹²⁶.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1920 η Μονή Σταυροβουνίου αντιμετώπισε οξύτατα οικονομικά προβλήματα, λόγω και της γενικότερης ένδειας, η οποία μάστιζε την Κύπρο, γεγονός που έθεσε σε κίνδυνο τη λειτουργία της. Ο Βαρνάβας μετέβη τότε στην Αίγυπτο, όπου παρέμεινε από τον Νοέμβριο του 1920¹²⁷ έως τον Φεβρουάριο του 1921¹²⁸, και, όπως είχε πράξει παλαιότερα ο Διονύσιος Χρηστίδης, διεξήγαγε εράνους ανάμεσα στους Έλληνες της Αιγύπτου. Τα προβλήματα, όμως, ήταν τόσα πολλά, που, για να σωθεί η Μονή από την καταστροφή, χρειάστηκε να μεταβεί, το 1923, ο Ιερομόναχος Μακάριος στην Αμερική, όπου παρέμεινε για μία τριετία και διενήργησε, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, εράνους ανάμεσα στους εκεί ομογενείς.

Την περίοδο αυτή, η οικονομία της Μονής Σταυροβουνίου, εκτός από τα έσοδα από την αγιογραφία, στηριζόταν στη γεωργία, στην κτηνοτροφία και, σε μικρότερο βαθμό, στη μελισσοκομία. Στον κυπριακό τύπο της δεκαετίας του 1920 δημοσιεύονται αρκετά κείμενα, που διασώζουν σημαντικές πληροφορίες για τις ενέργειες του Βαρνάβα να αυξήσει τα εισοδήματά της και να την καταστήσει οικονομικά αυτοδύναμη. Όπως αναφέρεται σχετικά, η κτημοσύνη της Μονής αποτελείτο από κτήματα στις παρακείμενες περιοχές του Μετοχίου της Αγίας Βαρβάρας, στα Πυργά και στον Κόρνο, ενώ υπήρχε στα 1924 κοπάδι με 400 κατσίκες, που απέφεραν συνολικά οκτακόσιες λίρες¹²⁹. Στα κτήματα, οι μοναχοί καλλιεργούσαν τα αναγκαία τρόφιμα για τη διατροφή τους, όπως σιτάρι, πατάτες,

---

126. «Χάρις εις τήν ἀξιέπαινον μέριμναν τοῦ Ἡγουμένου καί τῶν Πατέρων τοῦ Σταυροβουνίου ηὑρύνθη τελευταίως καί ἀπεπερατώθη ὅλη ἡ ὁδός, ἡ ἄγουσα ἀπό τῆς Ἁγίας Βαρβάρας». Βλ. *Κυπριακός Φύλαξ*, 21.5.1924.

127. Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 7/20.11.1920, όπου αναγγέλεται η αναχώρησή του.

128. Βλ. *Ελευθερία*, 13/26.2.1921· *Νέον Ἔθνος*, 18/3.3.1921· *Φωνή της Κύπρου*, 30/5.3.1921, όπου δημοσιεύεται ευχαριστήρια επιστολή του προς όσους τον βοήθησαν κατά την παραμονή του στην Αίγυπτο.

129. «Ἡ κτημοσύνη τῆς Μονῆς καθόλου ἀποτελεῖται ἀπό τό εἰς τās ὑπωρείας τοῦ ὄρους κείμενον Μετόχιον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ὡς ἐπίσης ἀπό τά εἰς Πυργά κτήματα καί ἀπό τινά ἄλλα ἐν Κόρνῳ καί ἀλλαχοῦ περί τήν περιοχὴν τῆς Μονῆς. Ταῦτα πάντα καλλιεργοῦσι μέ πολὺν ζῆλον οἱ φιλόπονοι Μοναχοί. Τό ὅλον ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς Μονῆς ἔκ τε τῶν κτημάτων, τῶν αἰγῶν (400 περίπου) καί λοιπῶν ἀνέρχεται εἰς ὀκτακοσίας περίπου λίρας». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 9.8.1924.

λαχανικά, κρεμμύδια, φρούτα και πολλά άλλα¹³⁰.

Ανάμεσα στα προϊόντα που καλλιεργήθηκαν στα κτήματα της Μονής περιλαμβάνεται και η σουλτανίνα σε αμπελώνες, που πρώτοι οι Σταυροβουνιώτες μοναχοί φύτευσαν στην περιοχή¹³¹. Ήδη το 1923, είχαν παράξει ικανοποιητική ποσότητα, που επωλείτο σε εμπόρους¹³², την οποία σταδιακά επαύξησαν στα μεταγενέστερα χρόνια¹³³. Το 1932 καλλιεργούνταν 15 στρέμματα σουλτανίνας, 20 στρέμματα με αμπέλια διαφόρων ποικιλιών, 600 στρέμματα με σιτηρά και κηπευτικά, υπήρχε κοπάδι με 500 ζώα και αξιόλογος μελισσώνας, που επέτρεπε στη Μονή να είναι οικονομικά βιώσιμη¹³⁴.

Ο Βαρνάβας μερίμνησε επίσης για την ανοικοδόμηση της εκκλησίας του εγκαταλελειμμένου από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας Μετοχίου της Παναγίας της Στάζουσας, το οποίο βρίσκεται μεταξύ των παρακείμενων στη Μονή χωριών Πυργά και Κλαυδιά. Οι σχετικές εργασίες ολοκληρώθηκαν τους πρώτους μήνες του 1907, όποτε τελέστηκε θεία λειτουργία μετά από πολλά χρόνια, ενώ την Παρασκευή της Διακαινησίμου, στις 27 Απριλίου του ίδιου έτους, προγραμματίστηκε πανήγυρη για τον εορτασμό της εορτής της Ζωοδόχου

---

130. «Παράγουν όλα των τά χρειαζόμενα. Ἀπό τοῦ σιταριοῦ, τῆς πατάτας, τῶν κρεμμυδιῶν, μέχρι τῶν λαχανικῶν καί τῶν φρούτων... Κατώρθωσαν νά δημιουργήσουν 30 σκάλες περιβόλια καί ἔχουν σκοπόν νά δημιουργήσουν ἀκόμη περισσότερα καί νά προβοῦν εἰς τήν καλλιέργειαν νέων εἰδῶν». Βλ. *Ισότης*, 18.12.1926.

131. «Εἶναι οἱ μοναχοί Σταυροβουνίου οἱ πρῶτοι πού ἐπέδότησαν εἰς τήν καλλιέργειαν τῆς σουλτανίνης, καί οἱ κόποι των ἐστέφθησαν ὑπό πλήρους ἐπιτυχίας». Βλ. *Ελευθερία*, 13.8.1927.

132. «Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου καθιστᾶ γνωστόν, ὅτι ἔχει πρὸς πώλησιν ποσότητά τινα Σουλτανίνας ἀπό τὰς ἀμπέλους της». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 14/27.10.1923. Παρόμοια ἀγγελία δημοσιεύτηκε καί ἕνα χρόνο ἀργότερα στην εφημερίδα *Νέον Ἔθνος*, 16.2.1924.

133. Για παράδειγμα, ἡ παραγωγή το 1925 εἶχε φτάσει τις 600-700 χιλιάδες οκάδες, το 1927 τις 800, το ἀμέσως ἐπόμενο ἔτος ἔπεσε στις 700, ἐνῶ το 1930 ἦταν πολύ πιο μεγάλη. Βλ. *Ελευθερία*, 19.8.1925, *Ελευθερία*, 4.6.1927, *Ελευθερία*, 24.3.1928 καί *Κυπριακός Φύλαξ*, 1.10.1930, ἀντιστοίχως.

134. «[Ἡ Μονή Σταυροβουνίου] ἔχει εἰς τήν ἰδιοκτησίαν της 600 στρέμματα καλλιεργησίμου γῆς, 20 στρέμματα ἀμπελιῶν καί 15 στρέμματα σουλτανίνας, 500 πρόβατα καί 250 κυβέρτια μελισσῶν μέ 10 κυψέλας». Βλ. *Ελευθερία*, 27.8.1932.

Πηγής¹³⁵.

Ο Σταυροβουινιώτης Ηγούμενος ασχολήθηκε επίσης με την αγιογραφία, την οποία διδάχθηκε κατά την περίοδο της παραμονής του στο Άγιο Όρος και βελτίωσε κοντά στον προκάτοχό του, ο οποίος τον μύησε και στην ψαλτική τέχνη. Σε αρκετά δημοσιεύματα εφημερίδων της εποχής γίνεται συχνή αναφορά στη λειτουργία αγιογραφικού εργαστηρίου στη Μονή, όπως στα 1902, που εκθειάζεται η αισθητική αξία των έργων του¹³⁶, και στα 1904, που τονίζεται ότι η τέχνη του Βαρνάβα ήταν αντάξια του διδασκάλου του, ησυχαστή Διονυσίου¹³⁷. Παρόμοια σχόλια για την υψηλή αισθητική του εργαστηρίου της Μονής γίνονται και σε άλλα δημοσιεύματα, όπως στα 1905 που αναφέρεται ότι απασχολούνταν σε αυτό τρεις μοναχοί¹³⁸ και το 1907, όπου τονίζεται επίσης η ευγένεια του προϊσταμένου

---

135. «Τῇ Παρασκευῇ τῆς Διακαινησίμου, 27 Ἀπριλίου, τελεσθήσεται διὰ πρώτην φοράν πανήγυρις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας, ἣτις ἐπικαλεῖται Στάζουσα, κειμένη παρά τόν ὁμώνυμο χεῖμαρρον καί μεταξύ τῶν χωρίων Κλαυδιᾶς καί Πυργῶν. Τήν πανήγυριν διοργανοῦσιν οἱ Μοναχοί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου, οἵτινες καί ἐφρόντισαν περί ἐπισκευῆς τῆς ἐκκλησίας, ἣτις, κτίσμα τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς καί ἐγκαταλελειμμένη, εἶχε κατερειπωθῆ κατά τό πλεῖστον, ἀλλά ἤδη παρουσιάζει εὐάρεστον ὄψιν. Ἐπ' ἐσχάτων μάλιστα, τῇ φροντίδι τῶν Μοναχῶν τούτων, ἐτελέσθη, μετά διακοπῆς μακροτάτων χρόνων, θεία λειτουργία, καθ' ἣν προσῆλθον πολλοί ἐκ τῶν πέριξ χωρίων». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 14/27.4.1907. Για την ιστορία του Μετοχίου αυτού βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Το μετόχι της Ιεράς Μονής του Τιμίου Σταυρού Παναγία η Στάζουσα», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 39(1993)55-56 [= *Ζωοποιός Σταυρός* 81-83(1993)252-255]· Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 193-195.

136. «Οἱ εἰρημένοι Μοναχοί [Βαρνάβας καί Μακάριος], διδαχθέντες παρ' αὐτοῦ [τοῦ Διονυσίου] τήν εἰκονογραφίαν, δέχονται παραγγελίας εἰκόνων Ἁγίων, ἐλπίζουσι δέ ὅτι καί μετά μίαν μόνον δοκιμήν θά ἐκτιμηθῆ δεόντως ἡ τέχνη των, διότι κατώρθωσαν ἤδη νά παρουσιάσωσιν εἰκόνας ἀνταξίας τοῦ χρωστῆρος τοῦ διαπρεποῦς διδασκάλου των». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 14/27.4.1902.

137. «Συνιστῶμεν τόν ὀσιώτατον Μοναχόν Βαρνάβαν, Διευθυντήν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, ὡς κάλλιστον ἀγιογράφον. Ὁ ἐν λόγῳ Μοναχός, μαθητεύσας ἐπί ἱκανά ἔτη παρά τῷ μακαρίτῳ Διονυσίῳ τῆς αὐτῆς Μονῆς, ἀπέκτησεν μεγάλην ἱκανότητα εἰς τήν τέχνην ταύτην». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 6/19.11.1904.

138. «Ὁ προϊστάμενος Βαρνάβας, δεξιός τυγχάνων ἀγιογράφος, ἐνασχολεῖται μετά δύο ἐτέρων εἰς ζωγραφικήν καί ἀγιογραφίαν». Βλ. *Σάλπιγξ*, 10.9.1905.

Βαρνάβα¹³⁹. Σταδιακά, το αγιογραφικό εργαστήρι της Μονής Σταυροβουνίου έγινε ευρύτατα γνωστό και πολλοί κάτοικοι χωριών της Κύπρου¹⁴⁰, αλλά και Έλληνες της Αιγύπτου¹⁴¹, παράγγελλαν εικόνες, με αποτέλεσμα η αγιογραφία να αποτελέσει σημαντική πηγή εσόδων για τη Μονή, που επέτρεπε τη συνέχιση των έργων ανακαίνισης. Σύμφωνα με αρθρογράφο εφημερίδας του έτους 1911, οι Σταυροβουνιώτες μοναχοί εθεωρούντο από τους καλύτερους αγιογράφους στο νησί¹⁴².

Ωστόσο, φαίνεται ότι υπήρχαν δυνατότητες βελτίωσης, γι' αυτό το 1912 ο Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης εισηγήθηκε να διδάξει τους αγιογράφους της Μονής τα μυστικά της ζωγραφικής τέχνης ο καθηγητής του Ιεροδιδασκαλείου της Λάρνακας Θ. Κόντης, απόφοιτος του τμήματος Καλών Τεχνών του Πολυτεχνείου Αθηνών με μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιταλία¹⁴³. Δεν έχουμε υπόψη μας την τελική κατάληξη της εισήγησης αυτής, γνωρίζουμε, όμως, πολύ περισσότερα για την παρουσία ενός άλλου διδασκάλου της ζωγραφικής στη Μονή, του Θεόδωρου Δάλτα από την Κορυτσά, ο οποίος επισκέφθηκε την Κύπρο το 1927¹⁴⁴. Ο Δάλτας αποδέχθηκε τότε πρόσκληση των μοναχών, για να τους

---

139. «Ὁ κάλλιστος οὗτος Μοναχός [Βαρνάβας], ὅστις δεξιῶς ἀσχολεῖται καί περί τήν θεῖαν τοῦ Ἀπελλοῦ τέχνην, τήν ζωγραφικήν, εἶναι τοῖς πᾶσι μειλίχιος, κατακτῶν ἐφ' ὅσον μηκύνεται ἡ συνδιάλεξις ὁλονέν εὐρύ ἔδαφος ἀγάπης ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μετ' αὐτοῦ ἀναστρεφομένων». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 14/27.7.1907.

140. Ενδεικτικό είναι το ακόλουθο δημοσίευμα: «Αἱ εἰκόνες, ἔργα τῶν μοναχῶν τοῦ Σταυροβουνίου, ἔχουσιν εὐρυτάτην κυκλοφορίαν. Ὅλα σχεδόν τὰ χωρία δίδουσι παραγγελίας διαφόρων Ἀγίων». Βλ. *Εφημερίς του Λαού*, 21/4.10.1912.

141. «Ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ καλλιεργεῖται μία τῶν ὠραίων τεχνῶν, ἡ ζωγραφική, εἰς ἣν κέκτηνται μεγάλην ἐπίδοσιν τινες ἐξ αὐτῶν... Δεκάδα εἰκόνων διαφόρων Ἀγίων ἀποστέλλουσιν ἐντός ὀλίγου εἰς Αἴγυπτον, ὅθεν παρηγγέλησαν». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 17/30.10.1909.

142. «Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν καταγίνονται εἰς τήν ζωγραφικήν, ὄντες ἐκ τῶν καλυτέρων ἐν Κύπρῳ ἀγιογράφων». Βλ. Ιωάννη Κασουλίδη, «Ἡ Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου», στον τόμο: Γεωργίου Σταυρίδη, *Παγκύπριον Ημερολόγιον Ραγιά του έτους 1911*, Κερύνεια 1911, σ. 92.

143. Ανωνύμου, «Χρονικά», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 2(1912)415.

144. «Ὁ ἐκ Κορυτσαῖς ἄριστος ἀγιογράφος Θεόδωρος Ν. Δάλτας, ἀπό παιδικῆς ἡλικίας ἀνατραφεῖς εἰς τό Ἅγιον Ὄρος καί βαπτισθεῖς μέσα εἰς τὰ νάματα τῆς ἀγιογραφίας τῆς ἀληθινῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἐπεισθη νά διατρίψῃ παρ' ἡμῶν ἐπ' ὀλίγον καί νά ἐργασθῇ τήν ὠραίαν του τέχνην». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 19.11.1927.

διδάξει θεωρία και πράξη της ζωγραφικής τέχνης¹⁴⁵, την οποία γνώριζαν εμπειρικά είτε οι παλαιότεροι από τον Διονύσιο Χρηστίδη, είτε οι νεότεροι από αλλού, όπως από τη μαθητεία των Κυπριανού και Κυρίλλου στον διδάσκαλο Χρυσόστομο, στις Καρυές του Αγίου Όρους, για την οποία θα γίνει αναφορά στη συνέχεια. Μαρτυρία της παραμονής του Δάλτα στη Μονή αποτελούν μερικά έργα του, δυτικού τύπου, τα οποία φυλάσσονται σε αυτήν μέχρι τις μέρες μας, όπως «Η πάλη μεταξύ Αρχαγγέλου Μιχαήλ και δράκοντα» (1927), «Η Θυσία του Αβραάμ» (1929) και «Ο ενταφιασμός του Κυρίου» (δεκαετία 1920)¹⁴⁶.

Οι πολλοί ενάρετοι και ασκητικότεροι μοναχοί, οι οποίοι εγκαταβίωσαν στη Μονή Σταυροβουνίου την περίοδο της ηγουμενίας του Βαρνάβα, συνέτειναν, ώστε να καταφεύγουν στο ιστορικό μοναστήρι πολλοί νέοι, οι οποίοι είχαν πνευματικές αναζητήσεις και επεδίωκαν να ζήσουν μοναχικό βίο. Το 1945, μερικά χρόνια δηλαδή πριν από τον θάνατο του Βαρνάβα, σύμφωνα με επισκέπτη της Μονής, οι μοναχοί αυτοί είχαν αυξηθεί στους πενήντα¹⁴⁷, ενώ, όπως διασώζεται από την προφορική παράδοση της αδελφότητας, υπήρξε περίοδος, που, μαζί με τους δοκίμους, ο αριθμός τους είχε ανέλθει στους εξήντα τρεις¹⁴⁸. Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, «στο Σταυροβούνι έλαμψε το γνησιότερο χριστιανικό φώς» και πολλοί μοναχοί «απλοί άνθρωποι του λαού έφτασαν εκεί σε ύψη αρετής της αρχαίας Εκκλησίας»¹⁴⁹.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι ανάμεσα στους μοναχούς αυτούς περιλαμβάνονται και οι αυτάδελφοι Φιλούμενος (1913-1979) και Ελπίδιος (1913-1983), οι οποίοι εγκαταβίωσαν στη Μονή για μία εξαετία, στα τέλη της δεκαετίας του 1920 - αρχές της δεκαετίας του 1930. Στη συνέχεια, αμφότεροι μετέβηκαν στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων και υπηρέτησαν σε διάφορα διακονήματα, όπου ο Φιλούμενος βρήκε μαρτυρικό θάνατο, στις 29 Νοεμβρίου 1979, στο Φρέαρ του Ιακώβ, από φανατικό

145. «Καίτοι ὑπάρχει ἐν τῇ Μονῇ των ὁ πυρὴν τῆς ζωγραφικῆς εἰς πρωτότυπα καὶ πρότυπα, εἰς πίνακας καὶ ἀντίτυπα καὶ εἰδικόν "στύλ" ἀπὸ τοῦ ἀειμνήστου βυζαντινοῦ ἀγιορείτου ζωγράφου Διονυσίου, ἐν τούτοις δὲν ἐφείσθησαν τελευταίως ἰκανῆς δαπάνης οἱ ζωγράφοι τοῦ Σταυροβουνίου, προσλαβόντες ἔμμισθον καθηγητὴν των ἐν τῇ Μονῇ, τὸν ἄριστον ἀγιογράφον κ. Θ. Δάλταν, Κορυτσαῖον, ὅστις ἐξήσκησεν αὐτοὺς ἰκανῶς θεωρία τε καὶ πράξει εἰς τὴν ἀνάλυσιν καὶ μεῖξιν τῶν χρωστικῶν ὑλῶν, καὶ τὴν ἀναλογικὴν παράστασιν τῶν δυσκόλων "προφίλ" τῆς τεχνοτρόπου ἀγιογραφίας». Βλ. *Ελευθερία*, 24.7.1929.

146. Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 218-219.

147. «Σήμερον μονάζουν ἐκεῖ πενήντα μοναχοί». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 22.12.1945.

148. Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 165.

149. Βενεδίκτου Εγγλεζάκη, «Η Εκκλησία της Κύπρου από το 1878 μέχρι το 1955», ὁ.π., σ. 53.

Εβραίο που επεδίωκε τη μετατροπή του σε Ιουδαϊκό προσκύνημα. Ο Ελπίδιος είχε διαφορετική πορεία από αυτήν του αδελφού του, αφού εγκατέλειψε νωρίς την Παλαιστίνη και υπηρέτησε διαδοχικά στην ελληνική κοινότητα της Μοζαμβίκης, στην Αθήνα, στο Λονδίνο, στην Οδησό ως Έξαρχος του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, στην Κύπρο ως ιεροκήρυκας της Μητρόπολης Πάφου και Ηγούμενος Μαχαιρά, και πάλιν στην Αθήνα, για να εγκαταβιώσει τελικά στο Άγιο Όρος, όπου απεβίωσε το 1983¹⁵⁰.

Η πνευματική ακτινοβολία της Μονής υπήρξε αιτία, ώστε οι μοναχές που επεδίωκαν να ιδρύσουν το πρώτο γυναικείο μοναστήρι στην Κύπρο στα χρόνια της Αγγλοκρατίας, στη γενέτειρα του Ηγουμένου Βαρνάβα, Καϊμακλί, να αναζητήσουν στήριξη από τη Μονή Σταυροβουνίου. Όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, στα βιογραφικά σημειώματα για τους Ιερομόναχους Μακάριο και Κυπριανό, ο Βαρνάβας έθεσε τον νεοσύστατο γυναικείο μοναχισμό κάτω από την πνευματική του φροντίδα και οι Σταυροβουνιώτες Ιερομόναχοι ανέλαβαν την πνευματική καθοδήγηση, τόσο των μοναζουσών στη Μονή της Μεταμόρφωσης στο Καϊμακλί, όσο και αυτών που ίδρυσαν τη δεκαετία του 1930 τη Μονή του Αγίου Αντωνίου στη Δερύνεια. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στα νεότερα χρόνια, με βάση τις δύο αυτές Μονές, ο γυναικείος μοναχισμός μεταλαμπαδεύτηκε και σε πολλές άλλες¹⁵¹.

Από επισκέπτες της Μονής πληροφορούμαστε επίσης, ότι στα τέλη του 1904 διέμεναν σε αυτήν δεκατρείς μοναχοί, περιλαμβανομένων και των δοκίμων¹⁵², οι οποίοι ζούσαν κοινοβιακό και ασκητικό βίο και διακρίνονταν για την αρετή¹⁵³ και την εργατικότητά τους¹⁵⁴. Σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Κιτίου Μελέτιο

150. Για τη ζωή των Φιλουμένου και Ελπιδίου βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Νεομάρτυρας Φιλούμενος ο Κύπριος (1913-1979)», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 41(1993)34-37· Ιεράς Μονής Αγίου Νικολάου Ορούντας, *Ο Άγιος Ιερομάρτυς Φιλούμενος ο Κύπριος*, Ορούντα 2003.

151. Για την ιστορία του γυναικείου μοναχισμού στην Κύπρο βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ο γυναικείος μοναχισμός στην Κύπρο», *ό.π.*, σ. 55-68.

152. «Ἐν αὐτῇ ἐργάζονται 13 μοναχοί ὑπό διευθυντὴν καὶ προϊστάμενον τὸν Ὁσιώτατον Βαρνάβαν». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 11/24.12.1904.

153. «Ἐν τῇ Μονῇ ἐνδαιπῶνται 13-14 μοναχοί καὶ δόκιμοι ὑπό προϊστάμενον τὸν ἐκ Καϊμακλίου Ὁσιώτατον κ. Βαρνάβαν, οἵτινες διακρίνονται ἐπ' ἀρετῇ καὶ φιλοξενία.... Οἱ ἀκούμενοι ἀγνοοῦσι τὸ κρέας, ἀρκοῦμενοι εἰς τὰ ψαρικά καὶ τὰ ὄσπρια, καὶ κατὰ αὐτὸ δέ τὸ Πάσχα τυρός καὶ ὠά παρατίθενται τῇ τραπέζῃ». Βλ. *Σάλπιγξ*, 10.9.1905.

154. «Φιλεργία, τάξις, κοσμιότης καὶ ἡ μετὰ χάριτος φιλοξενία εἶναι τὰ πραγματικὰ γνωρίσματα τῆς Μονῆς ταύτης, πολὺ δέ προσφυῶς ὑπό πάντων αὐτῆ χαρακτηρίζεται ὡς μελιτοφόρος κυψέλη». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 21/3.8.1907.

Μεταξάκη, ο αριθμός αυτών που εγκαταστάθηκαν στη Μονή αυξήθηκε στους έντεκα μοναχούς και έξι δοκίμους το 1911 και στους δεκαπέντε μοναχούς και τρεις δοκίμους το αμέσως επόμενο έτος. Όπως σημειώνει, όλοι τους ήταν ακτήμονες και τα εισοδήματά τους κατατίθονταν σε κοινό ταμείο, από το οποίο λάμβαναν τα απαραίτητα για τις ανάγκες τους. Προσθέτει επίσης, ότι έξι από αυτούς ασχολούνταν με την αγιογραφία, τρεις με την ξυλουργία, τη ραπτική και την υποδηματοποιία και οι υπόλοιποι με τη γεωργία¹⁵⁵. Παρόμοια σχόλια γίνονται και από διάφορους επισκέπτες, όπως τον Αντώνιο Οικονόμου το 1913, που αναφέρει ότι διέμεναν τότε στη Μονή δεκαεπτά μοναχοί μετά των δοκίμων, οι οποίοι ασχολούνταν με την αγιογραφία, την κτηνοτροφία, τη μελισσοκομία, την κηπουρική και τη δενδροκομία και χρησιμοποιούσαν το Μετόχιο της Αγίας Βαρβάρας για τη φύλαξη των γεννημάτων και για τη διαμονή τους κατά την εκτέλεση των γεωργικών τους ασχολιών¹⁵⁶.

Σε αρκετά κείμενα, που έχουν εντοπιστεί στον κυπριακό τύπο της δεκαετίας του 1910, οι μοναχοί της Μονής Σταυροβουνίου προβάλλονται ως πρότυπα «αληθινών στρατιωτών Χριστού», που αγωνίζονταν με ζήλο και ομόνοια για την πνευματική τους προκοπή και την πρόοδο της Μονής τους. Γι' αυτό και, όπως σημειώνεται, είχαν κερδίσει τον σεβασμό της κυπριακής κοινωνίας της εποχής¹⁵⁷. Στα κείμενα αυτά τονίζεται επίσης, ότι η ζωή τους κωδικοποιείτο στο τρίπτυχο νηστεία, εργασία και προσευχή¹⁵⁸ και εγκωμιάζεται η αδελφική αγάπη με την οποία περιέβαλλαν τους επισκέπτες¹⁵⁹.

Σύμφωνα με έναν από τους τελευταίους, το 1915 η διοίκηση της Μονής

---

155. Ανωνύμου, «Εκδρομή εις Σταυροβούνιον», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 1(1911)120. Ανωνύμου, «Η Μητρόπολις Κιτίου εις αριθμούς», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 2(1912)193.

156. Αντωνίου Οικονόμου, *Κιτιακόν Ημερολόγιον του έτους 1913*, τ. Α', Λάρνακα 1913, σ. 31.

157. «Μακράν από τήν κοσμικήν τύρβην καί τήν ἐγκόσμιαν μέριμναν ἐπί τῆς ἱστορικῆς κορυφῆς τοῦ Σταυροβουνίου, ἀληθεῖς στρατιῶται τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, οἱ μοναχοί Σταυροβουνίου ἀποτελοῦσι μίαν φιλοπρόοδον ὁμονοοῦσαν ὁμάδα.... Ἡ κυπριακή κοινωνία περιβάλλει τήν Ἱεράν ταύτην Μονήν μέ ἀληθῆ ἐκτίμησιν καί σεβασμόν». Βλ. *Εφημερίς του Λαού*, 13/26.6.1914.

158. «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί καθ' ὄλον τό ἔτος νηστεύουν, προσεύχονται καί ἐργάζονται. Εἶναι οἱ ἀληθινοί ἥρωες τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι ἠρνήθησαν τόν κόσμον μέ τίς χαρές του». Βλ. *Ελευθερία*, 28/10.4.1915.

159. «Ἡ πρός τούς ἐπισκέπτας τοῦ Σταυροβουνίου περιποίησης τυγχάνει πλήρης καί ἀδελφική, ὡς πάντες οὗτοι ὁμολογοῦσι, τινές τῶν ὁποίων μάλιστα παρεκάλεσαν ἡμᾶς νά ἐκφράσωμεν περί τούτου δημοσίως τās εὐχαριστίας των». Βλ. *Ένωσις*, 22/4.9.1914.

Σταυροβουνίου ασκείτο από τριμελές Συμβούλιο με πρόεδρο τον Ηγούμενο Βαρνάβα, που επόπτευε τις διάφορες ασχολίες των είκοσι με είκοσι πέντε μοναχών της¹⁶⁰. Όσοι δε από τους δοκίμους δεν ήσαν εγγράμματοι φοιτούσαν σε σχολείο με διδασκάλους μορφωμένους μοναχούς, πιθανώς κατά τις απογευματινές ή βραδινές ώρες, που δεν είχαν εργασία¹⁶¹.

Το 1921 ο αριθμός των μοναχών ανερχόταν στους είκοσι, οι οποίοι συνέχιζαν να ασχολούνται με τις ίδιες εργασίες, όπως και στα προηγούμενα χρόνια, και να θεωρούνται πρότυπα βίου για τους κατοίκους των χωριών και των πόλεων της Κύπρου¹⁶². Σύμφωνα με επισκέπτη της Μονής, το 1924 διέμεναν σε αυτήν είκοσι τρεις μοναχοί: ο Ηγούμενος και τέσσερις ιερείς, δύο διάκονοι, δώδεκα μοναχοί, όλοι μεγαλόσχημοι, και τέσσερις δόκιμοι. Επίσης, όπως σημειώνει, η εσωτερική ζωή και διοίκησή της γινόταν με βάση τα ανάλογα των Μονών του Αγίου Όρους και διεπόταν από κανονισμούς, που συνέταξε ο Ηγούμενος Βαρνάβας με τη βοήθεια του Μητροπολίτη Κιτίου Νικοδήμου Μυλωνά και του Αρχιμανδρίτη Ιουβεναλίου Ελευθεριάδη¹⁶³. Οι κρίσεις των διαφόρων επισκεπτών στα τέλη της δεκαετίας του 1920 είναι, όπως και προηγουμένως, εγκωμιαστικές του βίου που διήγαν οι ασκούμενοι μοναχοί, που, όπως τονίζεται,

---

160. «Τό Σταυροβούνιον κατοικείται από τινων χρόνων υπό μοναχών καί δοκίμων πάντων Κυπρίων, περίπου 20-25, καί διοικείται υπό τριμελοῦς συμβουλίου μέ πρόεδρον τόν Ἡγούμενον. Ἔργάζονται πάντες ὡς μία οἰκογένεια εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα καί ἰδίως εἰς τήν ζωγραφικήν, εἰς ἣν εὐδοκιμοῦσιν, εἰς τήν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, κηπουρικήν κτλ». Βλ. *Κυπριακός Φύλαξ*, 1.9.1915.

161. Π. Ολυμπίου, *Κυπριακαί Σελίδες*, ό.π., σ. 25.

162. «Ὁ ἀγνός καί ἀσκητικός βίος, τόν ὁποῖον διάγουσι οἱ αὐτόθι μονάζοντες σήμερον 20 μοναχοί, εἶνε κοινοβιακός. Βλέπων αὐτούς, ἀντιλαμβάνεσαι ὁποία ἀντίθεσις βίου ὑπάρχει πρὸς ἡμᾶς τούς ἀστούς... Ἐκ τῶν ἐργασιῶν εἰς ἅς ἀπό πρωΐας μέχρι νυκτός ἀσχολοῦνται οἱ μοναχοί εἶναι ἡ προσευχή καί ἡ ἀγιογραφία, ἔργα τῆς ὁποίας παρίστανται πρό τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐπισκέπτου ἄριστα. Ἐπίσης ἡ δενδροφυτεία, ἡ μελισσοκομία καί ἡ ἀμπελοργία ἐξασκοῦνται καλῶς καί ἀποτελεσματικῶς». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 2/15.10.1921.

163. «Ἡ Μονή περιλαμβάνει μετά τοῦ Ἡγουμένου 23 ἐν ὄλῳ μέλη, ἐξ ὧν 5 μετά τοῦ Ἡγουμένου μεγαλόσχημοι ἱερεῖς, 2 μεγαλόσχημοι ἱεροδιάκονοι, 12 μεγαλόσχημοι μοναχοί καί 4 δόκιμοι... Τήν Μονήν διέπουσι καθόλου Κανονισμοί, οἵτινες συνετάχθησαν καί συνεπληρώθησαν προνοία τοῦ νῦν Ἡγουμένου καί βοηθεία καί συνεργασία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κιτίου κ. Νικοδήμου καί τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου κ. Ἰουβεναλίου, ἐπί τῆ βάσει τῶν Κανονισμῶν τῶν διεπόντων τās ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονάς». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 9.8.1924.

εργάζονταν πάντοτε εν ομονοία και με ζήλο στις διάφορες εργασίες τους¹⁶⁴, χωρίς να παραλείπουν να υποδέχονται με αγάπη και σεβασμό τους πολυπληθείς προσκυνητές¹⁶⁵. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930, οι μοναχοί αυξήθηκαν στους είκοσι οκτώ¹⁶⁶, για να φθάσουν τους πενήντα, όπως έχει αναφερθεί, στα 1945.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι η αντίληψη για τα μοναστήρια, που είχαν οι Κύπριοι της εποχής ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τον προσκυνηματικό τους χαρακτήρα, γεγονός που συνέτεινε ώστε να προσέρχονται σε αυτά οικογενειακώς, κατά τις περιόδους που πανηγύριζαν, για να λειτουργηθούν και να διασκεδάσουν. Γι' αυτό και με τις ενέργειές τους ξέφευγαν μερικές φορές από τα όρια που είχαν τεθεί από τους πατέρες της Μονής, οι οποίοι συνέδεαν τη μοναστική τους ζωή με τις πολύωρες αγρυπνίες κατά τις μεγάλες εορτές και την αποχή από το κρέας. Γι' αυτό και τον Μάιο του 1939, με επιστολή του στον τύπο, ο Βαρνάβας, αφού αναφερόταν στη λαϊκή ευσέβεια και τον σεβασμό που επεδείκνυαν οι προσκυνητές, υπεδείκνυε ότι ανέκαθεν οι Μονές ήταν τόποι αγιασμού και πνευματικής ενίσχυσης. Καλούσε δε τους επισκέπτες να έχουν υπόψη τους, ότι στη Μονή Σταυροβουνίου δεν γινόταν κατάλυση κρέατος και ότι έπρεπε να προσέρχονται σεμνοπρεπώς ενδεδυμένοι και χωρίς τη συνοδεία μουσικών οργάνων, η χρήση των οποίων δεν επιτρεπόταν, όπως ούτε και οι χοροί και οι

164. «Εἰς τό μοναστήρι αὐτό ζοῦν ὅλοι βίον κοινοβιακόν. Τό ταμεῖον εἶναι ἕνα καί τό τραπέζι ἐπίσης. Ἰατομικήν περιουσίαν δέν ἔχει κανένας. Γι' αὐτό, ὄμως, καί προοδεύει τό μοναστήρι. Οἱ μοναχοί του εἶναι ὅλοι μέλισσαι». Βλ. *Λαϊκή*, 9.11.1928. «Προαγομένη συνεχῶς ἡ Μονή αὕτη κτηματικῶς, λόγω τῆς ἐργατικότητος τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων καί τῆς καλῆς διαχειρίσεως, προσελκύει τήν ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ, μέ τό ἀσκανδάλιστον μάλιστα τοῦ βίου τῶν μοναχῶν της». Βλ. *Φωνή τῆς Κύπρου*, 4.8.1928.

165. «Ἐπαντες, ἀπό τοῦ Πανοσιωτάτου Ἱγουμενοῦ κ. Βαρνάβα καί τοῦ ἀξίου Ἱερομονάχου κ. Μακαρίου, μέχρι τοῦ τελευταίου δοκίμου, εἶναι φιλοφρονέστατοι εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τήν Μονήν των». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 25.2.1928.

166. «Ἐἴκοσι ὀκτώ μοναχοί ἐργάζονται ὡς ἐργατικά μέλισσαι. Ἐργάζονται μετά ζήλου καί ἀφοσιώσεως ὑπέρ τῆς Μονῆς των, ἀποτελοῦντες παράδειγμα διὰ πολλοὺς μοναχοὺς καί Μονάς ἐν Κύπρῳ». Βλ. *Ελευθερία*, 27.8.1932.

διασκεδάσεις¹⁶⁷.

Προς το τέλος της ζωής του, ο Βαρνάβας έμελλε να δοκιμασθεί από την κρίση που ξέσπασε στη Μονή Σταυροβουνίου με θέμα το Παλαιό Ημερολόγιο, όταν μία ομάδα μοναχών αποστάτησε και έπαψε να συμμετέχει στην κοινή εκκλησιαστική ζωή. Η όξυνση των σχέσεων των μοναχών αυτών με τον Ηγούμενο της Μονής και τον μόνο εναπομείναντα Ιεράρχη στην Κύπρο, Μητροπολίτη Πάφου Λεόντιο, μετά την εξορία των άλλων Αρχιερέων και τον θάνατο του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ', κορυφώθηκε στα 1945, έτος κατά το οποίο διεφάνη ότι δεν υπήρχε πλέον περίπτωση συμβιβασμού¹⁶⁸. Τελικά, στις 8 Μαΐου 1946, η Κυπριακή Εκκλησία, με επίσημη ανακοίνωσή της, γνωστοποίησε, ότι ο Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος Μελέτιος καθίστατο αργός. Επίσης, την ίδια μέρα η Μονή Σταυροβουνίου πληροφορούσε, ότι ο Μελέτιος, καθώς και οι μοναχοί Χρυσόστομος και Κασσιανός (ή Κλήμης), καθώς και οι δόκιμοι Σάββας Καλλίδης, Αδαμάντιος Ιωάννου, Παντελής Ερμογένους, Γεώργιος Χρίστου, Κωνσταντίνος (ή Κύριλλος) Ιωάννου, Πανάγος Τσιαούσης, Γεώργιος Αντωνίου και Παναγής Στυλιανού απεκόπησαν από την αδελφότητα και δεν αποτελούσαν πλέον μέλη της¹⁶⁹. Δύο χρόνια αργότερα, στις 15 Οκτωβρίου 1948, ο μοναδικός ιερωμένος της ομάδας των παλιοημερολογιτών μοναχών της Μονής, Ιερομόναχος Μελέτιος, καθαιρέθηκε με απόφαση της Συνόδου της Εκκλησίας της Κύπρου, σε μία από τις πρώτες ενέργειες μετά την ανασυγκρότησή της¹⁷⁰. Στο μεταξύ, εξαιτίας της γενικότερης κατάστασης που επικράτησε, εκτός από τους παλιοημερολογίτες μοναχούς, εγκατέλειψαν τη Μονή Σταυροβουνίου και μερικοί άλλοι, οι οποίοι κατέφυγαν στους Αγίους Τόπους και στο Άγιο Όρος, με αποτέλεσμα να υποστεί

---

167. «Εἶναι ἀληθές, ὅτι τό χριστεπώνυμον πλήρωμα περιβάλλει μέ σεβασμόν τήν ἱστορικὴν μας Μονήν, καί δέν ἔχομεν λόγους διὰ νά τό εὐχαριστήσωμεν. Θά μᾶς ἐπέτρεπεν ὁμως τό εὐσεβές κοινόν νά ὑπομνήσωμεν εἰς αὐτό τά ἀκόλουθα μέ πολλήν ἀγάπην καί ἐκτίμησιν: Α'. Ὅταν ἔρχωνται εἰς τήν Μονήν μας νά μὴ ἔχωσι τήν ἀπαίτησιν, ὅπως τούς παρέχεται φαγητόν μέ κρέας. Β'. Νά μὴ παραλαμβάνωσι μεθ' ἑαυτῶν μουσικά ὄργανα καί νά μὴ ἐπιδίδωνται εἰς χορούς καί ᾄσματα. Γ'. Νά προσέρχωνται εἰς τήν Μονήν μέ σεμνοπρεπῆ ἐνδυμασίαν καί δὴ οἱ γυναῖκες. Αἱ ἱεραὶ Μοναὶ ἀνέκαθεν ἐχρησίμευσον ὡς κέντρα πνευματικά καί, ἐάν λείψωσι τά ἀνωτέρω, τότε καί μόνον αἱ Ἱεραὶ Μοναὶ γίνονται διὰ τούς ἐπισκέπτας τόπος ἀγιασμοῦ καί ψυχικῆς παρηγορίας. Ταῦτα μέ πολλήν παράκλησιν καί ἐκτίμησιν. Ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Βαρνάβας». Βλ. *Ελευθερία*, 10.5.1939.

168. Αωνύμου, «Παλιοημερολογιακόν Ζήτημα», *Αγάπη* 2(1945)300.

169. Αωνύμου, «Παλιοημερολογιτικόν Ζήτημα», *Απόστολος Βαρνάβας* 7(1946)83.

170. Αωνύμου, «Ζήτημα Παλιοημερολογιτών», *Απόστολος Βαρνάβας* 9(1948)261-265, όπου δημοσιεύεται η σχετική απόφαση.

ισχυρό πλήγμα, ως προς το ανθρώπινο δυναμικό της.

Ο Βαρνάβας απεβίωσε σε ηλικία 84 χρόνων, στις 17 Φεβρουαρίου 1948, στο Νοσοκομείο Λευκωσίας, όπου είχε μεταφερθεί στις 30 Ιανουαρίου. Η κηδεία του τελέστηκε την επόμενη μέρα στη Μονή Σταυροβουνίου, χοροστατούντων των Μητροπολιτών του Οικουμενικού Πατριαρχείου Σάρδεων Μαξίμου και Περγάμου Αδαμαντίου, οι οποίοι βρίσκονταν τότε στο νησί για τον καταρτισμό Κανονικής Συνόδου και την εκλογή νέου Αρχιεπισκόπου, και παρόντος του Εξάρχου της Αρχιεπισκοπής Ιερωνύμου, ως αντιπροσώπου του Αρχιεπισκόπου Κύπρου (1947-1950) Μακαρίου Β΄, και πλήθους πιστών, που συνέρρευσαν από κάθε γωνιά της Κύπρου. Ο θάνατός του αγγέλθηκε με δημοσιεύματα στον τύπο της εποχής και θερμά σχόλια για τον ασκητικό του βίο, την ενάρετη ζωή και τον ταπεινό χαρακτήρα του¹⁷¹.

Ο μοναχός Καλλίνικος

Ο Καλλίνικος, σύμφωνα με τη διασωθείσα παράδοση της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, υπήρξε «πράος, ειρηνικός, εργατικός και ακτήμων». Το κύριο διακόνημά του ήταν αυτό του ξυλουργού και της ετοιμασίας του κατάλληλου ξύλου για την αγιογράφιση των εικόνων. Βέβαια, ασχολείτο και με άλλες εργασίες, οι οποίες ήταν απαραίτητες για τη λειτουργία της Μονής, όπως με τη γεωργία, που ήταν η κυριότερη ενασχόληση των παλαιότερων μοναχών. Όπως έχει αναφερθεί, στο Σταυροβούνι εγκαταστάθηκε το 1897, μετά την επιστροφή του στην Κύπρο μαζί με τους αδελφούς του από το Άγιο Όρος, όπου διέμεινε για μία δεκαετία στη Σκήτη της Αγίας Άννας, στην καλύβη του Αγίου

---

171. «Εἰς ἄκρον φιλόπνοος καί ἐν αὐτῇ ἀκόμῃ τῇ πρεσβυτικῇ του ἡλικίᾳ καί ἀσκητικόν πάντοτε διάγων βίον ἐπρωτοστάτη καί περί τήν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τῆς Μονῆς ἐν τῇ γεωργίᾳ, δένδροκομίᾳ καί μελισσοκομίᾳ. Ἐλλά μετά τούτων πάντων, ὅ,τι ἰδιαίτερος πρέπει νά ἐξαρθῆ εἶναι ὅτι καί διά τούς ἀδελφούς του Μοναχοῦς καί διά τόν πολυπληθῆ εὐσεβόφρονα κόσμον, τόν ἐπισκεπτόμενον τήν Μονήν, ὑπῆρξεν ὁ διά τοῦ παραδείγματος καί τοῦ ἐναρέτου του βίου ἀγαθός Διδάσκαλος καί Παιδαγωγός περί τήν Χριστιανικήν εὐσέβειαν καί ἀρετήν». Βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 21.2.1948. Επίσης βλ. *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, 18.2.1948· *Ελευθερία*, 18.2.1948· *Πάφος*, 19.2.1948· *Ἔθνος*, 20.2.1948· *Εφημερίς*, 21.2.1948· *Χριστιανική Αναγέννησις*, 1.3.1948 (τ. 4ος, αρ. τεύχους 65)· Αωνύμου, «Βαρνάβας Ηγούμενος Σταυροβουνίου», *Απόστολος Βαρνάβας* 9(1948)125. Ας σημειωθεί, ότι σε κάποια από τα δημοσιεύματα αναφέρεται πως ήταν 83 χρόνων και σε άλλα 86, αντί του ορθού 84.

Γεωργίου, στην οποία εκάρη μοναχός. Απεβίωσε το 1943¹⁷².

Ο Ιερομόναχος Γρηγόριος

Ο Γρηγόριος υπήρξε ο τρίτος Ιερομόναχος, ο οποίος υπηρέτησε στη Μονή Σταυροβουνίου, μετά τους Παΐσιο και Δοσίθεο. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση της αδελφότητας, ο Γρηγόριος εγκαταβίωσε σε νεαρή ηλικία, μαζί με τον αυτάδελφό του Καλλίνικο, όπως έχει αναφερθεί, στη Σκήτη της Αγίας Άννας, στην Καλύβη του Αγίου Γεωργίου, όπου εγκαταστάθηκε αργότερα η αδελφότητα των Καρτσωναίων. Ήταν άριστος γνώστης της εκκλησιαστικής μουσικής και εξαιρετικά καλλίφωνος¹⁷³.

Πολύτιμες πληροφορίες για τη ζωή του αντλούμε από νεκρολογίες που δημοσιεύτηκαν το 1932, με την ευκαιρία του θανάτου του, από άτομα που φαίνεται να γνώριζαν αρκετές πτυχές της ζωής του. Σύμφωνα με αυτές, ο κατά κόσμον Γεώργιος γεννήθηκε στο Καϊμακλί το 1869 και το 1888, σε ηλικία μόλις δεκαεννέα χρόνων, μετέβη, μαζί με τους Βαρνάβα και Καλλίνικο, στο Άγιο Όρος, όπου εκάρη μοναχός και μετονομάσθη Γρηγόριος. Στην Κύπρο επανέκαμψε το 1897, και εντάχθηκε στη νεοσύστατη αδελφότητα της Μονής Σταυροβουνίου, μετά από πρόσκληση του νέου κτήτορά της, Διονυσίου Χρηστίδη. Όπως σημειώνεται, υπήρξε ελεήμων και φιλόανθρωπος και διετέλεσε επίσης πνευματικός της Μονής, ενώ ασχολείτο και με τη γεωργία. Απεβίωσε στις 4 Μαΐου του 1932,

---

172. «Ἀδελφός κατά σάρκα Βαρνάβα καί Γρηγορίου. Ἦτο ἄνθρωπος πρᾶος, εἰρηνικός, ἐργατικός, ἀκτήμων. Εἶχε τό διακόνημα τοῦ ξυλουργοῦ καί ἠτοίμαζε τάς σανίδας διά τήν ἀγιογραφίαν τῶν εἰκόνων. Κατεγίνετο καί μέ ἄλλας ὑπηρεσίας τῆς Μονῆς, τύπος καί παράδειγμα γενόμενος τῶν Μοναχῶν, οἱ ὅποιοι πολύ τόν εὐλαβοῦντο καί τόν ἠγάπουν καί τόν ἐκαλοῦσαν μέ τό ὄνομα “ὁ παπποῦς”. Ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τῷ 1943». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 81.

173. «Αὐτάδελφος τοῦ Ἡγουμένου Βαρνάβα. Ἐμόνασε κατ' ἀρχάς μετά τοῦ ἐπίσης αὐταδέλφου των Καλλινίκου μοναχοῦ εἰς τήν Σκήτην τῆς Ἀγίας Ἄννης, ἐν Ἀγίῳ Ὄρει (καλύβη Ἀγίου Γεωργίου, νῦν ἀδελφότης Καρτσωναίων). Ἀπό τοῦ 1890 ἐκοινοβίασε μετά τῶν ἀδελφῶν του εἰς τήν Μονήν μας. Τό 1898 ἐχειροτονήθη ἱερεύς ὑπό τοῦ Κιτίου Κυρίλλου. Ἦτο καλλίφωνος καί ἄριστος γνώστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἐκοιμήθη κατά τάς ἡμέρας τοῦ Πάσχα περί τό 1933». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 76.

μετά από ολιγοήμερη ασθένεια¹⁷⁴.

Ας σημειωθεί ότι το έτος της χειροτονίας του είναι γνωστό και από τη βιογραφία του Ιερομόναχου Μακαρίου, για τον οποίο θα γίνει αναφορά στη συνέχεια. Όπως αναφέρεται, ο Γρηγόριος μετέβη τότε για τον λόγο αυτό στη γενέτειρα του Μακαρίου Ασγάτα, συνοδευόμενος από τον κατά σάρκα αδελφό του Βαρνάβα, και κατέλυσαν σε σπίτι θείου του μετέπειτα Σταυροβουνιώτη Ιερομόναχου. Στο μεταξύ, στο χωριό αφίχθη και ο Μητροπολίτης Κιτίου Κύριλλος στα πλαίσια περιοδείας του στην περιοχή, ο οποίος χειροτόνησε την επομένη τον Γρηγόριο. Η γνωριμία του δεκαεννιάχρονου τότε Μακαρίου με τους δύο μοναχούς υπήρξε καθοριστική για τη ζωή του, αφού εντυπωσιάστηκε από την απλότητα και την ταπείνωσή τους και θέλησε να ακολουθήσει το παράδειγμά τους, όπως και

---

174. «Τὴν 4ην τοῦ τρέχοντος Μαΐου, μετὰ νόσον ὀλιγοήμερον, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ, ἐν ἡλικίᾳ 63 ἐτῶν, ὁ ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου Ἱερομόναχος καὶ Πνευματικὸς Γρηγόριος... Καταγόμενος ὁ μακαρίτης ἐκ Καϊμακλίου καὶ κατὰ κόσμον Γεώργιος καλούμενος, μετέβη, τὸ 19ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγων, ἤτοι τὸ 1888, ὁμοῦ μετὰ τῶν δύο αὐταδέλφων αὐτοῦ, τοῦ νῦν Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου Βαρνάβα καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς αὐτῆς Μονῆς μοναχοῦ Καλλινίκου, εἰς ἹΑγιον Ὅρος, ὅπου καὶ ἐκάρη μοναχός, μετονομασθεὶς Γρηγόριος. Τὸ 1897, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ τότε Ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου Διονυσίου, ἐπανῆλθεν εἰς Κύπρον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ συγκατηριθμήθη μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς μέλεσιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου. Τὸ δὲ ἐπιὸν ἔτος προυβιάσθη εἰς Ἱερομόναχον καὶ Πνευματικὸν τῆς Μονῆς, διὰ χειρὸς τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Κιτίου Κυρίλλου». Βλ. Ἀνωνύμου, «Ἱερομόναχος καὶ Πνευματικὸς Γρηγόριος», *Ἀπόστολος Βαρνάβας* 4(1932)150-151. Επίσης βλ. *Ἐλευθερία*, 11.5.1932· *Φωνὴ τῆς Κύπρου*, 14.5.1932· *Νέα Ἰσότης*, 21.5.1932· *Κυπριακὸς Φύλαξ*, 18.5.1932, ὅπου παρέχεται ἐπίσης ἡ πληροφορία γιὰ ἐνασχόλησή του μετὰ τὸν ἐντοπισμὸ μεταλλευμάτων στὴ γύρω περιοχή τοῦ Σταυροβουνίου καὶ τὴν ἐκμετάλλευσή τους πρὸς ὄφελος τῆς Μονῆς.

πράγματι έγινε μετά από σύντομο χρονικό διάστημα¹⁷⁵.

Οι αυτάδελφοι Δαμασκηνός και Παΐσιος

Σύμφωνα με το χειρόγραφο των αναμνήσεων του Διονυσίου, γύρω στο 1899 εγκαταβίωσαν στη Μονή Σταυροβουνίου οι αυτάδελφοι Δαμασκηνός και Παΐσιος, γιοι του ιερέα της κοινότητας Αραδίππου Μιχαήλ¹⁷⁶. Αμφότεροι υπηρέτησαν σε διάφορα διακονήματα στη Μονή και άφησαν φήμη ενάρετων και καλών μοναχών, που τηρούσαν με σχολαστική ακρίβεια τα καθήκοντά τους. Το 1939, υπακούοντας σε σχετική προτροπή του τότε Τοποτηρητή του αρχιεπισκοπικού θρόνου Μητροπολίτη Πάφου (1930-1947) και μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Κύπρου (Ιούν.-Ιούλ. 1947) Λεοντίου, μετέβησαν μαζί με άλλους Σταυροβουνιώτες μοναχούς στη Μονή της Τροοδίτισσας, την οποία μετέτρεψαν σε κοινόβιο με βάση το αγιορείτικο τυπικό και προϊστάμενο τον Δαμασκηνό¹⁷⁷. Δυστυχώς, δύο χρόνια αργότερα, το βαρύ κλίμα των βουνών του Τροόδους κατέβαλε τον Δαμασκηνό, που προσεβλήθη από πνευμονία και απεβίωσε στις 13

---

175. «Κάποτε ὁ νῦν Ἡγούμενος Σταυροβουνίου Βαρνάβας καί ὁ ἀδελφός του παπᾶ Γρηγόρης - ἕνας τύπος ἔχων ὅλα τὰ χαρακτηριστικά ἑνός Τολστόη - εἶχαν πάει στήν Ἀσγάτα, ὅπου ἐλειτούργη ὁ Μητροπολίτης Κιτίου Κύριλλος, διά νά χειροτονηθῆ ὁ Γρηγόρης εἰς λειτουργόν. Ὁ Κύριλλος ἔμεινε στό σπίτι τοῦ πατρός Μακαρίου καί οἱ μοναχοί εἰς τοῦ θείου του. Εἰς τόν Μακάριον ἀπό τότε ἐμπήκεν ἡ μανία νά γίνῃ μοναχός». Βλ. Wideson, «Ο Πάτερ Μακάριος ο Ξεχρωτής», *Ελευθερία*, 3.4.1926. Το κείμενο του Wideson είχαμε αναδημοσιεύσει σε παλαιότερη εργασία μας. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Ταπεινοί κληρικοί των χρόνων της Αγγλοκρατίας», *Επετηρίδα Εταιρείας Κυπριακών Ιστορικών Σπουδών* 7(2005)198-202.

176. «Πρός τοῦτης ἑκατίκισαν καί ἕτερι δύο ἀυτάδελφι ἐκ τοῦ χορίου Ἀραδίππου τέκνα τοῦ Παπά Μηχαήλ τοῦς ὀπίους ἐπίησα μικροσχίμους τῷ 1900 μαρτίου 10, δίδους αὐτῆς τόν ἀρραβόνα τοῦ Μεγάλου σχήματος, ἡ ὀποῖη θέλουν γυνί καί μεγαλόσχιμη μετά τήν πρέπουσαν δωκιμασίαν τόν ὀπίον τὰ ὀνόματα ἡσί ταῦτα τοῦ μέν μεγαλιτέρου Δαμασκινού, τοῦ δέ μικροτέρου Παησίου». Βλ. *Ἐγγραφα καί Δημοσιεύματα* 4. Για την οικογένεια του πατέρα τους, παπά Μιχαήλ, βλ. Γιάγκου Κωνσταντινίδη, *Της Εκκλησίας υπηρετεί*, Αραδίππου 1988, σ. 11-14.

177. Για τη μετατροπή της Μονής Τροοδίτισσας σε κοινόβιο και τον ρόλο, που διαδραμάτισαν οι Δαμασκηνός και Παΐσιος βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Η Μονή της Τροοδίτισσας και η μετατροπή της σε κοινόβιο το 1939», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών* 31(2005)415-437.

Φεβρουαρίου 1942¹⁷⁸. Ο δε αυτάδελφός του, Παΐσιος, υποχρεώθηκε, μετά από κατηγορηματική προτροπή θεράποντος γιατρού, να εγκαταλείψει την περιοχή και να επιστρέψει στη Μονή Σταυροβουνίου, όπου το κλίμα ήταν ηπιότερο. Απεβίωσε το 1950¹⁷⁹.

Ο Ιερομόναχος Μακάριος

Ο Διονύσιος Χρηστίδης σημειώνει επίσης, ότι μετά την εγκαταβίωση των Δαμασκηνού και Παϊσίου στη Μονή Σταυροβουνίου προσήλθε σε αυτήν ακόμη ένας υποψήφιος μοναχός, τον οποίο, μετά από δοκιμασία ενός έτος, έκειρε μοναχό και μετονόμασε σε Μακάριο¹⁸⁰. Ο τελευταίος γεννήθηκε το 1879 στο χωριό Ασγάτα και, όπως έχει αναφερθεί, συνδέθηκε για πρώτη φορά με τους υπόλοιπους Σταυροβουνιώτες πατέρες το 1898, κατά τη χειροτονία του Ιερομόναχου Γρηγορίου. Το ίδιο έτος εγκατέλειψε τη γενέτειρά του και εντάχθηκε στη

178. Ιω. Τσικνοπούλλου, *Ἱερά Μονή της Τροοδιτίσης*, ό.π., σ. 91. Για τον Δαμασκηνό, ο Ηγούμενος της Μονής Σταυροβουνίου Αθανάσιος σημειώνει τα ακόλουθα: «Υποδειγματικός μοναχός. Ἐπί σειρά ἐτῶν διετέλεσεν Ἐπίτροπος τῆς Μονῆς. Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ τότε Τοποτηρητῆ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου Λεοντίου καί τῆ εὐλογίᾳ τῆς Μονῆς, ὁμοῦ μετά τοῦ κατά σάρκα ἀδελφοῦ του Παϊσίου μοναχοῦ καί τῶν Μελετίου ἱερομονάχου, Ματθαίου μοναχοῦ καί Ἰλαρίωνος μοναχοῦ, μετέβη μετά τῆς ἐν λόγῳ συνοδείας (ὡς προϊστάμενος αὐτῆς) κατά τό ἔτος 1940 εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Τροοδιτίσης καί ἐγκαθίδρυσαν τό ἐκεῖ ὑποδειγματικόν κοινόβιον. Παρέδωσε τήν ἀγίαν του ψυχὴν εἰς χεῖρας Κυρίου τήν 13ην Φεβρουαρίου 1942, εἰς ἡλικίαν 73 ἐτῶν, εὕρισκόμενος εἰς τό νοσοκομεῖον Πλατρῶν καί ἐνῶ ἔψελνε τό “Ἡσαΐα χόρευε”». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 81. Για τη ζωή του βλ. επίσης Πρωτοσυγκέλλου Δαμασκηνού, «Οι θεμελιωτές της κοινοβιακής ζωής της Μονής μας», στον τόμο: *Ἱεράς Μονῆς Τροοδιτίσης, Ἡ οὐσία του Ὁρθοδόξου μοναχισμοῦ*, Λεμεσός 1999, σ. 25-30.

179. «Ἀδελφός κατά σάρκα Δαμασκηνοῦ ἐκ τῆς Ἀραδίππου. Ἦτο πολύ πρόθυμος εἰς τās ἀκολουθίας, πρῶτος εἰς τήν ἐκκλησίαν, πρῶτος εἰς τās ἀγρυπνίας. Εἰς τήν διακονίαν ἦτο ἀκούραστος ἄνθρωπος καί βιαστής διά τήν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν. Ὑπήκοος μέχρι θανάτου. Ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τό 1950, ἐτῶν 80». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 81. Για τη ζωή του βλ. επίσης Πρωτοσυγκέλλου Δαμασκηνού, «Οι θεμελιωτές της κοινοβιακής ζωής της Μονής μας», ό.π., σ. 25-30.

180. «Ἐκινοβίασεν πρὸς τοῦτης καί ἕτερος ἐκ τοῦ χωρίου ἀσγάταν, υἱός Χριστοδούλου πιτταρί, τόν ὅπιον δοκιμάσας περίπου ἑνός ἔτους ὅς καί τοῦς πρωρριθέντας δῶν ἀδελφοῦς, ἐπίησα καί αὐτόν ὅς καί τοῦς ἀνωτέρω μικρόσχιμον (ἦτι ρασσευχήν) ὀνομάσας αὐτῶν Μακάριον». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα 4*.

συνοδεία του προαναφερθέντος Ιερομόναχου Παΐσιου, ο οποίος, μετά την αποχώρησή του από τη Μονή Σταυροβουνίου, διέμενε στη Μονή του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου. Φαίνεται, όμως, ότι ο Μακάριος δεν βρήκε στον Άγιο Γεώργιο την πνευματικότητα που αναζητούσε και έντεκα μήνες αργότερα κατέφυγε στη Μονή Σταυροβουνίου, όπου το 1900, όπως έμμεσα συμπεραίνεται, έλαβε το μικρό σχήμα του μοναχού. Δύο χρόνια αργότερα εκάρη μεγαλόσχημος και στη συνέχεια χειροτονήθηκε το 1905 Ιεροδιάκονος και το 1908 Ιερομόναχος¹⁸¹. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται από τον Ηγούμενο Βαρνάβα, η χειροτονία του Μακαρίου πραγματοποιήθηκε, όταν ο Μητροπολίτης Κιτίου Κύριλλος ζήτησε από την αδελφότητα να αναλάβει να τελεί τη θεία λειτουργία στις κοινότητες Αγία Άννα και Πυργά, που φαίνεται ότι στερούνταν εφημερίου¹⁸².

Ας σημειωθεί ότι στα 1906 προσήλθε στο Σταυροβούνι και ο μικρότερος αδελφός του Μακαρίου, Θεοδόσιος (1890-1960), ο οποίος σε μεταγενέστερο χρόνο χειροτονήθηκε ιερέας και υπηρέτησε σε διάφορα διακονήματα, όπως αυτά του εφημερίου, του ιερορράπτη και του ιεροψάλτη¹⁸³. Ο Θεοδόσιος συνδέθηκε με μία σημαντική πτυχή της ιστορίας της Μονής, που σχετίζεται με τη στάση της στο θέμα του Ημερολογίου, αφού το 1924, αμέσως μετά την απόφαση της Εκκλησίας της Κύπρου να ακολουθήσει το Νέο Ημερολόγιο, εστάλη από την αδελφότητα στα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας και Ιεροσολύμων για διαβουλεύσεις. Οι εκπρόσωποι των τελευταίων, μέσω του Θεοδοσίου, προέτρεψαν τότε την αδελφότητα να πειθαρχήσει στις αποφάσεις της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Κύπρου, ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία σχίσματος¹⁸⁴. Η Μονή εξέδωσε τότε στον τύπο σχετική ανακοίνωση, με την οποία γνωστοποιούσε στο κοινό, ότι οι γιορτές του καλοκαιριού του 1924 και η πανήγυρη του Τιμίου Σταυρού θα γιορτάζονταν

181. Για τα βιογραφικά στοιχεία του Μακαρίου βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ταπεινοί κληρικοί των χρόνων της Αγγλοκρατίας», *ό.π.*, σ. 172-180, 198-202.

182. «Ἐτερον ἱερέα ἐποιησάμεθα, τοῦ Πανιερ. Κιτίου ἀναγκάσαντος ὅπως λειτουργῶμεν ἐν Πυρκᾶ καί Ἄγ. Ἄννη, τόν Μακάριον, ὄν καί μεγαλόσχημον ἔκαμα». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 5.

183. «Αὐτάδελφος τοῦ ἱερομόναχου Μακαρίου. Προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν τὸ 1906. Ὑποδειγματικὸς ἱερεὺς καὶ καλλίφωνος ψάλτης, ἐσαγήνευε τοὺς προσκυνητὰς κατὰ τὰς ὥρας τῆς θείας λατρείας. Φιλόξενος εἰς τὸ ἔπακρον καὶ ταχύς εἰς διακονίαν, ἐξυπηρέτησε τὴν Μονὴν μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀφήσας μνήμην ἁγίου ἀνδρός. Ἐκοιμήθη τὴν παραμονὴν τοῦ Ἐυαγγελισμοῦ (24 Μαρτίου) τοῦ ἔτους 1960». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, *ό.π.*, σ. 79.

184. Γέροντος Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές*, *ό.π.*, σ. 21· Του ιδίου, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, *ό.π.*, σ. 48-49.

σύμφωνα με το Νέο Ημερολόγιο¹⁸⁵.

Ο Μακάριος υπήρξε ανάμεσα στους πλέον εξέχοντες μοναχούς της Μονής Σταυροβουνίου και για τον λόγο αυτό εστάλη τον Δεκέμβριο του 1911, μαζί με άλλους δύο συμμαναστές του, τους Ιλαρίων και Γεράσιμο, καθώς και τρεις δοκίμους, από τον τότε Μητροπολίτη Κιτίου Μελέτιο Μεταξάκη, για να επαναλειτουργήσει το ερειπωμένο μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου στον Μέσα Ποταμό. Η προσπάθεια αυτή, όμως, απέτυχε, με αποτέλεσμα, το 1916 να επιστρέψει στη Μονή της μετανοίας του, όπου και συνέχισε να υπηρετεί σε διάφορα διακονήματα. Μερικά χρόνια αργότερα, ο Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος κλήθηκε να βοηθήσει να ξεπεραστούν τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα, που αντιμετώπιζε η Μονή, λόγω και της γενικότερης ένδειας, η οποία μάστιζε την Κύπρο, και που έθεταν σε κίνδυνο τη λειτουργία της. Για τον λόγο αυτό εστάλη το 1923 στην Αμερική, όπου παρέμεινε για μία τριετία και διενήργησε εράνους ανάμεσα στους εκεί ομογενείς, σώζοντας έτσι τη Μονή από την καταστροφή¹⁸⁶.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο διακρινόμενος για την απλότητα και την αγαθότητά του Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος συνδέθηκε ιδιαίτερα με τον γυναικείο μοναχισμό, που άρχισε να αποκτά οργανωμένη μορφή στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Υπήρξε πνευματικός της αδελφότητας που δημιουργήθηκε στη Μονή της Μεταμόρφωσης στο Καϊμακλί στις αρχές του 20ού αιώνα, καθώς και της αδελφότητας του Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, που ήταν το πρώτο γυναικείο μοναστήρι, το οποίο αναγνωρίστηκε επίσημα από την Εκκλησία της Κύπρου, το 1949¹⁸⁷.

Εκτός από το διακόνημα του πνευματικού, ο Μακάριος υπηρέτησε επίσης ως ψάλτης, γραμματικός της Μονής και υπεύθυνος των εξωτερικών υποθέσεων της και πολλές φορές περιήρχετο τα χωριά του νησιού, για να λάβει παραγγελίες για εικόνες ή για να επιληφθεί διαφόρων ζητημάτων. Προς το τέλος της ζωής του δοκιμάστηκε από παρατεταμένη ασθένεια, την οποία υπέμεινε καρτερικά. Όταν δε προαισθάνθηκε το τέλος να πλησιάζει, μετέβη, περί τα τέλη Αυγούστου του 1957, κοντά στις πνευματικές του θυγατέρες, στον Άγιο Γεώργιο τον Αλαμάνο, όπου 185. «Αί έορταί, ώς καί ἡ πανήγυρις τῆς 14ης Σεπτεμβρίου, θά έορτασθῶσι ἐν τῇ Μονῇ [Σταυροβουνίου] κατά τό Νέον Ἡμερολόγιον». Βλ. *Νέον Ἔθνος*, 12.7.1924.

186. Για την προσπάθεια επαναλειτουργίας της Μονής του Μέσα Ποταμού και για τη μετάβαση του Μακαρίου στην Αμερική βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ταπεινοί κληρικοί των χρόνων της Αγγλοκρατίας», *ό.π.*, σ. 176-179.

187. Για τη συμβολή του Μακαρίου στην ανάπτυξη του γυναικείου μοναχισμού βλ. Πέτρου Στυλιανού, *Το Μοναστήρι της Μεταμόρφωσης στο Καϊμακλί*, Λευκωσία 1985, σ. 7, 11· Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, *ό.π.*, σ. 77· Κ. Κοκκινόφτα, «Ο γυναικείος μοναχισμός στην Κύπρο», *ό.π.*, σ. 52-60· Του ιδίου, «Ταπεινοί κληρικοί των χρόνων της Αγγλοκρατίας», *ό.π.*, σ. 176-177.

είχε ζήσει ως δόκιμος μοναχός στα τέλη του 19ου αιώνα. Εκεί απεβίωσε μετά από δεκαπέντε ημέρες, στις 10 Σεπτεμβρίου 1957. Ετάφη την ίδια μέρα στο Σταυροβούνι¹⁸⁸.

Άλλοι μοναχοί

Στο αυτοβιογραφικό του σημείωμα ο Διονύσιος αναφέρει ότι, εκτός από τους προαναφερθέντες μοναχούς, διαβιούσαν στη Μονή Σταυροβουνίου, από το 1900 περίπου, και τρεις νεαροί δόκιμοι, τους οποίους θα έκειρε μοναχούς, μετά την πρόγουσα δοκιμασία¹⁸⁹. Σύμφωνα με τον διάδοχό του Βαρνάβα, ο Διονύσιος έκειρε και τους τρεις μικρόσχημους μοναχούς, λίγο πριν από τον θάνατό του. Στη συνέχεια, όπως αναφέρει, ο ίδιος τους έκειρε μεγαλόσχημους. Σημειώνει ακόμη τα ονόματα δύο από αυτούς: των Κυρίλλου και Χρυσάνθου, ο οποίος στο μεταξύ είχε χειροτονηθεί Ιεροδιάκονος. Όμως, όπως αναφέρει, στη συνέχεια και οι τρεις αποσηματίστηκαν και επανήλθαν στις τάξεις των λαϊκών¹⁹⁰.

188. «Μικρόν τι μετά τό μεσονύκτιον τῆς παρελθούσης Τρίτης, ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 79 ἐτῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ἀγίου Γεωργίου Ἀλαμάνου, ἔνθα πρό ἐξηκονταετίας εἶχεν ἀσπασθῆ τόν μοναχικόν βίον, ἐπίλεκτον μέλος τῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, ὁ Ἱερομόναχος Μακάριος. Ἡ ὑγεία τοῦ Ἱερομονάχου Μακαρίου εἶχε προσφάτως ἐπιδεινωθῆ καί μετεφέρθη οὗτος πρό δεκαπενθημέρου, κατόπιν ἐπιθυμίας του, εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Καλογραιῶν Ἀγίου Γεωργίου Ἀλαμάνου, ὅπου αἱ μοναχαί παρέσχον εἰς αὐτόν, μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀδελφικήν περίθαλψιν καί παρηγορίαν, εἰς ἔνδειξιν τῆς βαθείας ἐκτιμήσεως καί εὐγνωμοσύνης των διά τας πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας, τας ὁποίας προσέφερον τόσοσν διά τήν ἴδρυσιν, ὅσον καί διά τήν ἐν γένει πρόοδον καί εὐημερίαν τῆς Μονῆς των. Ἡ σορός τοῦ ἀειμνήστου Σταυροβουνιώτου μοναχοῦ μετεφέρθη αὐθημερόν εἰς τήν Ἱεράν Μονήν Σταυροβουνίου, ὅπου μέσῳ ἐκδηλώσεων πένθους, ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος καί τῶν συγγενῶν, ἐτελέσθη ἡ κηδεία του, προϊσταμένου τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κιτίου κ. Ἀνθίμου». Βλ. *Ελευθερία*, 12.9.1957.

189. «Ἐχῶ πρός τοῦτης καί ἐτέρους τρίς δοκίμους κίνοβιάτας πρό δύῳ περίπου ἔτι δοκιμάζοντας εἰς τήν αὐτήν Μονήν τοῦς ὁπίους θέλω πηῖσι καί αὐτούς μοναχούς, ὅταν δοκιμασθῶσιν καλός». Βλ. *Ἐγγραφα καί Δημοσιεύματα* 4.

190. «Τούς τρεῖς τούτους μοναχούς δέν προέφθασε νά κάμη μεγαλοσχήμους ὁ ἡγούμενος ἡμῶν Διονύσιος, διότι τόν προέλαβεν ὁ θάνατος... Οὕτως δ' ἐγώ ἐποίησα μεγαλοσχήμους οὓς ὁ μακαρίτης εἶχε ποιήσει ρασοφόρους τῷ 1902, ἀφείς αὐτοῖς τά ἴδια ὀνόματα, ἐν εἰς Κύριλλος. Οὗτοι δέ πάντες ἤδη ἐλλείπουσι τῆς Μονῆς τῶν δύο ἀποσυρθέντων καί τοῦ γ' γενομένου καί ἱεροδιακόνου Χρυσάνθου ὠνομαζομένου, ἤδη δέ νεκροῦ ἀποστάντος πρό ὀλίγου τῆς Μονῆς». Βλ. *Ἐγγραφα καί Δημοσιεύματα* 4.

Φαίνεται ότι ο μη κατονομαζόμενος μοναχός είχε εγκαταλείψει τη Μονή πριν από το 1903, γιατί σε έγγραφο με τα ονόματα του συνόλου των μελών της αδελφότητας, που συντάχθηκε στις 6 Απριλίου του έτους εκείνου από τον εκτελεστή της διαθήκης του Διονυσίου, Νικόλαο Τουρμούση, το όνομά του απουσιάζει. Όπως αναγράφεται σε αυτό, η αδελφότητα αποτελείτο από οκτώ πατέρες: τους προαναφερθέντες Βαρνάβα, Γρηγόριο, Καλλίνικο, Δαμασκηνό, Παΐσιο και Μακάριο, καθώς και τους Κύριλλο και Ιεροδιάκονο Χρύσανθο, οι οποίοι, όπως έχει αναφερθεί, εγκατέλειψαν αργότερα τη Μονή¹⁹¹. Είναι πολύ πιθανόν βέβαια να διέμεναν στη Μονή και ορισμένοι δόκιμοι, οι οποίοι, όμως, δεν θεωρούνταν μέλη της αδελφότητας, γι' αυτό και δεν υπέγραψαν το σχετικό έγγραφο.

Στα «Απομνημονεύματα Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου», ο μετέπειτα Ηγούμενος Βαρνάβας αναφέρει τα ονόματα των πρώτων τεσσάρων μοναχών, οι οποίοι εγκαταβίωσαν στη Μονή, αφού ανέλαβε ο ίδιος την επιστασία της. Πρόκειται για τους Ιλαρίωνα, Διονύσιο, Κυπριανό και Κλήμεντα, οι οποίοι προσήλθαν στη Μονή μεταξύ των ετών 1905-1906. Όπως αναφέρει, μετά από την κατάλληλη δοκιμασία ρασοφόρεσαν και έγιναν μικρόσχημοι, και ακολούθως ο μεν Κυπριανός εκάρη μεγαλόσχημος και το 1907 χειροτονήθηκε Ιερομόναχος, ο δε Κλήμης χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος, το αμέσως επόμενο έτος, 1908¹⁹². Ας σημειωθεί, ότι την ίδια περίοδο εντάχθηκαν στις τάξεις των δοκίμων της Μονής Σταυροβουνίου και μερικοί άλλοι νέοι, οι οποίοι σε μεταγενέστερο χρόνο κάρηκαν μοναχοί και αποτέλεσαν μέλη της αδελφότητάς της. Ανάμεσά τους περιλαμβάνεται και ο μοναχός Γεννάδιος από το χωριό Βώνη, ο οποίος, σύμφωνα με την προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας, προσήλθε στη Μονή το 1903 και υπηρέτησε σε διάφορα διακονήματα, όπως αυτά του ιερορράπτη, του

---

191. Το έγγραφο φέρει τις κάτωθι υπογραφές: «Ν.Ι. Τουρμούσης, Βαρνάβας μοναχός, Δαμασκηνός μοναχός, Παΐσιος μοναχός, Γρηγόριος ιερομόναχος, Καλλίνικος μοναχός, Μακάριος μοναχός, Χρύσανθος μοναχός, Κύριλλος μοναχός». Βλ. Ν. Κυριαζή, *Ιστορικά ειδήσεις Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 25-26.

192. «Προσήλθον δ' επί τῆς ἡγουμενίας μου νεήλεις 1905 καί 1906, οὓς μετά δοκιμασίαν ἐποίησα ρασοφόρους, τούς δέ Ἰλαρίωνα, Διονύσιον, Κυπριανόν, γενόμενον εἶτα μεγαλόσχημον καί ἱερέα τῷ 1907, ὁμοίως Κλήμεντα γενόμενον τῷ 1908 διάκονον». Βλ. *Ἐγγραφα καὶ Δημοσιεύματα* 4.

υποδηματοποιού, του δενδροκόμου και του αμπελουργού. Απεβίωσε το 1968¹⁹³.

Ο μοναχός Ιλαρίων

Για τον μοναχό Ιλαρίωνα είναι γνωστό ότι, μετά από παράκληση του Μητροπολίτη Κιτίου Μελετίου Μεταξάκη, μετέβη, όπως έχει αναφερθεί, τον Δεκέμβριο του 1911, μαζί με τον Ιερομόναχο Μακάριο, τον μοναχό Γεράσιμο και τρεις δοκίμους, στη μέχρι τότε εγκαταλελειμμένη Μονή του Μέσα Ποταμού με σκοπό να την επαναλειτουργήσουν¹⁹⁴. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας της Μονής Σταυροβουνίου, ο Ιλαρίων εγκαταβίωσε σε μεταγενέστερο χρόνο στο Άγιο Όρος, όπου και απεβίωσε. Άλλες πληροφορίες για τη ζωή του απουσιάζουν¹⁹⁵.

Ο Ηγούμενος Διονύσιος Β΄

Ο Διονύσιος γεννήθηκε στο χωριό Γαλάτα το 1884¹⁹⁶, όπου και έμαθε τα πρώτα του γράμματα. Σύμφωνα με την προφορική παράδοση της αδελφότητας, το 1900, ή κατά μία δεύτερη εκδοχή το 1902, ο Διονύσιος εγκατέλειψε τις σπουδές του στο Παγκύπριο Διδασκαλείο, που αποτελούσε τμήμα του Παγκυπρίου Γυμνασίου, και ζήτησε να ενταχθεί στην αδελφότητα της Μονής Σταυροβουνίου. Ο προϊστάμενος Διονύσιος Χρηστίδης τον δέχθηκε στις τάξεις των δοκίμων, τον

193. «Ἐγεννήθη εἰς τό χωρίον Βώνη, προσῆλθεν εἰς τήν Μονήν ὡς δόκιμος τό 1903, ἐτῶν 22. Γενόμενος Μοναχός ἠργάζετο τήν ραπτικήν καί ἦτο καί ὑποδηματοποιός. Ἠργάσθη καί ἄρκετά χρόνια ὡς δενδροκόμος καί ἀμπελουργός. Ἦτο πολύ ἐπιμελής καί τυπικός εἰς ὅλας τάς ὑπηρεσίας τῆς Μονῆς καί εὐσυνείδητος. Ἀπεβίωσε τήν 14ην τοῦ Μαρτίου μηνός τό 1968, ἐτῶν 87». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 81-82.

194. «Τρεῖς φιλόπονοι καί φιλότιμοι Μοναχοί Μακάριος, Ἰλαρίων καί Γεράσιμος τῆς κοινοβιακῆς Ἀδελφότητος τοῦ Σταυροβουνίου, ἐγκαταστάντες ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Μονῆς, ἀγωνίζονται ὑπό τήν χειραγωγίαν τοῦ Μητροπολίτου πρὸς ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς, τῇ συνδρομῇ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν». Βλ. Ανωνύμου, «Χρονικά», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 2(1912)413. Για τα σχετικά με τον χρόνο μετάβασης και διαμονής τους στη Μονή βλ. τα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως στα περί του Ιερομόναχου Μακαρίου.

195. Μαρτυρία Γέροντος Αθανασίου, Ηγουμένου Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου (Νοέμβριος 2007).

196. Το ακριβές έτος της γέννησής του δίνεται σε δημοσίευμα, που γράφτηκε με την ευκαιρία του θανάτου του, για το οποίο θα γίνει αναφορά στη συνέχεια.

έστειλε, όμως, ρασοφόρο να ολοκληρώσει τις σπουδές του¹⁹⁷. Τελικά, όπως έχει αναφερθεί, επανεγκαταβίωσε στη Μονή μεταξύ των ετών 1905-1906, και στη συνέχεια εκάρη μεγαλόσχημος μοναχός, μετά την πρέπουσα δοκιμασία.

Ο Διονύσιος υπήρξε πρότυπο ενάρετου και ευλαβέστατου μοναχού και καλού αγιογράφου. Υπήρξε άνθρωπος προσευχής, ταπεινός και ακολουθούσε για λόγους άσκησης ένα ιδιαίτερα σκληρό πρόγραμμα νηστείας, όπου το αρτύσιμο φαγητό ήταν μόνο το λαδερό, γι' αυτό και απείχε, όχι μόνο από το κρέας, αλλά και από πολλά άλλα είδη, όπως γαλακτομικά προϊόντα, αυγά και ψάρια¹⁹⁸. Μαζί με τον αδελφό του, Ιερομόναχο Στέφανο (1896-1978), ο οποίος προσήλθε στη Μονή το 1910 και εκάρη μοναχός μερικά χρόνια αργότερα, αγιογράφησαν εικόνες για πολλούς ναούς της Κύπρου, καθώς και τις τοιχογραφίες του ναού της γενέτειράς τους, Παναγίας Οδηγήτριας, που κτίστηκε το 1930¹⁹⁹. Ας σημειωθεί, ότι ο Στέφανος χειροτονήθηκε Ιερομόναχος το 1931²⁰⁰ και υπήρξε επίσης υπόδειγμα καλού και ενάρετου μοναχού. Εργάστηκε με ευσυνειδησία στα διάφορα διακονήματα που κατά καιρούς του ανετίθεντο, όπως αυτά της κατασκευής κεριών και θυμιάματος

---

197. «Ἐγεννήθη εἰς Γαλάταν καί ἔτυχεν ἰκανῆς μορφώσεως διά τήν ἐποχὴν του, φοιτήσας εἰς τό τότε λειτουργοῦν Ἱεροδιδασκαλεῖον Λευκωσίας. Προσηλθεν εἰς τήν Μονήν Σταυροβουνίου τό 1900, προτοῦ ἀκόμη τελειώσῃ τό Ἱεροδιδασκαλεῖον, διά νά μονάσῃ. Ἄλλ' ὁ Γέροντας Διονύσιος ὁ Α΄, τόν ἔστειλε ρασοφόρον καί ἔτελείωσεν τὰς σπουδὰς του». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 54. Επίσης βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές*, ὁ.π., σ. 20· Του ἰδίου, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, ὁ.π., σ. 31. Δεν έχουμε, δυστυχώς, υπόψη μας το λαϊκό του όνομα, ώστε να αναζητήσουμε από τους καταλόγους των αποφοίτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου και Διδασκαλείου το ακριβές έτος της αποφοίτησής του.

198. Εκτός από τις προαναφερθείσες αναφορές, για τη ζωή του Διονυσίου βλ. επίσης Ηγουμένου Γερμανού Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 41· Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ο Ηγούμενος Διονύσιος ο Β΄ (1948-1952)», *Ο Ζωοποιός Σταυρός* 29(1986)3 [= *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 23(1987)51]· *Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου*, *Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 168-169.

199. Παπά Ανδρέα Κουλέντη, *Οι βυζαντινοί ναοί της Γαλάτας*, Λευκωσία 1966, σ. 24, 43.

200. Ανωνύμου, «Χρονικά», *Απόστολος Βαρνάβας* 3(1931)173.

και της προετοιμασίας των προσφώνων για την τέλεση της θείας λειτουργίας²⁰¹.

Μετά τον θάνατο του Ηγουμένου Βαρνάβα, ο Διονύσιος ανέλαβε την ηγουμενία, διακόνημα στο οποίο προχειρίστηκε, στις 7 Οκτωβρίου 1948, από τον τότε Μητροπολίτη Κιτίου (1948-1950) και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπο Κύπρου (1950-1977) Μακάριο Γ´²⁰². Δεν θέλησε, όμως, λόγω ταπείνωσης, όπως και ο προκάτοχός του Βαρνάβας, να λάβει ιερατικό σχήμα, αλλά αρκέστηκε στο μέγα και αγγελικό σχήμα του μοναχού. Απεβίωσε την 1η Ιουνίου 1952 και ετάφη χοροστατούντος του Μητροπολίτη Κιτίου (1951-1973) Ανθίμου και παρόντος του Ηγουμένου Μαχαιρά Ελπιδίου, παλαιού Σταυροβουνώτη μοναχού²⁰³.

Ο Ιερομόναχος Κυπριανός

Ο Κυπριανός, σύμφωνα με το προαναφερθέν έγγραφο του μετέπειτα Ηγουμένου Βαρνάβα, προσήλθε στη Μονή Σταυροβουνίου το 1905 και στη συνέχεια, μετά την πρέπουσα δοκιμασία, εκάρη μοναχός. Ακολούθως, το 1907, χειροτονήθηκε Ιερομόναχος και αργότερα χειροθετήθηκε πνευματικός. Όπως διασώθηκε στην προφορική παράδοση των μελών της αδελφότητας και στις αφηγήσεις των πνευματικών του τέκνων, υπήρξε πρότυπο ασκητικότητας μοναχού και είχε φήμη άριστου εξομολόγου, γεγονός που συνέτεινε, ώστε μεγάλος αριθμός πιστών να προσέρχεται στη Μονή για στήριξη και πνευματική

201. «Αυτάδελφος τοῦ Ἡγουμένου Διονυσίου Β΄, προσῆλθεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν Μονὴν τὸ 1910. Ἐξέμαθε τὴν ἀγιογραφίαν καὶ ὁ ὑπερβολικὸς του ζῆλος διὰ τὴν μετάνοιάν του τὸν κατέστησε “ζωὴν τοῦ μοναστηριοῦ”. Ἦτο ἀεικίνητος καὶ ἐγένετο θυσία διὰ τὸ καλὸν τῆς Μονῆς. Ἐκοιμήθη τῇ 14ῃ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1978 εἰς ἡλικίαν 82 ἐτῶν». Βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ὁ.π., σ. 79.

202. «Σήμερον ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Κιτίου θά χειροτονήσῃ εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Σταυροβουνίου τὸν νέον τῆς Ἡγούμενον, κ. Διονύσιον». Βλ. *Πάφος*, 7.10.1948.

203. «Ἀφωσιωμένος λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου, ὁ Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου Διονύσιος, ἀπεβίωσεν τὴν 04.30μ.μ. ὥραν τῆς παρελθούσης Κυριακῆς, ἐν ἡλικίᾳ 68 ἐτῶν. Ἡ κηδεία τοῦ ἐκλιπόντος Ἡγουμένου ἐγένετο τὴν ἐπαύριον ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ Ἁγίας Βαρβάρας Σταυροβουνίου, προϊσταμένου τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου κ. Ἀνθίμου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου Μαχαιρᾶ κ. Εἰρηναίου. Τὴν κηδείαν παρηκολούθησεν πολὺς κόσμος ἐκ τῶν πέριξ χωρίων. Ὁ μεταστάς κατήγετο ἐκ Γαλάτας Σολέας, εἶχε δέ μεταβεῖ εἰς τὴν Μονὴν Σταυροβουνίου, διὰ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸ ὑψηλὸν λειτούργημα του ἐν ἡλικίᾳ 19 ἐτῶν, ὧν τελειόφοιτος τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου. Τὴν διεύθυνσιν τῆς Μονῆς ἀνέλαβε, τὸ 1948, διαδεχθεὶς τὸν ἀείμνηστον Βαρνάβαν». Βλ. *Ελευθερία*, 4.6.1952.

ενίσχυση²⁰⁴.

Ο Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος γεννήθηκε στο χωριό Δάλι το 1878 και το λαϊκό του όνομα ήταν Κυριάκος Γεωργαλλή ή Χατζηγεωργαλλή²⁰⁵. Αρχικά φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο της γενέτειράς του, όπου και φανερώθηκαν τα πολλά φυσικά του χαρίσματα, αφού από πολύ μικρός μπορούσε να διαβάζει και να ερμηνεύει με άνεση θεολογικά συγγράμματα, όπως το γνωστό βιβλίο «Αμαρτωλών Σωτηρία» του Μοναχού Αγαπίου του Κρητός. Στη συνέχεια φοίτησε στο Σχολαρχείο της Λευκωσίας, όπου ολοκλήρωσε τις σπουδές του το 1892. Ήταν δηλαδή αρκετά μορφωμένος για την εποχή, αφού ελάχιστα παιδιά που κατάγονταν από χωριά της κυπριακής υπαίθρου, κατάφερναν να αποφοιτήσουν από τα λιγοστά Σχολαρχεία του νησιού. Ακολούθως επέστρεψε στο Δάλι, όπου ασχολήθηκε με γεωργικές εργασίες, μέχρι που εγκαταβίωσε στη Μονή Σταυροβουνίου, για να εξελιχθεί στη συνέχεια σε έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του κυπριακού μοναχισμού του 20ού αιώνα.

Ο Κυπριανός εφάρμοζε αυστηρότατο πρόγραμμα, που περιλάμβανε τέσσερις ώρες καθημερινό ύπνο και όλες τις υπόλοιπες αφιερωμένες στην εργασία, μελέτη και συνεχή προσευχή. Το γεγονός αυτό συνέτεινε ώστε να αποκτήσει πολλά πνευματικά χαρίσματα και να μπορεί να ανατέμνει τον εσωτερικό κόσμο όσων κατέφευγαν κοντά του για εξομολόγηση. Πολλοί από αυτούς υποστήριζαν ότι είχε αποκτήσει το προορατικό χάρισμα, αφού με σχετική ευκολία εξερευνούσε «με τους σπινθηροβόλους διορατικούς οφθαλμούς του» τα μύχια των σκέψεών τους και τους οδηγούσε «σε δρόμους μετανοίας και σωτηρίας». Γι' αυτόν, όπως και τον Ηγούμενο Διονύσιο Β', το αρτύσιμο φαγητό ήταν μόνο το λαδερό, ενώ η ακτημοσύνη του υπήρξε παροιμιώδης, αφού ουδέποτε επεδίωξε να αποκτήσει οτιδήποτε, που θα διευκόλυνε τη ζωή του, και κυκλοφορούσε πάντοτε

204. Για τη ζωή του Κυπριανού βλ. Ηγούμενου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ιερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης (1878-1955)», *Ζωοποιός Σταυρός* 91-94(1995-1999)382-387, όπου και διεξοδική αναφορά των πολλών πνευματικών χαρισμάτων του. Ας σημειωθεί, ότι το ακριβές έτος 1905 της προσέλευσής του στη Μονή Σταυροβουνίου αναφέρεται από τον Ηγούμενο Αθανάσιο, ο οποίος διασώζει την προφορική παράδοση της αδελφότητας, ενώ, όπως έχει αναφερθεί, ο Ηγούμενος Βαρνάβας αναφέρεται γενικά στα έτη 1905-1906 για την εγκαταβίωση του Κυπριανού και των άλλων τριών μοναχών στη Μονή.

205. Το έτος της γέννησής του εξάγεται έμμεσα από αγγελτήριο του θανάτου του σε εφημερίδα της εποχής, όπου σημειώνεται ότι απεβίωσε σε ηλικία 77 χρόνων. Βλ. *Κύπρος*, 7.2.1955. Επίσης, προσδιορίζεται από επιστολή, ημερομηνίας 6 Σεπτεμβρίου 1946, που απέστειλε ο Μητροπολίτης Πάφου Λεόντιος στον Πρόξενο της Ελλάδας στην Κύπρο Α. Κουντουριώτη, όπου αναφέρεται ότι ήταν τότε 68 χρόνων. Στην ίδια επιστολή παρατίθεται και το λαϊκό όνομα και επίθετό του, Κυριάκος Γεωργαλλή. Βλ. *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 10.

με ένα τριμμένο ράσο και παντόφλες, αντί για παπούτσια. Επίσης, λειτουργούσε καθημερινά με πολλή ευλάβεια και κατάνυξη και ζούσε ασκητικότερα και με αυταπάρνηση. Στις δε μακρές μοναστηριακές ακολουθίες παρευρισκόταν πάντοτε όρθιος και ουδέποτε καθόταν, παρά τη σωματική καταπόνησή του στις διάφορες γεωργικές ασχολίες. Ακόμη, ήταν βαθύς γνώστης της λεγόμενης νοεράς προσευχής και πολλές φορές αποσυρόταν στο παρακείμενο δάσος της Αγίας Βαρβάρας, όπου προσευχόταν με θέρμη. Αναφέρεται επίσης, πως είχε βαθειά γνώση των θεολογικών συγγραμμάτων και των πατερικών κειμένων, που αποτελούσαν οδοδείκτη της ταπεινής και ενάρετης ζωής του²⁰⁶.

Όπως πληροφορούμαστε από σχετικό δημοσίευμα στον τύπο, ο Κυπριανός εστάλη, το 1921, από τον Ηγούμενο Βαρνάβα, μαζί με τον επίσης Σταυροβουνιώτη μοναχό Κύριλλο από τον Άγιο Ιωάννη του Αγρού, στις Καρυές του Αγίου Όρους, όπου διδάχθηκαν αγιογραφία από τον Γέροντα Χρυσόστομο. Δύο χρόνια αργότερα, στα τέλη Σεπτεμβρίου - αρχές Οκτωβρίου 1923, αμφότεροι επέστρεψαν στην Κύπρο οπότε και προβλήθηκαν από αρθρογράφο εφημερίδας της εποχής ως πολύ καλοί αγιογράφοι²⁰⁷. Στη συνέχεια, όμως, ο Κύριλλος επέστρεψε στο Άγιο Όρος και εγκαταβίωσε στην Καλύβη του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, στα Κατουνάκια, όπου και έζησε μέχρι το τέλος της ζωής του²⁰⁸. Ας σημειωθεί, ότι ο Κυπριανός είχε λάβει τα πρώτα μαθήματα αγιογραφίας από τον

206. «Ἐχειροτονήθη Ἱερομόναχος, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἱεουργῶν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ κατανύξεως. Εἶχε μεγάλην αὐταπάρνησιν εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἦτο ἀγωνιστὴς καὶ ἄριστος πνευματικὸς, ὀξύς εἰς τὸν νοῦν, πολὺπειρος, πολυμαθὴς, γνώστης τῶν γραφῶν, κατεῖχε πᾶσαν γνῶσιν τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῶν Ἀγίων Συνόδων καὶ τοὺς λόγους καὶ συγγράμματα τῶν Ἀγίων Πατέρων. Ἦτο ἐπιστήμων πεπειραμένος καὶ πεφωτισμένος, πάσῃ ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ ἐστολισμένος». Βλ. Ηγουμένου Γερμανού Σταυροβουνιώτη, *Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, σ. 40. Επίσης βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ἱερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης», *ὁ.π.*, σ. 382-387.

207. «Δύο Ἱερομόναχοι τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, οἱ Ὀσιολογιώτατοι Κυπριανός καὶ Κύριλλος, ἀφίχθησαν ἐξ Ἀγίου Ὄρους, ὅπου μετέβησαν πρό δύο ἐτῶν διὰ νά περατώσωσι τὰς σπουδὰς των ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ. Ἐδιδάχθησαν οὗτοι ὑπὸ τοῦ Γέροντος μοναχοῦ Χρυσοστόμου τὴν ἀγιογραφίαν εἰς τὰς Καρυάς. Συνιστῶμεν αὐτούς θερμῶς εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιτροπὰς τῆς Νήσου». Βλ. *Ελευθερία*, 6.10.1923. Ας σημειωθεί, ότι ο Κύριλλος δεν ήταν Ἱερομόναχος, ἀλλὰ ἀπλὸς μοναχός.

208. Για τον Κύριλλο βλ. Ηγουμένου Γερμανού Σταυροβουνιώτη, *Ἱερά Μονή Σταυροβουνίου*, σ. 41· Γέροντος Ιωσήφ, *Ὀσίων μορφῶν αναμνήσεις*, *ὁ.π.*, σ. 67-69, όπου όμως αναφέρεται ότι παρέμεινε στο Άγιο Όρος και δεν επέστρεψε με τον Κυπριανό στην Κύπρο.

Ηγούμενο Βαρνάβα, οπότε για κάποιο διάστημα διακόνησε στο αγιογραφικό εργαστήρι της Μονής και ζωγράφισε μερικές εικόνες, όπως αυτές του Αγίου Λαζάρου (1914) και της Σύναξης των Αγίων (1915)²⁰⁹.

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση της αδελφότητας, εκτός από τη μαθητεία τους στον Γέροντα Χρυσόστομο, ο μεν Κυπριανός διέμεινε για κάποιο διάστημα στη Μονή της Σίμωνος Πέτρας, ο δε Κύριλλος κατέφυγε στην Καλύβη του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, στα Κατουνάκια, όπου, όπως έχει αναφερθεί, έζησε αργότερα μέχρι το τέλος της ζωής του. Στο αγιορείτικο μοναστήρι, ανατέθηκαν στον Σταυροβουνιώτη Ιερομόναχο τα διακονήματα του εφημερίου και του υπεύθυνου του ευπρεπισμού του καθολικού και των παρεκκλησιών, τα οποία του επέτρεψαν να διαθέτει ελεύθερο χρόνο, που αξιοποίησε με συστηματική μελέτη θεολογικών συγγραμμάτων. Ανάμεσα στα άλλα, την περίοδο αυτή μελέτησε και τα Πρακτικά των Οικουμενικών Συνόδων, τα οποία κατάφερε να αποστηθίσει και να θυμάται με λεπτομέρεια. Ένα χρόνο αργότερα εγκατέλειψε τη Σιμωνόπετρα και κατέφυγε στην Καλύβη του Αγίου Γερασίμου, στα Κατουνάκια, κοντά στον φημισμένο Γέροντα ησυχαστή Καλλίνικο (1853-1930)²¹⁰, όπου παρέμεινε για έξι μήνες. Όπως αναφέρεται σχετικά, όταν επέστη ο καιρός για επιστροφή τους στην Κύπρο, ο Κυπριανός, επειδή αμφιταλαντευόταν αν έπρεπε να παραμείνει στον Άθωνα, όπου τον έλκυε η πνευματικότητά του, εμπιστεύτηκε τη Θεία Πρόνοια και έγραψε τις δύο επιλογές του σε χαρτάκια, τα οποία έθεσε πίσω από την εικόνα της Θεοτόκου. Μετά δε από θερμή προσευχή, πήρε το ένα, που, όπως διαπίστωσε, έγραφε το όνομα της Μονής Σταυροβουνίου, οπότε και επανήλθε στην Κύπρο. Ας σημειωθεί, ότι, όπως διηγήθηκε σε νεότερους μοναχούς, καθοδόν επισκέφθηκε την Αίγινα και προσκύνησε τον νεοφανέντα Άγιο Νεκτάριο, το λείψανο του οποίου είχε βρεθεί άφθαρτο και ευωδιάζον²¹¹.

Στα χρόνια, που ακολούθησαν, ο Κυπριανός με το πρακτικό του πνεύμα βοήθησε σε μεγάλο βαθμό τη Μονή να ξεπεράσει τη σωρεία των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε, εξαιτίας των δύσκολων συνθηκών της εποχής. Σε συνεργασία με τον Ηγούμενο Βαρνάβα, μερίμνησε αρχικά για τη συστηματική λειτουργία αγιογραφικού εργαστηρίου στη Μονή, γεγονός που επέτρεπε στην

209. Φωτογραφίες των εικόνων αυτών είναι δημοσιευμένες στον τόμο *Ιεράς Μονής Σταυροβουνίου, Η Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 217.

210. Για τον Γέροντα Καλλίνικο βλ. Αρχιμανδρίτη Χερουβείμ, *Καλλίνικος Ησυχαστής*, Αθήνα 1993.

211. Για τα σχετικά περί της διαμονής του στο Άγιο Όρος βλ. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ιερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης», ό.π., σ. 383. Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο εντοπισμός του προαναφερθέντος δημοσιεύματος διορθώνει την εκ παραδόσεως αναφορά για μετάβασή των Κυπριανού και Κυρίλλου στο Άγιο Όρος το 1924 και επιστροφή στην Κύπρο μόνο του Κυπριανού, το 1926.

ύπαρξη ενός σταθερού εισοδήματος. Στη συνέχεια, στήριξε την προσπάθεια δημιουργίας νέων κήπων, όπου παράγονταν τα αναγκαία προϊόντα για τη συντήρηση των πατέρων, και συνέβαλαν στην οικονομική αυτάρκειά της.

Οι ενέργειές του αυτές συνέτειναν στη διατήρηση της ησυχαστικής παράδοσης στη Μονή, που ετίθετο σε κίνδυνο, εξαιτίας των πολλών περισπασμών που δημιουργούσε στην πνευματική ζωή της αδελφότητας η ενασχόληση με εξωτερικές εργασίες. Το τελευταίο συνέβαινε λόγω των οικονομικών συνθηκών των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, που υποχρέωναν πολλούς από τους πατέρες να καταφεύγουν στα χωριά και στις πόλεις του νησιού, για να πωλήσουν γεωργοκτηνοτροφικά προϊόντα, να αγιογραφήσουν τοιχογραφίες σε ναούς, και πολλά άλλα. Τελικά, με την ίδρυση αγιογραφικού εργαστηρίου και τη δημιουργία κήπων, όπως ήταν η εισήγηση του Σταυροβουνιώτη Ιερομόναχου, η αδελφότητα κατάφερε να δημιουργήσει την απαραίτητη υποδομή για την κάλυψη των οικονομικών αναγκών της και να αποφεύγει τα προβλήματα από τη συχνή επαφή της με «τον κόσμο»²¹².

Οι πολλές γνώσεις του Κυπριανού σε θέματα γύρω από τη γεωπονία, τη δένδροκομία, την κτηνοτροφία και τη μελισσοκομία βοήθησαν τα μέγιστα στη βελτίωση των συνθηκών καλλιέργειας, και συνέβαλαν στην αύξηση της γεωργικής παραγωγής, με προφανή τα οφέλη για τη Μονή. Ο ίδιος εργαζόταν σκληρά στην καλλιέργεια της γης και στη συγκομιδή των καρπών, προσφέροντας έμπρακτο παράδειγμα στους νεότερους μοναχούς. Όπως διασώθηκε στη μνήμη αυτών που τον γνώριζαν, κατά τη διάρκεια της καθημερινής εργασίας του προσευχόταν αδιαλείπτως και φύλαγε με πολλή προσοχή τον λόγο και τις αισθήσεις του. Απέφευγε να συμμετέχει σε συνομιλίες και συζητήσεις, εκτός αν ήταν για κάτι πνευματικό και αυτό μόνο στις περιπτώσεις, που ερωτάτο.

Η πολλή προσοχή που επέβαλλε στον εαυτό του σε ζητήματα αισθήσεων αποτυπώνεται στο ακόλουθο περιστατικό, όπως διασώθηκε στη μνήμη μελών της αδελφότητας της Μονής: Για μια μεγάλη χρονική περίοδο ο Κυπριανός εργαζόταν στα μοναστηριακά κτήματα στους πρόποδες του Σταυροβουνίου, όπου απασχολούνταν επίσης και λαϊκοί εργάτες, οι οποίοι διέμεναν σε παρακείμενες καλύβες ή πηγαινοέρχονταν στα χωριά τους. Ένας από αυτούς είχε μαζί και τη σύζυγό του, η οποία μεριμνούσε για την ετοιμασία του μεσημεριανού φαγητού των εργαζομένων, ανάμεσα στους οποίους περιλαμβάνόταν και ο Κυπριανός. Αργότερα, όταν ο τελευταίος επέστρεψε στο Σταυροβούνι μετά το 1944, που απεσύρθη από τις αγροτικές εργασίες, η γυναίκα προσήλθε για εξομολόγηση, οπότε διαπίστωσε ότι ο Κυπριανός δεν την είχε αναγνωρίσει, αφού ποτέ δεν είχε επιτρέψει στον εαυτό του να περιεργαστεί τα χαρακτηριστικά του προσώπου της,

212. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ιερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης», *ό.π.*, σ. 383. Επίσης βλ. Γέροντος Ιωσήφ, *Πατερικές μορφές*, *ό.π.*, σ. 29-30· Του ίδιου, *Οσίων μορφών αναμνήσεις*, *ό.π.*, σ. 59-60.

παρά το γεγονός ότι κινούνταν στον ίδιο χώρο για περισσότερο από πέντε τουλάχιστον χρόνια²¹³.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι ο Μητροπολίτης Πάφου και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Λεόντιος, ο οποίος σύχναζε κατά καιρούς στο Σταυροβούνι²¹⁴, σεβόταν σε μεγάλο βαθμό τον Κυπριανό και τον είχε πνευματικό του. Σύμφωνα με αφήγησή του σε πατέρες της Μονής, είχε αξιωθεί να τον δει κατά τη θεία λειτουργία «νά λειτουργῆ μέσα εἰς τό ἄκτιστον φῶς καί νά αἰωρεῖται μίαν σπιθαμῆν ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους». Τους παρακάλεσε, όμως, να μην αναφέρουν οτιδήποτε για να μην τον σκανδαλίσουν. Η αγάπη του αυτή φαίνεται και από αφιέρωση σε βιβλίο που του προσέφερε και το οποίο φυλάσσεται σήμερα στη βιβλιοθήκη της Μονής: «Δῶρον εἰς τόν φίλον μου Ἅγιον Ἱερομόναχον Κυπριανόν τοῦ Σταυροβουνίου / †Ο Πάφου Λεόντιος, 1944 / ἀνθ' ὧν εὐεργετήθην ὑπό τῶν εὐχῶν τῆς Αὐτοῦ Ἁγιότητος»²¹⁵.

Ο Κυπριανός επέδειξε επίσης, όπως και ο συνασκητής του Μακάριος, ιδιαίτερη αγάπη για τον γυναικείο μοναχισμό, που είχε αρχίσει να αναπτύσσεται, κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα²¹⁶. Σώζεται επιστολή, ημερομηνίας 14 Φεβρουαρίου 1941, του Μητροπολίτη Πάφου Λεοντίου προς τον Ηγούμενο Βαρνάβα και τους πατέρες της Μονής Σταυροβουνίου, με την οποία του ανέθεσε και επισήμως τα καθήκοντα του πνευματικού, τόσο των μοναζουσών της Μονής της Μεταμόρφωσης Καϊμακλίου, όσο και αυτών, οι οποίες είχαν συγκεντρωθεί, στα μέσα της δεκαετίας του 1930, στη Μονή του Αγίου Αντωνίου στη Δερύνεια. Στην ίδια επιστολή ο Λεόντιος ζητούσε από την αδελφότητα της Μονής να απαλλάξει τον Κυπριανό από τα άλλα διακονήματά του, ώστε απερίσπαστος να αφοσιωθεί επίσης στην καθοδήγηση των μοναχών του Σταυροβουνίου και της Τροοδίτισσας, που, όπως αναφέρθηκε, είχε στελεχωθεί από το 1939 από Σταυροβουνιώτες

213. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ἱερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης», *ό.π.*, σ. 385.

214. Η μεγάλη αγάπη του για τη Μονή Σταυροβουνίου φαίνεται ήδη από την εποχή της εκλογής του στον μητροπολιτικό θρόνο Πάφου, το 1930, οπότε, μόλις αφίχθη από την Αμερική και πριν την ενθρόνισή του, μετέβη στη Μονή για να ησυχάσει και να προσευχηθεί. Βλ. *Κυπριακός Φύλαξ*, 6.8.1930. Για τις επισκέψεις του στο Σταυροβούνι πληροφορούμαστε επίσης από σκόρπια δημοσιεύματα στον κυπριακό τύπο, όπως για παράδειγμα το 1933, που προέστη ολονύκτιας αγρυπνίας. Βλ. Ανωνύμου, «Χρονικά», *Απόστολος Βαρνάβας* 5(1933)107.

215. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, «Ἱερομόναχος Κυπριανός Σταυροβουνιώτης», *ό.π.*, σ. 387.

216. Λ.Ν., «Ο Γέρων Κυπριανός Σταυροβουνιώτης, ο θεοφόρος πνευματικός», *Ορθόδοξη Μαρτυρία* 9(1983)35-39, όπου δημοσιεύεται επίσης αφήγηση πνευματικής θυγατέρας του, μοναχής τότε στον Άγιο Αντώνιο.

μοναχούς²¹⁷.

Ας σημειωθεί, ότι ο Κυπριανός αντιμετώπισε με πολλή επιφύλαξη την εισαγωγή του Νέου Ημερολογίου, και παρά το γεγονός ότι πειθάρχησε στην απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Κύπρου για την αποδοχή του, εντούτοις κατά καιρούς εκφραζόταν με θετικά σχόλια για το Παλαιό. Ειδικότερα, στα μέσα της δεκαετίας του 1930, φαίνεται ότι συμμετείχε σε σχετικές συζητήσεις που διεξάγονταν για το θέμα και τοποθετείτο υπέρ του Παλαιού Ημερολογίου, με αποτέλεσμα ο Λεόντιος, παρά τον σεβασμό που του έτρεφε, να τον καλέσει με επιστολή, ημερομηνίας 15 Οκτωβρίου 1935, να είναι πιο προσεκτικός²¹⁸.

Επίσης, από άλλη επιστολή, ημερομηνίας 9 Νοεμβρίου 1935, που έστειλε ο Αρχιμανδρίτης της Μητρόπολης Κιτίου Μακάριος Μαχαιριώτης (1885-1941) προς τον Λεόντιο, πληροφορούμαστε ότι ο Κυπριανός επηρέαζε με τη στάση του στο Ημερολόγιο αρκετούς μοναχούς και προσκυνητές. Στην ίδια επιστολή, ο Μακάριος σημείωνε ακόμη, ότι ο Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος νήστευε τόσο με το Παλαιό, όσο και με το Νέο Ημερολόγιο²¹⁹. Ο Κύπριος Ιεράρχης κάλεσε τότε με επιστολή, ημερομηνίας 19 Νοεμβρίου 1935, τον Μακάριο να μεταβεί στο Σταυροβούνι και να διερευνήσει το ζήτημα²²⁰. Φαίνεται τελικά, ότι ο Κυπριανός πειθάρχησε στις

217. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον Η΄. Αρχείον αιιδίμου Λεοντίου (1933-1947). Μονή Σταυροβουνίου*, αρ. 147 [= *Έγγραφα και Δημοσιεύματα* 9].

218. «Εἶναι λυπηρόν, ὅτι ἀσκητής, τόσον ἐνάρετος, θέλει νά βλάβῃ τήν ἀγιωσύνην ἑαυτοῦ, σκανδαλίζων τούς μικρούς ἐπί βλάβῃ τῆς μοναστηριακῆς τάξεως. Λυπούμεθα εἰδοποιοῦντες ὑμᾶς, ὅτι θά εὐρεθῶμεν εἰς τήν ἀδήριτον ἀνάγκην νά ἐφαρμόσωμεν τούς κανόνας περί μοναχικῆς ὑπακοῆς ἐν τῇ ὑμετέρα Μονῇ καί θλιβόμεθα, ὅτι θά ἀναγκασθῶμεν νά ἐγκρίνωμεν τιμωρίαν ἐναντίον τῆς ὑμετέρας Πανοσιότητος, ἣν γνωρίζετε σαφῶς, ὀπόσον τιμῶμεν». Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον Η΄. Αρχείον αιιδίμου Λεοντίου (1933-1947). Μονή Σταυροβουνίου*, αρ. 137. Το έγγραφο αυτό, όπως και τα υπόλοιπα, στα οποία θα γίνει αναφορά στη συνέχεια, δεν περιέχουν άλλα σημαντικά στοιχεία, γι' αυτό και δεν δημοσιεύονται στο σύνολό τους.

219. «Κατά τούς εἰπόντας εἰς ἡμᾶς τήν ὑπόθεσιν θά προκληθοῦν μέ τόν Κυπριανόν σκάνδαλα. Ἔλλως τε, εἶναι γνωστόν ὅτι αὐτός καί ἄλλοι νηστεύουν καί κατά τό Παλαιόν Ἡμερολόγιον τās ἡμέρας τῶν νηστειῶν». Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον Ζ΄. Αρχείον αιιδίμου Λεοντίου (1933-1947). Μητρόπολις Κιτίου*, αρ. 60.

220. «Νομίζομεν δέ ὅτι ἡ Ἑμετέρα Πανοσιολογιότης δέον νά ἀναλάβῃ τόν κόπον νά ἀνέλθῃ εἰς Σταυροβούνιον, ἵνα ἐπιτοπίως πράξῃ τά δέοντα καί μετά ταῦτα συνεννοηθῶμεν, ἐάν εἶναι ἀνάγκη». Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον Ζ΄. Αρχείον αιιδίμου Λεοντίου (1933-1947). Μητρόπολις Κιτίου*, αρ. 61.

υποδείξεις του Λεοντίου, ωστόσο, όταν ξέσπασε η διένεξη στη Μονή με τους μοναχούς, οι οποίοι τοποθετήθηκαν ανοικτά υπέρ του Παλαιού Ημερολογίου, ο ίδιος αποφάσισε να αποχωρήσει και να εγκατασταθεί στο Άγιο Όρος. Γι' αυτό και ζήτησε τη βοήθεια του Λεοντίου, ώστε να εξασφαλίσει την είσοδό του στην Αθωνική πολιτεία, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να στείλει επιστολή, ημερομηνίας 16 Ιουλίου 1946, στον Έλληνα Πρόξενο στην Κύπρο, Α. Κουντουριώτη, ενημερώνοντάς τον ότι ενέκρινε την εκεί μετάβασή του²²¹. Τελικά, όμως, ο Κυπριανός δεν πραγματοποίησε το ταξίδι αυτό και εξακολούθησε να διαμένει στη Μονή Σταυροβουνίου μέχρι τον θάνατό του, παραμένοντας πιστό τέκνο της Μονής του και της Κυπριακής Εκκλησίας.

Προς το τέλος της ζωής του, ο Σταυροβουνιώτης Ιερομόναχος δοκιμάσθηκε από την ασθένεια του καρκίνου, που του προκάλεσε αρκετά προβλήματα και ταλαιπωρίες, τις οποίες υπέμενε καρτερικά και χωρίς διαμαρτυρία. Απεβίωσε την 1η Φεβρουαρίου 1955²²², αφήνοντας μνήμη ασκητικότητας και χαρισματικού Γέροντα, που έζησε «εν προσευχή και μετανοία», στηρίζοντας με πολλή αγάπη όσους κατέφευγαν κοντά του. Ειδικότερα, η μνήμη αυτή διατηρήθηκε έντονα ανάμεσα στους κατοίκους της γενέτειράς του, Δαλιού, που έδωσαν το όνομά του σε δρόμο της κωμόπολης και διοργάνωσαν τριήμερο εκδηλώσεων, από τις 27 έως τις 29 Μαΐου 2005, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης πενήντα χρόνων από τον θάνατό του²²³. Στα πλαίσια των εκδηλώσεων αυτών, ο ιερός ναός της Παναγίας Ευαγγελίστριας Ιδαλίου αφιέρωσε στον μακαριστό Γέροντα το ημερολόγιο του έτους 2006, που εξέδωσε²²⁴.

Ο Ιερομόναχος Κλήμης Παπαϊωάννου

Ο Κλήμης Παπαϊωάννου (1885-1940) καταγόταν από τις Αγγλισίδες και, όπως έχει αναφερθεί, προσήλθε στη Μονή Σταυροβουνίου μεταξύ των ετών 1905-1906. Στη συνέχεια εκάρη μοναχός και το 1908 χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος. Μετά την έναρξη της λειτουργίας, το 1910, του Παγκύπριου Ιεροδιδασκαλείου στη Λάρνακα, ο Ηγούμενος Βαρνάβας, πιθανώς με υπόδειξη του Μητροπολίτη Κιτίου Μελετίου Μεταξάκη, τον έστειλε, για να φοιτήσει σε αυτό. Σύντομα, όμως,

221. Βλ. Αρχείο Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, *Βιβλίον Η΄. Αρχείον αοιδίμου Λεοντίου (1933-1947). Μονή Σταυροβουνίου*, αρ. 150 [= *Εγγραφα και Δημοσιεύματα* 10].

222. Ο θάνατός του αναφέρεται σε εφημερίδα της εποχής: «Πένθη: Εἰς Σταυροβουῖνι [ἀπεβίωσε] ὁ Ἱερομόναχος Κυπριανός εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν». Βλ. *Κύπρος*, 7.2.1955.

223. Βλ. *Πολίτης*, 12.6.2005.

224. Ιερού ναού Παναγίας Ευαγγελίστριας Ιδαλίου, *Ημερολόγιο 2006. Αφιέρωμα στον Γέροντα Κυπριανό Σταυροβουνιώτη, εξ Ιδαλίου της Κύπρου*.

ο Σταυροβουνιώτης Ιεροδιάκονος προτίμησε να εγγραφεί στη Ριζαρείο Ιερατική Σχολή Αθηνών, όπου μετέβη το 1913²²⁵. Ολοκλήρωσε τις σπουδές του με την οικονομική υποστήριξη της Μητρόπολης Κιτίου, το 1918²²⁶, και ακολούθως, με τη βοήθεια και πάλιν της Μητρόπολης Κιτίου και του νέου Μητροπολίτη Νικοδήμου Μυλωνά, γράφτηκε στη Θεολογική Σχολή Αθηνών, από όπου αποφοίτησε το 1923²²⁷. Το ίδιο έτος επέστρεψε στην Κύπρο και υπηρέτησε σε διάφορα διακονήματα στη Μητρόπολη Κιτίου και στη συνέχεια, από το 1927, ως αρχιερατικός επίτροπος και ιεροκήρυκας της Μητρόπολης Κερύνειας, με έδρα τη Μόρφου. Απεβίωσε το 1940²²⁸.

Ο παπά Καλλίστρατος

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι με τη Μονή Σταυροβουνίου συνδεόταν πνευματικά και φιλοξενείτο σε αυτήν για κάποια χρονικά διαστήματα, κατά την περίοδο που εξετάζουμε, ο ονομαστός Ιερομόναχος του Τράχωνα Καλλίστρατος (1862-1934), ο οποίος καταγόταν από την ενορία του Αγίου Λουκά της Λευκωσίας. Αρχικά υπήρχε η εντύπωση ότι και ο Καλλίστρατος περιλαμβανόταν ανάμεσα στους μοναχούς, που είχαν συγκροτήσει την πρώτη αδελφότητά της²²⁹. Νεότερες έρευνες, όμως, έδειξαν ότι από το 1880 μέχρι το 1896 διέμενε σε κελλί στο προαύλιο του ναού του Αγίου Ιακώβου του Πέρση στη Λευκωσία ως υποτακτικός ενός ομώνυμου του Ιερομόναχου από την Κωνσταντινούπολη, για τον οποίο έχει γίνει αναφορά στο βιογραφικό σημείωμα του Ιερομόναχου Δοσιθέου. Μετά τον θάνατο του Γέροντά του ο Καλλίστρατος ασκήτευσε για μικρό χρονικό διάστημα

225. «Ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας πρὸς ἄνωτέραν θεολογικὴν μόρφωσιν ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ ὁ ἐξ Ἀγγλισίδων ἱερολογιώτατος ἱεροδιάκονος κ. Κλήμης Παπαϊωάννου, τρῶφιμος ἀπὸ ἐννεαετίας τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου καὶ μέλος τῆς αὐτόθι Κοινοβιακῆς Ἀδελφότητος, τέως δὲ σπουδαστὴς ἐν τῷ Ἱεροδιδασκαλείῳ Λάρνακος». Βλ. *Ελευθερία*, 14/27.9.1913. Επίσης βλ. *Φωνή της Κύπρου*, 14/27.9.1913.

226. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Ιστορία της Ριζαρείου Εκκλησιαστικής Σχολής*, Αθήνα 1919, σ. 237.

227. «Διὰ τῆς τελευταίας εὐκαιρίας τοῦ συμβατικοῦ, ἀφίκετο ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἱερολογιώτατος κ. Κλήμης Παπαϊωάννου, πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὑπότροφος τῆς Μητροπόλεως Κιτίου». Βλ. *Ημερήσιος Κήρυξ*, 8.7.1923.

228. Για τη ζωή του βλ. τα κείμενα που δημοσιεύτηκαν με την ευκαιρία του θανάτου του στο περιοδικό *Απόστολος Βαρνάβας* 1(1940)331-332 και στις εφημερίδες *Ελευθερία*, 11.8.1940 και *Φωνή της Κύπρου*, 17.8.1940.

229. Ηγουμένου Αθανασίου Σταυροβουνιώτη, *Ιερά Μονή Σταυροβουνίου*, ό.π., σ. 47.

στην Αγία Παρασκευή Λευκωσίας, στον Άγιο Γεώργιο Αθαλάσσας και στον Άγιο Γεώργιο τον Κοντό στη Λάρνακα. Τελικά, το 1905, χειροτονήθηκε Ιερομόναχος και εγκαταστάθηκε στον Τράχωνα, όπου διέμενε μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη το 1934, σε μικρό δωμάτιο στην αυλή της εκκλησίας της Παναγίας²³⁰.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

1

Ἐν Κόρνῳ, τῇ 26ῃ Ἰουλίου ᾽88.

Μακαριώτατε, Ἐδαφιαίως σέ προσκυνοῦμεν.

Εἰς Λευκωσίαν.

Ἡμεῖς οἱ κάτοικοι Κόρνου, μαθόντες ταύτην τήν στιγμὴν παρά τοῦ ἐγχωρίου μας παπᾶ Χριστοδοῦλου, ἐπιστατοῦντος ἐν τῇ Μονῇ Σταυροβουνίου, ὅτι τά ἐν τῷ ἄνω ναῷ εὐρισκόμενα ἔπιπλα, θρόνοι, κανδηλαί, τίμιον ξύλον καί εἰκόνες ἐγένοντο κατανάλωμα τοῦ πυρός, μέ ὀλίγας λέξεις δέν ἔμεινε τίποτε ἐντός τοῦ Ναοῦ, σπεύδωμεν ὅπως ἀναγγεῖλωμεν τῇ Ὑμ. Μακαριότητι τό θλιβερόν τοῦτο ἐπεισόδιον. Ἀγνοοῦμεν μέχρι τοῦδε τίνι τρόπῳ διεδόθη τό πῦρ ἐντός τοῦ Ναοῦ καί πρὸς γνῶσιν σας.

Οἱ κάτοικοι Κόρνου ἐδαφιαίως σέ προσκυνοῦμεν.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον ΚΔ΄. Μοναστηριακά. Μονή Κύκκου 1861-1913, Μονή Μαχαιρᾶ, Μονή Χρυσσοροϊατίσσης, Μονή Τροοδιτίσσης, Μονή Ἀγίου Παντελεήμονος, Μονή Σταυροβουνίου, Μονή Σταυροῦ Ὁμόδους, Μονή Ἀποστόλου Ἀνδρέου, Μονή Χρυσσοστόμου*, ἀρ. 195.

2

Μακαριώτατε καί Σεβασμιώτατε Πάτερ καί Δέσποτα,

Τήν Ὑμετέραν Σεβαστήν Μακαριότητα εὐλαβῶς προσκυνῶ.

Μεταβάς μετὰ τοῦ κου Γ. Εὐστρατίου εἰς τήν ἐν Σταυροβουνίῳ ἱεράν μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, εἶδομεν μετὰ λύπης ὅτι πάντα τά ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῇ μονῇ ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἐκτός τοῦ Τιμίου ξύλου, τῆς πλατάνης τοῦ Σταυροῦ καί τῶν παρ' αὐτῷ κειμένων ἀργυρῶν ἀμφίων, ἅπερ ὡς ἐκ θαύματος διεσώθησαν. Τό κτίριον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστη εἰμὴ μόνον ἀπεσπίασθη ἀπ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης καί πολυώρου πυρκαϊᾶς τό πλεῖστον μέρος τοῦ χυλώματος τῶν θόλων, αἵτινες κατεμαύρισαν καί εἶναι ἀνάγκη νομίζω πρό τῆς 14ης 7βρίου νά χυλωθῶσιν ἐκ νέου. Ἀλλά ποῦ τά μέσα; Τέλος πάντων, μετὰ τήν ἐκ Σταυροβουνίου εἰς Ἀγίαν Βαρβάραν ἐπιστροφὴν μας, ποιήσαντες τάς δεούσας ἐρεύνας καί παρατηρήσεις πρὸς τε τόν ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Ἀγίας Βαρβάρας διαμένοντα ἱερέα καί τόν ἐνοικιαστήν τῆς ρηθείσης Μονῆς Ἰωαννίκιον Ἱερομόναχον, ἐμάθομεν ὅτι ὁ τελευταῖος εἶχε μεταβῆ τήν παρελθοῦσαν Δευτέραν,

230. Για τη ζωή του Καλλιστράτου βλ. Κ. Κοκκινόφτα, «Ο Ιερομόναχος Καλλιστράτος του Τράχωνα», *ό.π.*, σ. 85-107.

ὁπότε ἐγένετο ἡ πυρκαϊά, εἰς τόν Σταυρόν, μετά δύο συγγενῶν του, οἵτινες φαίνεται ἐλησμόνησαν κηρόν ἀναμμένον ἐπί τινος παρά ταῖς εἰκόναίς ξυλίνου τραπεζίου, ἐξ οὗ διεδόθη τό πῦρ εἰς τό τέμπλον, στασίδια κλπ.

Ἐπειδή ἀπό Ἄραδίππου θά κατέλθω εἰς Λάρνακα, διά νά προσκαλέσω εἰς τήν Μητρόπολιν τήν ἐπιτροπήν τοῦ θρόνου καί συσκεφθῶμεν τί δέον γενέσθαι περί τοῦ δυστυχήματος τούτου παρακαλῶ νά ἔχω καί τάς ὁδηγίας Σας.

Τῆς Ὑμετέρας Σεβαστῆς Μακαριότητος εὐπειθέστατος θεράπων,

Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος.

Ἐν Ἄραδίππου, τῇ 29ῃ Ἰουλίου 1888.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον ΚΔ'. Μοναστηριακά. Μονή Κύκκου 1861-1913, Μονή Μαχαιρᾶ, Μονή Χρυσσοροϊατίσσης, Μονή Τροοδιτίσσης, Μονή Ἀγίου Παντελεήμονος, Μονή Σταυροβουνίου, Μονή Σταυροῦ Ὁμόδου, Μονή Ἀποστόλου Ἀνδρέου, Μονή Χρυσσοστόμου*, ἀρ. 196.

3

Ἀκριβές ἀντίγραφον.

Ὁ Κύπρου Σωφρόνιος ἐπιβεβαιοῖ.

Συμφωνητικόν Ἐγγραφον.

Διά τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου γίνεται δῆλον ὅτι ἀφ' ἑνός μὲν οἱ ἐπίτροποι τοῦ θρόνου τῶν Κιτιέων, ἀφ' ἑτέρου δέ ὁ ἐν μοναχοῖς κ. Διονύσιος Ἱεροδιάκονος Χρησιτίδης συνεφώνησαν τά ἐπόμενα:

Οἱ ἐπίτροποι τοῦ Θρόνου ἐν τῇ ιδιότητί των ἐνοικιάζουσι τῷ εἰρημένῳ μοναχῷ τήν Ἱεράν Μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου Θεοκρεμάστου, καί τό παρ' αὐτήν μετόχιον Ἀγίας Βαρβάρας σὺν τοῖς περίξ αὐτῶν κτήμασι, ἧτοι γαίας, ἐλαιοχαρουπόδενδρα καί μελισσῶνας, ἐνοικιάζουσι προσέτι αὐτῷ τάς εἰς Κόρνον, Δελίκηπον καί Μοσφιλωτήν ἐλαίας, τό εἰς Σιάν ἀμπέλι, καθώς καί τά εἰς χωρίον Πυρκά χωράφια, ἀμπέλια καί ἐλαίας καί τόν εἰς χωρίον Ἀγίαν Ἄνναν νερόμυλον. Ἐπίσης ἡ ἐνεργηθεῖσα συνδρομή ὑπό τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ θρόνου παρά τῶν Χριστιανῶν παραχωρεῖται εἰς τόν κ. Διονύσιον, ἦν ὑποχρεοῦται νά δαπανήσῃ διά τάς ἐπισκευάς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Ὁ κ. Διονύσιος Χρησιτίδης, δεχόμενος τά ἄνω ἐνοικιασθέντα, ὑποχρεοῦται νά πληρῶνῃ ἐτησίως πρὸς τήν Ἱεράν Μητρόπολιν λίρας ἀγγλικᾶς δέκα ὀκτώ καί 20 (εἴκοσι) ὀκκάδας μέλιτος, ὡς καί τάς κατ' ἔτος δεκατίας τακτικῶς πρὸς τήν Κυβέρνησιν. Ὁ κ. Διονύσιος, δεχόμενος τάς ἄνω παραχωρήσεις, ὑποχρεοῦται, οὐ μόνον νά ἐγκαταβιώσῃ ἐν τῇ ῥηθείῃ Ἱερᾶ Μονῆ, ἀλλά καί ἄλλους μέ καλήν διαγωγὴν πατέρας νά περισυνάξῃ πρὸς διηνεκῆ κατοίκησιν αὐτῆς. Δέν ἐπιτρέπεται δέ εἰς αὐτόν καί εἰς τοὺς περί αὐτόν πατέρας, ὡς καί εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, νά δέχωνται εἰς τήν Ἱεράν Μονήν ὡς δοκίμους νέους ἀγενεῖους καί ἡλικίας μικροτέρας τῶν 20 ἐτῶν.

Ὁ κ. Χρησιτίδης ὑποχρεοῦται κατὰ τό τρέχον ἔτος νά κεραμιδώσῃ ἐκ

κεράμων τῆς Εὐρώπης ἅπασαν τὴν Ἱερὰν Μονὴν, ἧτοι ἐκκλησίαν καὶ δωμάτια αὐτῆς, ἐπίσης δέ καὶ διαρραγέντα τοῖχον πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος νά διορθώσῃ καὶ στερεώσῃ πάντα δι' ἐξόδων τῆς Μονῆς κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὡς ἀπαιτεῖται, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νά ἐπισκευάζῃ ὅ,τι ἀνάγκη ἤθελε γίνεαι εἰς τε τὴν Ἱερὰν Μονὴν καὶ τὸ Μετόχιον Ἁγίας Βαρβάρας. Τὰ δὲ ἐντὸς τοῦ ναοῦ πυρποληθέντα, τέμπλος, Ἁγία Εἰκόνα, στασίδια καὶ λοιπὰ ὑποχρεοῦται δι' ἐξόδων τῆς Μονῆς νά τὰ κάμῃ ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν.

Ὁ κ. Διονύσιος καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν πατέρες ὑποχρεοῦνται νά καλλιεργήσωσι τὰς παραχωρηθείσας γαίας, νά φυτεύσωσιν ἀμπέλους, νά καθαρίσωσι καὶ ἐμβολιάσωσι τὰ ἐν ταῖς γαίαις τῶν ἐν λόγῳ Μονῶν ἄγρια δένδρα, νά περιποιῶνται, καλλιεργοῦσι καὶ διατηροῦσιν ἐν καλῇ καταστάσει τὰ ἤδη εὕρισκόμενα δένδρα εἰς τὰ χωρία Πυρκά, Κόρνος καὶ Περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου καὶ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μονῆς, ἃ θέλουσιν εἰσπράττει, καὶ νά ἐπισκευάζωσι τὸν νερόμυλον Ἁγίας Ἐλενης, ὧν οἱ καρποὶ καὶ τὸ εἰσόδημα μύλου καὶ μελισσῶνος θά ὑπάγωνται εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς. Ὅσα δὲ δένδρα ἤθελον καθαρίσει καὶ ἐμβολιάσει, ἐκτὸς τῶν ὑπαρχόντων, καὶ φυτεύσωσιν ἀμπέλους ἐντὸς τῶν γαιῶν, ταῦτα θέλουσιν εἶσθαι κτῆμα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀδιαφιλονικητῶς παρὰ τῶν πατέρων καὶ τῶν κληρονόμων αὐτῶν. Ὅσα χρήματα, κτήματα, ἀφιερῶματα καὶ κληροδοτήματα καὶ ὅ,τι ἄλλο ἤθελον ἀποκτήσει κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς τῶν ἐν τῇ Μονῇ, καθὼς καὶ ὅ,τι ἤθελον κερδίσει ἐξ ἰδιαιτέρας τῶν ἐργασίας, ταῦτα πάντα θά ἀνήκωσι τῇ Μονῇ ἀδιαφιλονικητῶς, ἧτις καὶ μετὰ θάνατόν τῶν θά εἶναι ὁ ἄμεσος κληρονόμος αὐτῶν.

Ἐάν τις τῶν πατέρων ἤθελε λιποτακτήσει, ἀφίνων τὴν μετάνοιάν του, αὐτὸς δὲν θά δικαιῶται νά ἔχη ἀπαιτήσεις ἔκ τε τῆς Μονῆς καὶ τῆς Μητροπόλεως Κιτιέων, ὑπὸ τῆς ὁποίας τὴν κυριαρχίαν ἡ ῥηθεῖσα Μονὴ ὑπάγεται. Ἐάν τις τῶν πατέρων πταίῃ, δέον ὁ προϊστάμενος νά κανονίζῃ καὶ διορθώσῃ αὐτόν, κατὰ τὸν κανονισμόν τῆς Μονῆς, ὃν συνέταξεν ὁ κ. Διονύσιος, καὶ ὁ ὁποῖος θά τεθῇ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πάσης Κύπρου, καὶ κατὰ τὸ σύστημα τῶν κοινοβιοτικῶν τῶν Μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους (Ἄθω). Ἐν περιπτώσει δέ, καθ' ἣν ὁ πταίων, ἀφοῦ τοῦ δοθῶσιν αἱ ἀπαιτούμεναι νουθεσίαι, δὲν διορθοῦται, θά ἔχωσι τὸ δικαίωμα ὁ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτης, μετὰ τοῦ προϊσταμένου τῆς Μονῆς, νά ἀποβάλλωσιν αὐτόν, δίδοντές του καὶ ὅ,τι μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερον, ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Μονήν. Ἐάν τις τῶν πατέρων ἀφιέρωσιν εἰς τὴν Μονήν χρήματα ἢ ἄλλο τι, δὲν δικαιῶται εἰς πᾶσαν οἰανδήποτε περίστασιν νά λαμβάνῃ αὐτὰ ὀπίσω, ἐκτὸς ἂν οὗτος ἤθελεν ἀφήσει τοιαῦτα ὡς παρακαταθήκην εἰς τὸν κατὰ καιρὸν Ἠγούμενον τῆς Μονῆς.

Ὁ κ. Διονύσιος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ δέον νά κρατῶσιν τακτικά βιβλία τῶν εἰσοδημάτων τῆς Μονῆς, οἷον κηροῦ, χρημάτων καὶ ζητείας, εἰσπραχθησομένων ἀπὸ μελισσῶνος, χαρουπόδενδρα, ἐλαιόδενδρα, ἀμπέλους καὶ ἐνοίκιον μύλου, ὡς καὶ τῶν διαφόρων ἐξόδων τῆς συντηρήσεως τῶν πατέρων, καὶ τῶν ἐπισκευῶν τῶν

οικοδομῶν, ὑποχρεωμένων αὐτοῦ τε καί τῶν διαδόχων του νά παρουσιάζωσι τακτικούς λογαριασμούς πρὸς ἐξέλεξιν παρὰ τοῦ Μητροπολίτου ἢ μὴ ὑπάρχοντος τοιοῦτου, παρὰ τῆς διαχειριστικῆς ἐπιτροπῆς. Ὁ κατὰ καιρὸν προϊστάμενος τῆς Μονῆς θά ἐκλέγῃται ἐκ τῆς χορείας τῶν ἐν αὐτῇ πατέρων, χαίρων τὰ αὐτὰ δικαιώματα, οἷα καί ὁ προκάτοχός του. Πρὸς τούτοις θέλει εἶσθαι καί ἰσόβιος, ἐκτός ἂν οὗτος δέν διάγῃ, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ θέσις του, τότε οἱ πατέρες ὑποχρεοῦνται νά ἀναφέρωνται εἰς τὸν Μητροπολίτην, λέγοντες τοὺς λόγους των, καί, ἂν ᾧσιν εὐλογοί, θέλει τοὺς δίδει τὴν ἄδειαν νά ἐκλέγῃσιν ἄλλον διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, δέον ὅμως ὁ τοιοῦτος νά ἔχῃ καί τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα τῆς διοικήσεως.

Ὁ κ. Διονύσιος εἰς οἵανδήποτε περίστασιν θελήσει νά ἀποσυρθῇ, ὡς καί οἱ μετ' αὐτοῦ πατέρες, διαλύοντες τὴν κοινότητα, δέν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νά παρουσιάζωσι λογαριασμούς πρὸς τὸν κατὰ καιρὸν Μητροπολίτην λόγῳ ὅτι ἐδαπάνησε χρήματα περισσότερα τῶν ἐσόδων, νά μὴ ἔχουσι τὸ δικαίωμα νά ἀπαιτοῦν, ἵνα πληρωθῶσιν, οὔτε ἀπὸ τὴν Μονὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν. Δέν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κ. Διονύσιον, ὡς καί εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν διαδόχους του, νά συνάπτωσιν οἰονδήποτε δάνειον καί δι' οἰονδήποτε λόγον, χρεώνοντες τὴν Μονὴν, καί, ἂν τοῦτο ἤθελον πράξει, θά θεωρῆται παράνομον καί ἄκυρον. Τότε μόνον δικαιοῦνται νά συνάπτωσι δάνειον, ὅταν παρουσιασθῇ ἐπείγουσα ἀνάγκη, καί τοῦτο, ἀφοῦ γνωστοποιηθῇ καί δικαιολογηθῇ εἰς τὸν κατὰ καιρὸν Μητροπολίτην. Ἐπίσης δέν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κατὰ καιρὸν Ἡγούμενον καί εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν πατέρας τῆς Μονῆς νά συνάπτωσι δάνεια ἀτομικά των, καί, ἂν τοιαῦτα παρουσιασθῶσι, χρονολογημένα πρὸ τῆς ἐγκαταβιώσεώς των ἐν τῇ Μονῇ ἢ μετὰ, ἡ Μονὴ θέλει θεωρεῖσθαι ἀνεύθυνος πάντοτε.

Ἐκτός τῆς σημερινῆς ἀνάγκης πρὸς ἐπισκευὴν ἐντός καί ἐκτός τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἣν εὐθύνεται νά κάμῃ ἐγκαίρως ἅπασαν ὁ κ. Διονύσιος, ἀλλὰ καί ἐν τῷ μέλλοντι ὀφείλει νά ἐπισκευάζῃ καί διατηρῇ στερεάν τὴν Ἱεράν Μονὴν ἐντός καί ἐκτός, καθὼς καί τὸ παρ' αὐτῇ μετόχιον Ἁγίας Βαρβάρας, ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς αὐτῆς Μονῆς. Ἐάν ὁ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτης τῶν Κιτιέων ἢ ἡ διαχειριστικὴ ἐπιτροπὴ αὐτοῦ τοῦ θρόνου καί ὁ κατὰ καιρὸν προϊστάμενος τῆς Μονῆς ἔχωσι διαφορὰς μεταξύ των, θά λύεται ἡ διαφορὰ των ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου πάσης Κύπρου. Τὰ ἐκτός χρημάτων, ἐλαίου καί κηροῦ δωρήματα καί κληροδοτήματα θά μένουσι ἐσαεὶ εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν, χωρὶς νά ἔχῃ τὸ δικαίωμα ὁ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτης ἢ ἡ διαχειριστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ θρόνου νά οἰκειοποιῆται αὐτά, οὔτε οἱ ἐνοικοῦντες ἐν τῇ Μονῇ πατέρες νά πωλῶσι καί σφετερίζωνται αὐτά. Τότε μόνον δύνανται νά πράξουν τοῦτο, ὅταν παρουσιασθῇ ἀπόλυτος ἀνάγκη πρὸς ἐπισκευὴν τῆς Μονῆς καί διὰ ἀπορίαν χρημάτων νά ἐκποιοῦνται ὅσα εἶναι περιττά ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῆς ἐκκλησίας καί τῆς Μονῆς.

Ὅσα ἀφιερῶματα ἐκκλησιαστικά ἔγιναν ἀπὸ παρελθόντα ἔτη καί εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν θά παραδοθῶσιν εἰς τὸν κ. Διονύσιον, ὅστις

θέλει εἶσθαι ὑπεύθυνος δι' αὐτά, αὐτός τε καί οἱ μετ' αὐτόν διάδοχοι, καί ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἤθελε διαλυθῆ ἡ κοινότης αὕτη τῶν πατέρων, ὀφείλουν νά τά παραδώσωσιν εἰς τόν Μητροπολίτην ἀκέραια ὅσα παραλάβωσι κατά τήν ἀπογραφήν, καθώς καί ἐν τῷ μέλλοντι ἤθελον ἀφιερωθῆ, ὅσα δέ εἶναι εἰς ὑποδήματα, γυναικεῖα φορέματα καί ὅ,τι ἄλλο ἄχρηστον διά τήν Μονήν κινητόν, ἐκεῖνα θά ἐκποιῶνται, καί τά χρήματα θά μένωσιν εἰς τό ταμεῖον τῆς Μονῆς. Ὅφειλει δέ ὁ προϊστάμενος νά κρατῆ βιβλίον ὅλων τούτων τῶν ἀφιερωμάτων, σημειῶν τήν ἐποχήν, ὄνομα, ἐπώνυμον καί κατοικίαν τοῦ ἀφιερωτοῦ καί τό εἶδος τοῦ ἀφιερώματος, οἰασδήποτε ἀξίας ἤθελεν εἶσθαι, εἴτε μεγάλης, εἴτε μικρῆς.

Παρεχωρήθη τό δικαίωμα εἰς τόν κύριον Διονύσιον καί διαδόχους του νά κάμνωσι ζητείαν εἰς τήν ἐπαρχίαν τοῦ θρόνου Κιτιέων. Ὁ κατά καιρόν Μητροπολίτης καί ὁ κατά καιρόν προϊστάμενος τῆς Μονῆς δέν δικαιουῦνται νά οἰκαιοποιοῦνται τά χρήματα ἢ περισσεύματα τῆς Μονῆς, ἀλλά κατ' ἔτος ταῦτα νά καταθέτῶνται εἰς μίαν τῶν τραπεζῶν, ἅπερ βραδύτερον νά χρησιμοποιῶνται δι' ἀνάγκας τῆς Μονῆς, ἐάν τοιαῦτα παρουσιασθῶσιν, ἄλλως θά μένωσιν ἔντοκα, μέχρις οὔ γίνωσι λ. 300, καί τότε τά ἥμισυ θά ἐξοδεύωνται διά κοινωφελῆ τινα σκοπόν, τά δέ ἄλλα ἥμισυ θά μένωσι κεφάλαιον δι' ἀπροόπτους ἀνάγκας τῆς Μονῆς. Ὁ ῥηθείς Διονύσιος καί οἱ μετ' αὐτόν διάδοχοι θά ἔχωσι τό δικαίωμα νά κοινοβιάζωσιν εἰς τήν Μονήν οὓς ἤθελον ἐγκρίνει ἱκανούς αὐτός μετά τοῦ συμβουλίου του διά τόν κοινοβιακόν βίον, οὐχί ὅμως καί ἀνώτερον ἀριθμόν τῶν ὀκτώ, ἧτοι ὅσους δύναται νά διατηρήσῃ ἡ Μονή ἐκ τῶν εἰσοδημάτων της. Μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ τῶν πατέρων, ἐάν παρουσιασθῆ ἄλλος τις διά τόν κοινοβιακόν βίον, τότε μόνον δύνανται νά τόν δεχθῶσιν, ὅταν ἀφιέρωσιν εἰς τήν Μονήν περιουσίαν, ἀνταποκρινομένην εἰς τά ἔξοδά του.

Μετά τήν ἀναγκαίαν ἐπισκευήν καί καλλωπισμόν καί μέ τήν ἀπάρτησιν τῶν ὄσων πατέρων χρήζει κατά τούς κοινοβιακοῦς κανόνας, συνάμα καί μετά τήν ἀπόδειξιν τῆς καλῆς καί κοινοβιοτικῆς ἀγωγῆς, δέον νά ἔχωσι καί τακτικόν καθηγούμενον ὡς καί αἱ λοιπαί Μοναί, ὑπαγόμενον πάντοτε ὑπό τήν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου. Ὁ κατά καιρόν Μητροπολίτης ἢ ἡ διαχειριστική ἐπιτροπή τοῦ θρόνου Κιτιέων δέν ἔχουσι τό δικαίωμα νά παύσωσιν ἢ ἀποβάλωσιν τόν Ἡγούμενον ἢ ἕνα τῶν πατέρων ἐκ τῆς Μονῆς αὐθαρέτως καί παρανόμως, ἐκτός ἂν ὁ καταδιωκόμενος ἀποδειχθῆ παραβάτης τῶν ὄρων τοῦ παρόντος συμβολαίου, τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καί τοῦ κανονισμοῦ τῆς Μονῆς, καί ἐπιμένει ἐν τούτοις.

Ὁ ῥηθείς Διονύσιος δικαιουῦται νά κάμνη νέας οἰκοδομάς ἐντός τῆς Μονῆς, ὡσάκις παρουσιασθῆ ἀνάγκη καί εὐπορεῖ τό ταμεῖον τῆς Μονῆς, πάντοτε ὅμως τῆ συγκαταθέσει τοῦ Μητροπολίτου. Ἐπί δέ τούτοις ἐγένοντο δύο ὅμοια ἔγγραφα, ἴνα ἔχη ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀνά ἕν πρός ἀποφυγῆν προφάσεως ἢ ἀναλογίας ἐν παντί κριτηρίῳ.

Τῆ 24 Ἰανουαρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1889.

Αί υπογραφαί

Διονύσιος Ἱεροδιάκονος Χρησιίδης Κύπριος, Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος ἐξ Ὀμόδου, Γεώργιος Εὐστρατίου, Δημήτριος Ἰ. Δημητρίου, Ἰ. Ἀ. Ζυμπουλάκης, Θεόδωρος Πιερίδης.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Μητροπολεως Κιτίου, *Κώδικας Ε'*, σ. 84 - 88.

4

Ἱερός Κώδηξ τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τοῦ Θεοκρεμμάστου κατά τό χιλιοστόν ὀκτακοσιοστόν ὀγδοηκοστόν ἔννατον ἀρχίζων τήν ἐποχήν τοῦ Δυονισίου Μοναχοῦ εἰς τήν νέαν μεταρήθμησιν τῆς Μονῆς κατά τήν τάξιν καί κανονισμούς τῶν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὁρει Ἄθῳ Ἱερῶν καί Σεβασμίων Μονῶν.

1889 Ἰαννουαρίου 30.

ὁ παρόν Ἱερός Κώδηξ τῆς Ἱεράς καί σεβασμίας Μονῆς τοῦ τιμίου καί ζωοπιῦ Σταυροῦ τοῦ ἐπιλεγωμένου Θεοκρεμμάστου τῆς ἀρχαιοτάτης παρά πάσας τάς ἐν Κύπρῳ Ἱεράς Μονάς, ὅς ἡ παράδοσης ἢ κοινή λέγη καί καθὸς ἀναφέρουσι καί δύο πλάκες ὑπάρχουσε ἴδιαι ἐν τῇ ρηθήσῃ Μονῇ, ἡ μία λυθίνη καί χαραγμένη βαθέος ἤτης ἀνεκαλήφθη εἰς τήν πυρπόλησιν τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ, ὅταν ἐπυρπολήθη τό χιλιοστό ὀκτακοσιοστό ὀγδοηκοστό ὀγδόω ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἢ ὅπια ἀναφέρῃ ριτός ὅτι ἡ ἐν λόγῳ Ἱερά Μονή τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐκτήσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου συνεργία καί πρωτοπή τῆς Μακαρίας Ἑλένης τῆς μητρός αὐτοῦ, ἣτης καί ἀφιέρωσεν τό ἴδιαι ὑπάρχον ἐν τῇ ριθήσῃ Μονῇ τίμιον Εὐλόν, μεγέθους ὅς ἔγγυστα μιᾶς σπιθαμῆς, ὁπότε ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ εἰς Κωνσταντινουπόλιν φέρουσα μεθεαυτῆς καί ὄλων τό ὕμνησι μέρος τοῦ ὄλου τιμίου Σταυροῦ εἰς ὃν ἐκρεμμάσθη ὁ Θεάνθρωπος Κυριόσματος Ἰησοῦς Χριστός καθὸς καί τοῦς τέσσαρας Ἅγλους καί τόν ἀκάνθινον Στέφανον ὅς ἡ ἐκκλησιαστικῆ ἱστορία λέγη ἢ δέ ἐτέρα πλάξ ὑπάρχη ἐκ κεράμου καί αὐτῇ ἔχουσα κεχαραγμένα βαθέος τά ὀνόματα τόν πρό ἐννεακοσίων ἐννεκόντα ἐτῶν ὀσίον πατέρον τόν τῶτε ὑπαρχόντων ἐν τῇ ριθήσῃ Ἱερά Μονῇ τοῦ τε Καθηγουμένου Φιλοθέου καί ἐτέρον τεσσάρων Μοναχόν ἣτης καί ἦνε κτησμένη εἰς τόν πρός βορρᾶν τήχον τοῦ Ἡλιακοῦ τῆς Μονῆς. Ἡ δέ λυθίνη πλάξ ἦνε καί αὐτῇ πεφυλαγμένη εἰς τό σκεβωφυλάκιον τῆς ριθήσῃς Μονῆς ὅς Ἱερόν καί ἀρχαίων Κυμήλιον τῆς Μονήσματος. ἔνεκα λυπόν τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καί τόν διαφόρον δυσῶν περιστατικόν ὃν ὑπέστη ἡ πατρίσματος Κύπρος καθὸς καί πάσε ἐ Ἱεραῖ Μονέ αὐτῆς ὅς καί ἡ ἐν λόγῳ Μονή τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Θεοκρεμμάστου ἠφανίσθησαν τά χρυσόβουλλα καί ἡ κώδικες σχεδῶν ὄλον τόν ἐν λόγῳ Ἱερόν καί σεβασμίων Μονῶν τῆς Κύπρου καθὸς καί τά τῆς Ἱερᾶς Μονῆσματος (ἦτοι τοῦ τιμίου Σταυροῦ) Κώδικες λέγω καί χρυσόβουλλα βασιλεῖα καί ὅς ἐκ τοῦτου γράφω ἰδίαι χερσί τόν παρόντα Ἱερόν Κώδηκα ὁ ὑποφενώμενος Διονύσιος Ἱεροδιάκονος καί γενόμενος Μοναχός ἀνάξιος Μεγαλόσχημος εἰς Ἅγιον Ὁρος τοῦ Ἄθῳ ἐκ δέ πατρίδος Κύπριος, λευκοσιάτης τό 1889 σωτηρίῳ ἔτος ἀπὸ χριστοῦ. Ἰαννουαρίου 27.

Ἄρχετε ὁ Κώδηξ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τοῦ Θεοκρεμμάστου, λέγην τά προ δεκαπέντε ἐτόν συμβάντα ἐν αὐτῇ ἀπό τοὺς χιλίους ὠκτακοσίους ἐβδομήκοντα πέντε χρόνους καί οὕτω καθεξῆς. 1875.

τό χιλιοστῷ ὀκτακοσιωστῷ ἐβδομικοστῷ πέμπτῳ ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς Ἱεραρχίας, τοῦ ἀηδίου Κυπριανοῦ, τοῦ χριματίσαντος Μητροπολίτου Κοιτίου, ἐλθὼν ἐγὼ ὁ ταπινὸς Διονύσιος Ἱεροδιάκονος καὶ Μοναχὸς ἐκ τῆς πατρίδος Κύπρου, ἐλθὼν λέγω, ἐξ Ἁγίου Ὀρους Ἄθω εἰς Κύπρον, μεθενὸς ἐτέρου ὑποτακτικοῦ μου Πολυκάρπου ὀνομαζομένου τὸν ὀπίον κατόπην ἕκαμα Μοναχὸν καὶ Ἱερομόναχον εἰς τὴν ριθήσαν Μονήν, καὶ μετονόμασα αὐτῶν Παῖσιον, ἐζύτιστα τὴν ριθήσαν Μονήν παρὰ τοῦ ἐν λόγῳ Μητροπολίτου ἦν καὶ ἔλαβον ἵνα πησῶ αὐτὴν Θεοῦ μοι συνεργούντος Κοινόβιον καθὸς ὑπάρχωσι τιούτα καὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρῳ Ἄθω καὶ καθὸς μὴ ἐπαραχωρήθῃ, ὁμοῦ δὲ μὲ τὴν Μονήν καὶ τὴν ὑπαυτὴν μετόχιον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καθὸς καὶ τὰ κτήματα αὐτῆς τὰ πέριξ διὰ συμβωλέου τοῦ ριθέντος Μητροπολίτου. δαπανήσαντες λυπὸν ἀρκετὰ χρίματα ὅτε Μητροπολίτης καὶ ἐγὼ ὁ ταπινὸς Διονύσιος πρὸς ἐπισκεβὴν τῆς πρό πολλοῦ καταρρευσάσης σχεδὸν Μονῆς ἐκατίκησα εἰς αὐτὴν ὁμοῦ μὲ τὸν ριθέντα Παῖσιον Ἱερομόναχον καὶ ἐτέρους τρεῖς ἀδελφούς ἐπὶ δύο ἡμῶσι ἔτη ἀλλεπιδὴ καὶ δὲν ἐπαρκοῦσαν τὰ ἔξωδα πρὸς τροφήν καὶ ἐτέρων ἐπιδιορθομάτων τῆς Μονῆς ἐκ τὸν ἰσοδιμάτων τῆς ἠναγγάστην νὰ ἀναχορίσω πάλιν εἰς Ἁγιὸν Ὀρος ὁμοῦ μὲ τὴν συνοδίαν μου, τότε λυπὸν ὁ ἐν λόγῳ Ἀρχιερεὺς ἐνίκησε τὴν ριθήσαν Μονήν εἰς τὸν Ἱερομόναχον Κ. Ἰωαννήκιον ἐκ τοῦ χορίου τῆς Κύπρου ὀνομαζομένην βάβλαν. ἐνίκησεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸ παραυτὴ μετόχιον τῆς Μονῆς λέγω τὴν Ἁγίαν Βαρβάραν μὲ ὅλα τῆς τὰ κτήματα καὶ λυπά ἰσωδίματα καὶ τυχερά τῆς Μονῆς διὰ λύρας Ἀγγλικᾶς δεκαἑπτὰ ἀριθμὸν 17 τὸν καθεκάστον χρόνον καὶ διὰ τὰς δύο ριθήσας Μονάς. ἤχε λυπὸν ὑπὸ τὴν ἐνικησίν του ὁ ριθῆς Ἰωαννήκιος τὰς ριθήσας μονὰς περίπου τὸν δέκα ἐτών. εἰς τοὺς 1888 χρόνους ἀπὸ χριστοῦ ἔχων πάλιν ἐνικιασμένας τὰς ριθήσας Μονάς ὁ ἐν λόγῳ Ἰωαννήκιος Ἱερομόναχος κρίμασιν εἰς ἴδε Κύριος ἐπυρπολήθη ὁ Ναὸς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Θεοκρεμμάστου κατὰ μίνα Ἰούλιον ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ προἰρημένου Ἰωαννηκίου καθὸς ὁ ἴδιος ὁμολόγησεν ἐνώπιον πολλὸν διότι μετὰ τὴν ἀναχορίσιν του ἐκ τῆς Ἄνω Μονῆς τοῦ τιμίου Σταυροῦ, οὔτε μίαν ὥρα σχεδὸν παρήλθε καὶ ἤρχισε ἡ πυρπόλυσις τοῦ Ναοῦ, ἤτης διήρκησεν δύο ἡμερονίκτια, ὅστε πάντα τὰ ἐβρισκόμενα ἐν τῷ Ναῷ τέμ[π]λη χρυσά, παλεὰ Ἱεραὶ Ἑκόναις, βιβλία, στασίδια, πολυελέη καὶ ὅτι ἄλλω ὑπῆρχεν ἐν τῷ Ναῷ πρὸς χρῆσιν καὶ καλλοπισμὸν αὐτοῦ ἔγιναν παρανάλομα τοῦ πυρός παρεκτός μόνον τοῦ τμήματος τοῦ τιμίου Ξύλου τοῦ ἴδη ἐντός ὑπάρχοντος εἰς τὸν νέων κατασκεβασθέντα μεγάλων Σταυρὸν, διότι ὁ παλεὼς ἐκάη. τότε λυπὸν συνήθρισαν συνισφορὰς ἐκ τὸν πολιτὸν τῆς σκάλας καὶ λάρνακος συνεργία τοῦ Πανοσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Κυρίου Μελετίου καὶ ἐπισκέβασαν ἐκ νέου τὸ ὕψωμα τοῦ Ναοῦ. καὶ ἐπεσκέβασαν τὸν ριθέντα Σταυρὸν καὶ ἔτερα χριόδη εἰς τὸν Ναόν.

Καταδέ τὴν 1889 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ, Ἰαννουαρίου 28, παρέλαβον τὴν ριθήσαν

Μονήν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τῷ δευτέρῳ, διὰ συμβολέου παρά τῆς διαχειρηστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κ. Σωφρονίου (ἐπίδῃ καί ἤτω χιρεβόμενος ὁ θρόνος τόν κιτιέων) καί ἐκατίκισα αὐτήν καί ἐπιδιόρθωσα αὐτῆς ὅλα τὰ ἐπάναγκες μέρι καί κατά τό δυνατῶν ἐκαλλόπισα ἐπίσης καί τῷ παραυτῆς μετόχιον Ἀγίαν Βαρβάραν ἔκτε τόν ἰσωδειμάτων αὐτῆς καί συνισφορόν τόν Χριστιανῶν πρὸς τοῦτης δέ καί ἐκ τοῦ ἐργοχίρου μου τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, πρῶ πάντων δέ ἐκατήκισα αὐτήν καί ἀπὸ Μοναχοὺς ἐυαγῶγους, κυπρίους καί αὐτούς ἐκ τοῦ χορίου καημακλή, ὃν τὰ ὀνόματα εἰσή ταῦτα Γριγόριος Ἱερομόναχος τόν ὀπίον ἐχιρωτόνισα διὰ τὴν ριθίσαν Μονήν ἐπὶ τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Πανιεροτάτου Μητροπολίτου κιτιέων Κ. Κυρίλλου κατά τῷ ἔτος 1898. πρὸς τοῦτης δέ καί δύο αὐταδέλφους τοῦ ριθέντος Ἱερομονάχου, Βαρνάβαν καί καλλίνικον τοὺς Μοναχοὺς, ἡ ὀπίη ἐχιματίσαν περίπου τόν δέκα ἐτῶν εἰς Μονάς καί σκύτας τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἄθω καί γυνόμενη ἐκίσε Μεγαλόσχιμη. πρὸς τοῦτης ἐκατίκισαν καί ἕτερι δύο αὐτάδελφι ἐκ τοῦ χορίου Ἀραδίππου τέκνα τοῦ Παπά Μηχαῖλ τοῦς ὀπίους ἐπίησα μικροσχίμους τῷ 1900 μαρτίου 10, δίδους αὐτῆς τόν ἀρραβόνα τοῦ Μεγάλου σχήματος, ἡ ὀποίη θέλουν γυνί καί μεγαλόσχιμη μετὰ τὴν πρέπουσαν δοκιμασίαν, τόν ὀπίον τὰ ὀνόματα ἡσί ταῦτα τοῦ μέν μεγαλιτέρου Δαμασκινού, τοῦ δέ μικροτέρου Παησίου, ἡ ὀπίη ὑπόσχοντε νά ἀφιερῶσοι καί τὴν πατρικὴν τον κλυρονομίαν εἰς τὴν ριθήσαν μονήν ἐν κερῷ τό δέωντη ὅταν ὅς ἔκριτε γύνουν μεγαλόσχιμη. ἐκίνοβίασεν πρὸς τοῦτης καί ἕτερος ἐκ τοῦ χορίου ἀσγάταν, υἱός Χριστοδούλου πιταρί, τόν ὀπίον δοκιμάσας περίπου ἐνός ἔτους, ὅς καί τοῦς προωριθέντας δύο ἀδελφοὺς, ἐπίησα καί αὐτόν, ὅς καί τοὺς ἀνωτέρω, μικρόσχιμον (ἦτι ρασοευχὴν), ὀνομάσας αὐτῶν Μακάριον, ὄστης καί αὐτός ὑπεσχέθη νά ἀφιερῶσι εἰς τὴν ριθήσαν Μονήν τοῦ Σταυροῦ τὴν πατρικὴν του κλυρονομίαν, ὅς καί τοῦς προηριμένους δύο.

ἔχω πρὸς τοῦτης καί ἐτέρους τρίς δοκίμους κίνοβιάτας πρό δύο περίπου ἔτι δοκιμάζοντας εἰς τὴν αὐτὴν Μονήν τοῦς ὀπίους θέλω πῆσι καί αὐτούς μοναχοὺς, ὅταν δοκιμασθῶσιν καλός.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, *Κῶδιξ Β'*, σ. 2-4α.

5

Ἀπομνημονεύματα Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου

Τοὺς τρεῖς τούτους μοναχοὺς δέν προέφθασε νά κάμη μεγαλοσχίμους ὁ ἡγούμενος ἡμῶν Διονύσιος, διότι τόν προέλαβεν ὁ θάνατος ἐπισυμβάς αὐτῷ ἐκ δυσουρίας τὴν 28 Φεβρουαρίου 1901 ἐν Κόρνῳ, ὅπου ἐτύγχανε παρά τῷ ἐκεῖ Μετοχίῳ τῆς Μονῆς τῶν ἀναγκαίων ἱατρικῶν περιποιήσεων. Μετηνέχθη δέ τό σῶμα αὐτοῦ ἐκ Κόρνου εἰς Σταυροβουνί, ὅπου κατετέθη ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντι κοιμητηρίῳ πρὸς τό Ν. τοῦ βουνοῦ, ἔνθα καί ἡσυχαστικόν δωμάτιον εἶχε κτίσει, ἐν ᾧ καί εἰργάζετο ὡς ἡσυχαστής. Τά δ' ὀσῶ του μετὰ τριετίαν, κατά τὰ κρατοῦντα ἐν Ἄθω, μετηνέχθησαν εἰς τό ὑπόγειον τοῦ

ήσυχαστηρίου, τεθείσης οὕτω ἀρχῆς κοιμητηρίου. Μετά τόν θάνατον τοῦ μακαρίτου Διονυσίου ἀνέλαβον τήν διεύθυνσιν τῆς μονῆς, διά ψήφου τῶν Πατέρων καί κατ' ἐντολήν τοῦ μακαρίτου, ὁ ἐλάχιστος ἐν μοναχοῖς Βαρνάβας, περί οὗ ἐμνήσθη Διονύσιος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Οὕτως δ' ἐγώ ἐποίησα μεγαλοσχήμους, οὓς ὁ μακαρίτης εἶχε ποιήσει ρασοφόρους τῷ 1902, ἀφείς αὐτοῖς τά ἴδια ὀνόματα, ἐν εἰς Κύριλλος. Οὗτοι δέ πάντες ἤδη ἐλλείπουσι τῆς Μονῆς τῶν δύο ἀποσυρθέντων καί τοῦ γ' γενομένου καί ἱεροδιακόνου Χρυσάνθου ὠνομαζομένου, ἤδη δέ νεκροῦ ἀποστάντος πρό ὀλίγου τῆς Μονῆς.

Προσῆλθον δ' ἐπί τῆς ἡγουμενίας μου νεήλεις 1905 καί 1906, οὓς μετά δοκιμασίαν ἐποίησα ρασοφόρους, τούς δέ Ἰλαρίωνα, Διονύσιον, Κυπριανόν, γενόμενον εἶτα μεγαλόσχημον καί ἱερέα τῷ 1907, ὁμοίως Κλήμεντα γενόμενον τῷ 1908 διάκονον. Ἔτερον ἱερέα ἐποιησάμεθα, τοῦ Πανιερ. Κιτίου ἀναγκάσαντος ὅπως λειτουργῶμεν ἐν Πυρκᾷ καί Ἀγ. Ἄννη, τόν Μακάριον, ὄν καί μεγαλόσχημον ἔκαμα.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Μονῆς Σταυροβουνίου, *Κῶδιξ Δ'*, σ. 6β-7β.

[Σημ. Στόν Κώδικα Δ', ἀρχικά περιέχεται τό κείμενο τοῦ Κώδικα Β', δηλαδή τοῦ ἀμέσως προηγούμενου ἐγγράφου, ὑπ' ἀριθμόν 4, καί στή συνέχεια ἀναγράφονται τά σχετικά μέ τούς μοναχούς, οἱ ὁποῖοι ἐγκαταβίωσαν στή Μονή μέχρι τό ἔτος 1910. Ἀκολουθοῦν πληροφορίες γιά τά κτήματα τῆς Μονῆς. Ὁ Κώδικας φέρει ἡμερομηνία 1η Αὐγούστου 1910 καί σημείωση ὅτι γράφηκε «διά χειρός Ἀντ. Κουρσουμπᾶ». Ἐδῶ δημοσιεύεται τό σχετικό ἀπόσπασμα πού ἀναφέρεται στούς πρώτους μοναχούς τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου].

6

Πρός τήν Α.Μ. τόν ἀρχιεπίσκοπον ἀπάσης Κύπρου κύριον Σωφρόνιον.

Ἐνασχολούμενοι ἀδιακόπως εἰς τόν καταρτισμόν τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροβουνίου, ἤτοι εἰς τās ἐπιδιορθώσεις τοῦ ἐν γένει κτιρίου καί τοῦ Ναοῦ καί ἔχοντος ἀνάγκην πολλῶν μέσων πρός τόν σκοπόν τοῦτον, ἐπικαλούμεθα καί τήν ὑμετέραν ἀρωγήν, ἤτοι τήν ἄδειαν (εἰ δυνατόν ἐγγραφον) τοῦ νά περιέλθῃ ὁ ἡμέτερος ἱερομόναχος κύρ Παῖσιος ἐν τῇ ὑμετέρα ἐπαρχία, πρός εἰσπραξιν προαιρετικῆς βοηθείας ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν.

Εὐέλπιδες ὅτι ἡ θερμή αὕτη παράκλησίς μας θά λάβῃ εὐμενῆ ὑποδοχήν ἐκ μέρους τῆς Υ.Μ. ὑποφαινόμεθα μετά τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ.

Εὐπειθές ἐν Χριστῷ ὑμῶν τέκνον, Διονύσιος Ἱεροδιάκονος.

Σταυροβούνιον, 4 Αὐγούστου 1890.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον ΑΒ'.* *Κιτιακός Θρόνος*, ἀρ. 125.

7

Τῇ Αὐτοῦ Μακαριότητι τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Κύπρου Κω Κω Σωφρονίῳ.

Μακαριώτατε,

Προσκληθέντος τοῦ Πατρὸς Διονυσίου, Ἡγουμένου τοῦ Κοινοβίου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σταυροῦ, ἵνα πληρώσῃ τό εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐξάμηνον ἐνοίκιον ἐκ λιρῶν ἀγγλικῶν ἑννέα καὶ μὴ δυνηθέντος νά κάμῃ τὴν πληρωμὴν ἕνεκεν χρηματικῆς ἀπορίας, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὁ ἔγκλειστος ἰσολογισμός,

Σπεύδομεν διὰ ταύτης νά παρακαλέσωμεν τὴν Ἑμετέραν σεβαστὴν Μακαριότητα, ὅπως προσέλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὴν συντήρησιν τοιοῦτου Ἱεροῦ καταστήματος, παρέχουσα ἐπιστολὴν τῆς συστατικῆς πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ρωσσίας, ἵνα ἐπιτραπῇ τῷ πατρὶ Διονυσίῳ νά ζητήσῃ παρὰ τῶν ὁμοθρήσκων Ρώσσω τὸν τῆς ἐλεημοσύνης ὄβολόν των, δυνάμει τοῦ ὁποίου νά συντηρηθῇ τό εἰρημένον Κοινόβιον καὶ νά μὴν περιέρχῃται εἰς τὴν σημερινὴν κακὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν.

Ἡ Ἑμετέρα Σεβαστὴ Μακαριότης ἐφοδιάζουσα τὸν εἰρημένον Πατέρα Διονύσιον διὰ τῶν ἀναγκαίων συστατικῶν ἐγγράφων, θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νά συστήσῃ τὴν ἔκδοσιν διπλοτύπων σεσημασμένων τῇ Ἑμετέρᾳ ἀδείᾳ, ὅπως ὁ πᾶς ἐλεὼν Ρώσσοι λαμβάνει διπλότυπον ἀπόδειξιν τῆς συνδρομῆς, ἣν θά δώσῃ, καὶ τοῦτο ὄχι διὰ ἄλλον λόγον, παρὰ διατί φυλάττεται τακτικῆς σημείωσις, ἱκανοποιούσα τὴν φιλοτιμίαν τοῦ τοσοῦτους κόπους ὑφισταμένου π. Διονυσίου.

Λάρνακι, 13/25 Ἰανουαρίου 1891.

Διατελῶμεν μετὰ σεβασμοῦ,

Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος, Κ. Κυριακοῦ, Ξενοφών Ἀντωνιάδης, Χριστόδουλος Φλωρίδης, Γ. Εὐστρατίου, Χ. Κουμπᾶς, Ν. Τουρμούσης.

Ἡ Ἱερά Μονὴ τοῦ Σταυροῦ

1889 / 1891

Δοῦναι

Τά ἔξοδα τροφῆς τῶν Πατέρων διὰ τό 1889	2093	
μίαν φοραδόμευλαν	2002	
φόρους γιά δεκατίας	2970	
Ἐνοίκιον ἐτήσιον εἰς Μητρόπολιν	3276	

	10341	
διάφορα δι' ἔπιπλα Μονῆς, ἔξοδα ταξειδίου		
Διονυσίου εἰς Αἴγυπτον, ἀγορά χρωμάτων καὶ λοιπῶν		
ζωγραφικῆς	8112	
διαφόρους Ἐπισκευᾶς Μονῆς	12681	31134
τά ἔξοδα τροφῆς τοῦ 1890	2373	
ἔξοδα δι' ἔπιπλα, διάφορα ὑλικά ζωγραφικῆς,		
ταξειδίου ἄθω	9512	
Ἐπισκευή Μονῆς κλπ.	8339	
Ἐνοίκιον ἐξάμηνον εἰς Μητρόπολιν	1638	21862

		52996
Ἐξαιρῶ ὅσα εὐρέθησαν εἰς τοὺς λογαριασμούς π. Διονυσίου	1291 5291 -----	6582
Ἐξαιρῶ		46414
Ἐπίσης ὅσα ὀφείλει διὰ τὸ 1891, ἔξοδα διάφορα	1496	
μετρητὰ κρατεῖ ὁ π. Διονύσιος	318	1814 -----
		48228
Λαβεῖν		
Ἐκ διαφόρων συνεισφορᾶς τοῦ 1889	4078	
συνεισφορὰν Αἰγύπτου	6658	
συνδρομαὶ ἔκτακται διὰ τὸν ἀρχιμανδρίτην Κιτίου	3276	
ἀξία 500 λιρῶν λαδιοῦ	7100	
ἀπὸ κηρία καὶ λοιπὰ, ἐνοίκιον νεροτύλου	2868	
προϊόν ζωγραφικῆς τέχνης Διονυσίου	8008	31988 -----
Ἐκ διαφόρων συνδρομᾶς καὶ δωρεᾶς καὶ ἐνοίκια νεροτύλου τοῦ 1890	9808	
ἀπὸ προϊόν ζωγραφικῆς τέχνης π. Διονυσίου	6432	16240 -----
		48228

Λάρνακι, 13/25 Ἰανουαρίου 1891.

Ἀρχιμανδρίτης Μελέτιος, Κ. Κυριακοῦ, Ξενοφῶν Ἀντωνιάδης, Γ. Εὐστρατίου, Ν. Τουρμούσης, Χ. Φλωρίδης, Χ. Κουπᾶς.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον ΚΔ΄. Μοναστηριακά. Μονὴ Κύκκου 1861-1913, Μονὴ Μαχαιρᾶ, Μονὴ Χρυσοροϊατίσης, Μονὴ Τροοδιτίσης, Μονὴ Ἁγίου Παντελεήμονος, Μονὴ Σταυροβουνίου, Μονὴ Σταυροῦ Ὁμόδου, Μονὴ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, Μονὴ Χρυσοστόμου*, ἀρ. 197.

8

(†Διονύσιος Χρηστίδης)

Πάσχων ὑπὸ χρονίας νόσου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν Κόρνῳ πρό τινων ἡμερῶν ὁ μεγαλόσχημος μοναχὸς Διονύσιος, ἐν ἡλικίᾳ 72 περίπου ἐτῶν. Ὁ μακαρίτης τριακονταετὴς προσῆλθεν εἰς τὴν Μητρόπολιν Κιτίου τῷ 1860, ἀρχιερεύοντος τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει Μελετίου, παρὰ τῷ ὁποίῳ διετέλει πρῶτος Ἱεροδιάκονος,

κεκτημένος πρὸς τοῦτο οὐκ ὀλίγα προσόντα, ἦτοι συμπαθῆς τὴν ὄψιν, καλλίφωνος καὶ ὑπὸ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐμφορούμενος. Μετά τινα ἔτη, ἀποχωρήσας τῆς θέσεως ταύτης, μετέβη εἰς Ἱερόν Ὅρος, περιβληθεὶς τὸ μοναχικόν σχῆμα. Ἐκεῖ κατέγινεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, ἐξέμαθεν δέ καὶ τὴν ζωγραφικὴν, ἐν ἧ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας προήχθη, γενόμενος κατόπιν ὁ πρῶτος ἐν τῇ νήσῳ μας ἀγιογράφος. Εἰς πολλὰς τῶν ἐκκλησιῶν μας διακρίνεται ἡ ζωγραφικὴ τέχνη τοῦ ἀοιδίμου Διονυσίου, συνδυάζουσα τὸν Βυζαντινὸν μετὰ τοῦ Ρωσικοῦ ρυθμοῦ.

Μετὰ τὴν πυρκαγιάν, ἣτις ὡς γνωστόν εἶχεν ἀποτεφρώσει ὅλα σχεδόν τὰ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σταυροβουνίου, μὴ φεισθεῖσα οὐδέ τοῦ Σταυροῦ, οὕτινος μόνον τὸ τεμάχιον τοῦ Τιμίου Ξύλου ἐκ θαύματος διεσώθη ἀνέπαφον ἐν τῇ σωρείᾳ τῆς αἰθάλης, θεῖα ἐμπνεύσει ἦλθεν ἐξ Ἱεροῦ Ὅρους ὁ Μακαρίτης Διονύσιος, ὅστις ἠτήσατο, παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Κυπριανοῦ Μητροπολίτου Κιτίου, τὴν ἐκχώρησιν τῆς Μονῆς, ἣτις ἐγένετο πρὸ δεκαετίας περίπου, διὰ συμβολαίου ἀπέναντι λίρας 18 ἐτησίως, ὡς ἐνοικίου. Ἦτο ὄντως ἀλγεινὴ καὶ εὐδιάκριτος, μετὰ τὴν πυρκαγιάν ἡ Μονὴ τοῦ Σταυροβουνίου, ἡ ἱερά αὕτη ἀνάμνησις τῆς Σεπτῆς Μητρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τίς οἶδε δέ εἰς ποίαν κατάστασιν θά διετέλη ἔτι ἤδη ἐάν ὁ μακαρίτης δὲν ἐκινεῖτο ἐξ ἐνθέου πρὸς αὐτὴν ζήλου καὶ σεβασμοῦ. Ἄμα ὡς ἀνέλαβεν τὴν διαχείρισιν αὐτῆς, ἤρξατο ἐν πρώτοις τῆς ἐπισκοπικῆς τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποῦ οὐ μόνον εἶχεν ἀποτεφρωθεῖ ὁ διάκοσμος ὅλος, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ θόλοι εἶχον ὑπὸ τοῦ πυρός διαρραγῆ. Εἶτα βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀνεπλήρωσεν ἀνακαινίσας πάντα τελειότερα τῶν προτέρων, ἐπισκευάσας δέ τὸ ὅλον τῆς Μονῆς καὶ διευθετήσας τὰ δωμάτια ἐν λεπτομερείᾳ καὶ φιλοκάλως μὲ ὅλα τὰ χρειώδη.

Δὲν περιορίσθη, ὅμως, εἰς αὐτὰ ὁ μεταστάς Διονύσιος, ἀλλὰ καὶ τὰ κτήματα τῆς Μονῆς ἐξηκολούθει μετ' ἀπαραμίλλου ζήλου ἐπισκευάζων καὶ τὴν δενδροφυτεῖαν αὐτῆς ἀόκνως ἐπιτελούμενος καὶ πολλαπλασιάζων. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον οὐ μόνον τὰ εἰσοδήματα τῆς Μονῆς πάνυ ἀφιλοκερδῶς ἠνάλισκεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκ τῆς ζωγραφικῆς τέχνης του προϊόν προθύμως κατέβαλλεν ἐν ὀλοψύχῳ πρὸς τὸ ἱερόν τοῦ Σταυροῦ ἴδρυμα ἀφοσιώσει. Τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ συνέστησεν κοινόβιον ἐκ δεκάδος περίπου μοναχῶν, μεθ' ὧν συνέζη ἐν ἀδελφότητι, καὶ οἷς οὕτως ἐγένετο ἐν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ τύπος καὶ ὑπογραμμός. Καὶ οὐκ ἐπαύσατο θεαρέστως καὶ ἀξιεπαίνως περὶ τῆς Μονῆς μεριμνῶν, ἢ ὅτε μετεκαλέσατο αὐτὸν ὁ Ἱερός, ἀποδώσας τὴν ὑστάτην αὐτοῦ πνοὴν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ἱεροῦ Ὅρους, ταφεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ μοναχῶν καὶ τῶν ἐν Κόρνῳ συγγενῶν του ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ Μονῇ, ἣν κυριολεκτικῶς ἐλάτρευε καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ μοναχικῶς διαβίων ἀνά πᾶσαν ἡμέραν ἀνύπει τὴν διάνοιαν αὐτοῦ πρὸς τὸν πλάστην τῆς ἀνά τὰ πέριξ διαγελώσεως φύσεως.

Ὁ μακαρίτης Διονύσιος εἶχε τὴν συμπεριφορὰν σεμνοπρεπῆ καὶ εὐγενῆ. Φιλιαναγνώστης ἐξ εὐσεβείας, εἶχεν ἱκανὰς γνώσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν, περὶ ὧν ἐσυνῆθιζεν πάντοτε νὰ συνδιαλέγηται προβαίνων μέχρι θεολογικῶν θεωριῶν, πολλὰς τῶν ὁποίων ἐξ ἀντιλήψεως καὶ πείρας ἐγίνωσκε. Ἦτο εὐχάριστος ἐν τῷ

ὀμιλεῖν, εἰς ἄκρον δέ περιποιητικός καί φιλόξενος, τοῦθ' ὅπερ εἴλκυεν οὐκ ὀλίγους πρὸς τὴν Μονὴν προσκυνητάς. Λέγεται ὅτι κατέλιπεν Διαθήκην, δι' ἧς ἀφιερεῖ πᾶν ὅ,τι κέκτηται εἰς τὴν ἱεράν καί προσφιλήν αὐτῷ Μονὴν τοῦ Σταυροῦ, μολονότι ἐξ ἀφιλοκερδείας δέν ἤθροισε περιουσίαν. Φίλοι τοῦ αἰοδίου μοναχοῦ τυγχάνοντες καί τὰς ἀξιομιμήτους ἀρετάς αὐτοῦ πολλάκις λαβόντες ἀφορμὴν νά ἐκτιμήσωμεν, ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ χύνομεν φιλικόν δάκρυ ἐκφωνῶντες: Αἰωνία σου ἡ μνήμη ἀξιομακάριστε Διονύσιε. Γαῖαν ἔχοις ἐλαφράν.

Ἐνωσις, 15/28.3.1902.

9

Πρὸς τὸν Πανοσιώτατον Ἡγούμενον, τοὺς Ὀσιωτάτους Συμβούλους καί τὴν λοιπὴν Ἱεράν Ἀδελφότητα τῆς Μονῆς Σταυροβουνίου, εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Σταυροβουνίου.

Ἄγιε Ἡγούμενε καί Ὅσοι Ἀδελφοί,

Γνωρίζετε ὅτι ἡ Ἁγιωτάτη Ἐκκλησία Κύπρου συνταράσσεται καί χειμάζεται ἀπὸ δεκαετίας, ἰδίᾳ δέ ἀπὸ ὀκταετίας, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ'. Κατὰ τοὺς λοιπούς καί χαλεπούς τούτους καιρούς, θεῖα συγκαταβάσει, τό πηδάλιον τῆς ἱερᾶς καί πνευματικῆς ὁλκάδος εὐρέθη εἰς τὰς ἀσθενεῖς χεῖρας τῆς ἡμετέρας ἐλαχιστότητος.

Ἄλλ' ὁ Κύριος παρεχώρησεν, ἵνα ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ ἐν Κύπρῳ δοκιμασθῇ ἐπ' ἐσχάτων ἔτι περισσότερον. Εἶδομεν τελευταίως ἀπερχόμενα ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πολύτιμα στελέχη ἐν τῷ διοικητικῷ τῆς Ἐκκλησίας κλάδῳ, καί τώρα ἕτερος ὄφφικιάλιος ἀχρηστεύεται ὑπὸ ἀνιάτου προσβληθείς νόσου. Ἡ διακονία ἡμῶν τοιοῦτοτρόπως δυσχεραίνεται ἔτι μᾶλλον. Τὰ καθήκοντα ἡμῶν πληθύνονται, καθήκοντα ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ θεοῦ λόγου, ἐν τῇ οἰκονομικῇ διαχειρίσει, ἐν τῇ ποιμαντορικῇ διακυβερνήσει. Αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις δέν προφθάνουσι τὰ ἀτελείωτα αὐτὰ καθήκοντα. Ἐχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην βοηθῶν.

Ἀγαπῶντες ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν μοναχικὴν ζωὴν, μετὰ πολλῆς τῆς θλίψεως βλέπομεν, ὅτι ὁ παραπλανήσας τὸν πρωτόπλαστον ἀρχέκακος ὄφεις ἐπιβουλεύεται τὴν ἡσυχίαν τῶν κοινοβιακῶν μοναστηρίων, δημιουργῶν σκάνδαλα ἐκθέτοντα τὴν ὑπόληψιν τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐπὶ βλάβῃ τοῦ μέλλοντος τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ ἐν Κύπρῳ. Προσηυχήθημεν εἰς τὸν Κύριον καί ἱκετεύσαμεν Αὐτόν νά φωτίσῃ ἡμᾶς διὰ τοῦ Παναγίου αὐτοῦ Πνεύματος, ὅπως ἐξεύρωμεν τὸν κατάλληλον βοηθόν ἡμῶν μέχρι τοῦ πέρατος τῆς παρούσης πολεμικῆς περιόδου, εἰς ὃν θά ἐνεπιστευόμεθα τὴν ἐπίβλεψιν καί ἐπιθεώρησιν τοῦ μοναχικοῦ βίου παρ' ἡμῖν, ἀναθέτοντες εἰς αὐτόν τὰ καθήκοντα τοῦ Πνευματικοῦ Πατρός τῶν Κυπριακῶν Μονῶν.

Ἡ ἐπίμονος φωνὴ τῆς ἡμετέρας συνειδήσεως καί θερμὴ αἴτησις ἐκ μέρους μοναχῶν καί καλογραιῶν ἔδειξαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ὀρισμένος διὰ τὴν

σπουδαίαν ταύτην διακονίαν εἶναι ὁ ἐξ Ἰδαλίου τῆς Κύπρου Πανοσιώτατος Ἱερομόναχος Σταυροβουνίου κ. Κυπριανός. Ὁ Ὅσιος οὗτος ἀνὴρ εἶναι ὁ Πνευματικός Πατήρ τῶν ἱερῶν Μονῶν Σταυροβουνίου καὶ Τροοδιτίσης καὶ τῶν ἱερῶν γυναικείων Μοναχικῶν Ἀδελφοτήτων ἐν Καϊμακλί καὶ ἐν Ἀγίῳ Ἀντωνίῳ Δερύνειας. Τοῦτον ζητοῦμεν παρ' ὑμῶν ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ καὶ κατ' ἐπιταγὴν τῆς Ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἵνα παραχωρήσητε εἰς ἡμᾶς διὰ τό ἐν λόγῳ ἱερώτατον καθῆκον, δι' ὅπερ ὁ ἐν Τριάδι Θεός ἡμῶν ἐξελέξατο αὐτόν, καὶ πρὸς κανονικὴν καὶ ἀπερίσπαστον καὶ τελεσφόρον αὐτοῦ ἐκτέλεσιν ἐντελλόμεθα, ὅπως κοινῇ ἀποφάσει ἀπαλλάξητε αὐτόν πάσης ἄλλης διακονίας ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ Σταυροβουνίου, παντός ἄλλου μέχρι τοῦδε ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελουμένου ἐν αὐτῇ καθήκοντος (γεωργίας καὶ ἄλλων ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας συνήθιζε νὰ ἐκτελῇ οὗτος, μέχρι σήμερον).

Ὁ Ὁσιώτατος Ἱερομόναχος Κυπριανός θά περιέρχεται τακτικῶς τὰς ἀνωτέρω ἱεράς Μονάς καὶ Μοναχικάς Ἀδελφότητας, πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἱεροῦ λειτουργήματος τοῦ Πνευματικοῦ Πατρός, τὰ δέ μεταγωγικά αὐτοῦ ἔξοδα θά πληρώνωνται, καθ' ἡμετέραν ἐντολήν, παρὰ τοῦ ἱεροῦ Ἰδρύματος, εἰς τό ὁποῖον θά μεταβαίνη διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος. Θά ἔχῃ οὗτος τό δικαίωμα νὰ τελῇ τὴν θεῖαν καὶ ἱεράν λειτουργίαν, ὅπου εὐρεθῇ, συμφώνως τοῖς ἱεροῖς κανόσι.

Πᾶσαν ἄλλην περαιτέρω διακανόνισιν ἀφήνοντες μεταξύ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, παρακαλοῦμεν πάντας ἡμᾶς καὶ τόν ἀδελφόν Κυπριανόν, ὅπως πειθαρχήσητε εἰς τὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐχαρίστως ἀποδεχθῆτε τὰς ὡς ἄνω διευθετήσεις, ἕως ἄν παρέλθῃ ἡ ὀργὴ Κυρίου καὶ αὐγάσῃ ἡ ἡμέρα τῆς εἰρήνης αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν καὶ ἐπὶ τὴν θεόσωστον ἡμῶν νῆσον. Παρακαλοῦμεν ἔτι πάντας ὑμᾶς, ὅπως ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑμῶν ἱκετεύητε τόν Κύριον, ἵνα ἐνδυναμοῖ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, στηρίζων τοὺς ἀσθενεῖς ἡμῶν πόδας ἐν τῇ ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης καὶ κρατύνων τοὺς ἀσθενεῖς ἡμῶν βραχίονας ἐν τῇ πηδαλιουχίᾳ τοῦ ἱεροῦ σκάφους τῆς Αὐτοκεφάλου ἡμῶν Ἐκκλησίας, πρὸς δόξαν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ὀνόματος.

Αἱ εὐχαὶ τῶν Ἀγίων Πατέρων ἡμῶν εἶησαν ἀεὶ μετὰ πάντων ὑμῶν, Ἀμήν.
Εὐχέτης ἐν Χριστῷ διάπυρος πάντων ὑμῶν,

ὁ Πάφου Λεόντιος, Τοποτηρητῆς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου.

Ἐν Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου, τῇ 14ῃ Φεβρουαρίου 1941.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον Η' Ἀρχεῖον ἀοιδίου Λεοντίου (1933-1947). Μονὴ Σταυροβουνίου*, ἀρ. 147.

10

Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1946.

Πρὸς τόν Ἐκλαμπρότατον, Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος ἐν Κύπρῳ, Κύριον Α. Κουντουριώτην. Βασιλικόν Ἑλληνικόν Προξενεῖον, Ἐνταῦθα.

Ἐκλαμπρότατε,

Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστολῆς ἡμῶν πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐκλαμπρότητα, ἡμερομηνίας 16 Ἰουλίου 1946, σημειοῦμεν ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν μετάβασιν εἰς Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἱερομονάχου Σταυροβουνίου κ. Κυπριανοῦ, ἐτῶν 68, κατὰ κόσμον Κυριάκου Γεωργαλλῆ ἐκ τοῦ χωρίου Δάλι Λευκωσίας.

Μετά τιμῆς πλείστης καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης διάπυρος,

Ὁ Πάφου Λεόντιος, Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Θρόνου Κύπρου.

Ἀρχεῖο Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, *Βιβλίον Η΄. Ἀρχεῖον ἀοιδίου Λεοντίου (1933-1947). Μονὴ Σταυροβουνίου*, ἀρ. 150α.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: *Κυπριακαὶ Σπουδαί*, ἀρ. 70 (Λευκωσία 2008), σ. 43-117.